

Generalitat de Catalunya
**Institut Català
de les Dones**

Les Ciberviolències masclistes

Informe elaborat per:

Noelia Igareda González, Adrián Pascale, Marta Cruells
López i Olga Paz Torres.

Amb la col·laboració de DonesTech (Nuria Vergés Bosch,
Eva Cruells Lopez i Bibiana Prat Pubill).

30 Desembre 2019

L'Institut Català de les Dones (ICD) ha editat aquesta recerca respectant el text original de les autores, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són responsabilitat exclusiva de les autores, i no s'identifiquen necessàriament amb les de l'ICD.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement- NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i l'ICD i no se'n faci un ús comercial ni es transformi.

Activitat parcialment finançada per:

Índex

RESUM	4
PRESENTACIÓ I AGRAÏMENTS DE L'INFORME	8
1. INTRODUCCIÓ: NECESSITATS, OBJECTIUS I METODOLOGIA	9
1.1. NECESSITATS	9
1.2. OBJECTIUS	12
1.3. METODOLOGIA	13
2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ: MARC CONCEPTUAL I JURÍDIC DE LES CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES	17
2.1 DEFINICIÓ DE CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES	17
2.2 MARC LEGAL APLICABLE A LES CIBERVIOLÈNCIES.	18
2.2.1 <i>Formes de violència de masclista tipificades penalment com a delictes de violència de gènere (perquè existeix o ha existit una relació sentimental entre l'agressor i la víctima)...</i>	<i>18</i>
2.2.2 <i>Formes de violència masclista tipificades penalment però sense menció específica a la violència de gènere (perquè no existeix o no ha existit relació sentimental amb la víctima).</i>	<i>20</i>
3. DADES SOBRE LA PREVALENÇA, FORMES I DIFICULTATS DE DENÚNCIA DE LES CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES.	22
3.1 PERFIL SOCIODEMOGRÀFIC DE LA MOSTRA	23
3.2 ÚS DE LES TIC	28
3.2.1 <i>Eines digitals utilitzades</i>	<i>28</i>
3.2.2 <i>Freqüència d'ús de les TIC</i>	<i>28</i>
3.3 VIOLÈNCIES ONLINE REBUDES I IMPACTES	29
3.3.1 <i>Nombre de violències rebudes</i>	<i>29</i>
3.3.2 <i>Tipus i prevalença de les violències masclistes online rebudes</i>	<i>29</i>
3.3.3 <i>Tipus i prevalença de violències masclistes online rebudes per qui tenia alguna rellevància pública</i>	<i>31</i>
3.3.4 <i>Interseccionalitat de les violències masclistes online rebudes</i>	<i>32</i>
3.3.5 <i>Freqüència i duració de les violències rebudes</i>	<i>34</i>
3.3.6 <i>Qui foren els agressors?</i>	<i>35</i>
3.3.7 <i>Quan la violència fou també presencial (offline)</i>	<i>36</i>
3.3.8 <i>Els impactes de les violències masclistes digitals</i>	<i>39</i>
3.3.9 <i>Els impactes expressats per a les dones amb rellevància pública</i>	<i>41</i>
3.4. ESTRATÈGIES DE RESPOSTA A LES VIOLÈNCIES MASCLISTES ONLINE	41
3.4.1 <i>Estratègies més utilitzades</i>	<i>41</i>
3.4.2 <i>Grau de funcionament de les estratègies utilitzades</i>	<i>42</i>
3.4.3 <i>Breu anàlisi d'estratègia per estratègia</i>	<i>43</i>
3.4.4 <i>Resposta jurídica a la violència masclista online afrontada</i>	<i>46</i>
3.5. DEMANDES I NECESSITATS	48
3.6 ANÀLISI DELS RESULTATS TOTALS DE LA RECERCA QUANTITATIVA	50
3.6.1 <i>Tipologia de violència rebuda online i el seu impacte</i>	<i>51</i>
3.6.2 <i>Reiteració de l'assetjament</i>	<i>53</i>
3.6.3 <i>La persona agressora: tipus i relació</i>	<i>54</i>
3.7 DEMANDES JURÍDIQUES I NECESSITATS PENDENTS	55
3.7.1 <i>Principals problemes i demandes a resoldre</i>	<i>55</i>

3.7.2. Millora de les respostes jurídiques, institucionals i tecnològiques.....	58
4. L'ACCÉS DE LES VÍCTIMES AL SISTEMA DE JUSTÍCIA.....	63
4.1 LES FORMES DE CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES	65
4.2 L'EXPERIÈNCIA AMB EL SISTEMA DE JUSTICIA.	70
4.3 LES ESTRATÈGIES EXTRAJUDICIALS PER PREVENIR O COMBATRE LES CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES.	74
4.4 ELS ASPECTES DE MILLORA I DE PROPOSTES	77
5. L'OPINIÓ DELS EXPERTS/ES SOBRE LES CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES	79
5.1. CARACTERÍSTIQUES DELS CASOS DE CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES	79
5.2. ELS PROBLEMES D'EFICÀCIA LEGISLATIVA I D'ENCAIX LEGAL.....	81
5.3. L'ABSÈNCIA DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LES LLEIS I EN ELS OPERADORS JURÍDICS	83
5.4. ELS OBSTACLES I LES PROPOSTES DE MILLORA	85
6. LA RESPOSTA JUDICIAL A LES CIBERVIOLÈNCIES MASCLISTES.....	89
6.1 LA SELECCIÓ DE LA MOSTRA DE SENTÈNCIES.....	89
6.2 RECERCA DE SENTÈNCIES.....	89
6.3 L'ANÀLISI.....	91
6.3.1 Aspectes quantitativus	91
6.3.2 Raons de gènere en les sentències.	94
6.3.3. Sobre les sentències a menors dones.	95
6.3.4. Absolucions més rellevants. Anàlisi.	95
6.3.5. Ciberatacs com a preludi d'altres delictes.....	102
6.3.6. Patrons comuns en les víctimes de les condemnes de ciberviolència.	103
6.3.7. Poc desenvolupament alhora d'entendre les noves tecnologies de la informació i incoherència Judicial en l' encaix legal per a fets amb característiques similars.	104
7. CONCLUSIONS I PROPOSTES.....	107
7.1. PRINCIPALS CONCLUSIONS	107
7.2. PROPOSTES	111
8. BIBLIOGRAFIA.....	115
9. ANNEXES.....	121
9.1 GUIÓ QÜESTIONARI.....	121
9.2 GUIÓ ENTREVISTES DONES.....	129
9.3 GUIÓ ENTREVISTES EXPERTS/ES POLICIALS.	131
9.4 GUIÓ ENTREVISTES ADVOCATS/DES.....	133
9.5 LLISTAT DE SENTÈNCIES.	135

Resum

Les TICs, com a eines socials, poden convertir-se en eines d'assetjament i control per tal d'exercir violències envers les dones de manera molt diversa. Així mateix, les violències masclistes en l'entorn digital són diferents a altres violències digitals.

Però, aquestes formes de violències reben la mateixa denominació, la mateixa explicació i, per tant, les mateixes respostes.

Davant d'aquestes mancances, el present projecte té com objectiu general identificar i analitzar les diferents violències masclistes en l'entorn digital, així com identificar quines són les eines legals actuals per fer front a aquestes violències.

El present estudi es basa en tres eines metodològiques. La recerca quantitativa, mitjançant el qüestionari online, que cerca establir una estimació de la prevalença de les diferents formes de ciberviolències masclistes. La recerca qualitativa, entrevistes en profunditat a víctimes, advocats/des i experts/es policials, per tal d'obtenir informació valuosa que permeti visibilitzar l'experiència dels actors/es de ciberviolències masclistes. I finalment, un anàlisi del discurs dels operadors/es jurídics en la selecció de sentències on s'aborden diferents formes de ciberviolències masclistes.

Com a resultat, la recerca visibilitza que les ciberviolències no sempre s'identifiquen com a formes de violències masclistes, o de violència de gènere, ni per les pròpies dones, ni per part dels responsables policials, ni pels advocats/des ni jutges/esses. Davant d'aquests problemes, calen accions de prevenció, formació i sensibilització dels agents implicats, una regulació o autoregulació sobre qüestions de gènere a les plataformes digitals i una necessitat d'enfortir i promocionar en la nostra societat una cultura de respecte democràtic a internet.

Paraules claus: ciberviolències, dona, TIC's, masclisme, xarxes socials, internet.

Resumen

Las TICs como herramientas sociales, pueden convertirse en herramientas de acoso y control para ejercer violencias hacia las mujeres de manera muy diversa. Asimismo, las violencias machistas en el entorno digital son diferentes a otras violencias digitales.

Sin embargo, estas formas de violencias reciben la misma denominación, la misma explicación y, por tanto, las mismas respuestas.

Ante estas carencias, el presente proyecto tiene como objetivo general identificar y analizar las diferentes violencias machistas en el entorno digital, así como identificar cuáles son las herramientas legales actuales para hacer frente a estas violencias.

El presente estudio se basa en tres herramientas metodológicas. La investigación cuantitativa, mediante el cuestionario online, que busca establecer una estimación de la prevalencia de las diferentes formas de ciberviolències machistas. La investigación cualitativa, entrevistas en profundidad a víctimas, abogadas/os y expertas/os policiales, a fin de obtener información valiosa que permita visibilizar la experiencia de las/los actores/es de ciberviolències machistas. Y finalmente, un análisis del discurso de las/los operadores/es jurídicos en la selección de sentencias donde se abordan diferentes formas de ciberviolències machistas.

Como resultado, la investigación visibiliza que las ciberviolències no siempre se identifican como formas de violencias machistas, o de violencia de género, ni por las propias mujeres, ni por parte de los responsables policiales, ni por las/los abogadas/os, ni juezas/ces. Ante estos problemas, se necesitan acciones de prevención, formación y sensibilización de los agentes implicados, una regulación o autorregulación sobre cuestiones de género en las

plataformas digitales y una necesidad de fortalecer y promocionar en nuestra sociedad una cultura de respeto democrático a internet.

Palabras claves: Ciberviolencias, mujer, TIC's, machismo, redes sociales, internet.

Presentació i agraïments de l'informe

La recerca titulada “**Les ciberviolències masclistes**” s’ha dut a terme des del Grup de recerca Antígona¹ de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i ha estat finançada per l’Institut Català de les Dones de la Generalitat de Catalunya.

La Dra. Noelia Igareda del *Grup de recerca Antígona*, és la investigadora principal de l’estudi. La Dra. Noelia Igareda González és doctora en Dret, professora lectora SH de Filosofia del Dret de la Facultat de Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). L’equip investigador està format per la Dra. Marta Cruells, Doctora en Ciència Política i investigadora; Adrián Pascale, Màster en Criminologia i Execució Penal i professor de la UAB; la Dra. Olga Paz Torres, professora associada d’Història del Dret de la UAB i investigadora². Amb la col·laboració de DonesTech en la recerca quantitativa de l’informe: Núria Vergés Bosch, Eva Cruells López i Bibiana Prat Pubill³.

Volem agrair la valuosa participació en la recerca de les dones víctimes de ciberviolències masclistes que han mostrat la seva experiència. També als advocats/des i agents policials especialitzats que han compartit desinteressadament amb nosaltres la seva expertesa i coneixement sobre el tema.

¹ Grup d’Investigació consolidat (ref. SGR2017_1775) reconegut per la Generalitat de Catalunya.

² Amb la participació de Laura Mercader.

³ Amb la participació de Marta Mojica, Dolça Moreno i Ona Grangel.

1. Introducció: necessitats, objectius i metodologia

1.1. Necessitats

L'aparició i generalització d'Internet va constituir en el seu moment la interacció permanent i simultània entre un nombre creixent d'usuaris arreu del món. Però és realment des de l'any 2004 quan aquesta interactivitat es dona plenament amb l'aparició de la Web 2.0 i el desenvolupament de les aplicacions que permeten compartir documents (blogs, wikis), vídeos, fotos, música, presentacions, etc., així com desenvolupar vincles socials (xarxes socials).

Aquestes xarxes socials son xarxes on els membres son ciutadans que utilitzen internet i les seves diferents eines TIC i que tenen com a finalitat formar part de la vida quotidiana i les relacions socials de les persones. Es tracta d'un fenomen que s'inicia al 2004 amb la creació de Facebook, al 2005 Youtube i al 2006 amb Twitter.

Aquesta nova societat de la informació forma part del context social en el que també es donen altres fets rellevants en les nostres societats. Les relacions entre homes i dones, i les diferents formes de violència contra les dones, no són alienes a aquest nou context social de comunicació i relacions socials mitjançant internet i xarxes socials. Sota l'anonimat d'internet, es repeteixen i reproduïxen models de dominació basats en la diferència sexual i la violència de gènere ocupa un espai important en el món digital. Quan s'estudia la violència de gènere a internet, normalment, es limita a la violència de gènere en l'àmbit de la parella. Però existeixen moltes altres formes de violència de gènere, que es corresponen a la definició de violència envers les dones del Conveni d'Istanbul⁴, i a la definició de violències masclistes de la llei catalana⁵. La relatora de les Nacions Unides sobre la Dona (2018) va reconèixer que les violències de gènere en els entorns digitals constitueixen una forma de discriminació contra la dona i una violació dels seus drets humans.

⁴ Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul), 2011, ratificat per Espanya al 2014.

⁵ Llei catalana 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

Les dones són contactades a través d'Internet per l'únic fet d'ésser dona. Ser una dona constitueix en sí mateix un factor de risc, que fa que homes coneguts o desconeguts enviïn missatges, intentin aconseguir fotografies seves, o investiguin els seus perfils personals buscant informacions íntimes mitjançant les quals puguin assetjar-les.

A internet no hi ha cossos, però sí que hi ha gènere. Els estereotips i rols de gènere estan tan presents en la nostra societat que traspassen el món virtual. Les TICs poden convertir-se en eines d'assetjament i control per exercir violències envers les dones. Les violències de gènere en línia constitueixen una continuació de les violències que enfronten les dones i les nenes fora de l'entorn tecnològic (Serra, 2018). Aquestes violències a dones poden ser des de descobriment i revelació de secrets (robatoris dades, fotos / vídeos), injúries, calúmnies a través de les TIC, difusió d'imatges denigrants o nocives a través de les TIC, usurpació d'identitat (correu electrònic, blocs), amenaces i coaccions informàtiques, sextorsió, etc.

Però, també a nivell col·lectiu, les dones són víctimes com a grup de formes de violències que utilitzen les TICs: els discursos d'odi i els delictes d'odi. Persones o grups s'aprofiten de les TICs per construir, difondre un discurs d'odi envers les dones en general com a grup social: ridiculitzant les teories de gènere, insultant o parodiant a les dones com a grup social, banalitzant o negant la violència de gènere, etc. Els discursos d'odi no són el mateix que els delictes d'odi però, clarament, són un caldo de cultiu imprescindible perquè hi hagi individus que arribin a justificar o fonamentar els seus delictes d'odi envers les dones.

A vegades, totes les formes de violències i abusos comesos en l'entorn digital rebran la mateixa denominació, la mateixa explicació, i per tant, les mateixes respostes legals. Però les violències masclistes en l'entorn digital són diferents a altres violències digitals.

En tot cas, no comptem amb dades sistemàtiques i definitives sobre el percentatge real de víctimes de violències masclistes en l'entorn virtual ni a Catalunya, ni a Espanya, ni a altres països del nostre entorn. Tot i que,

comptem amb alguna informació més sobre delictes digitals perpetrats contra nens i nenes. Una de les poques estadístiques disponibles es troba en l'informe FRA (2014) on s'assenyala que el 23 per cent de les dones havia informat haver patit abús o assetjament en línia almenys una vegada a la vida i que 1 de cada 10 dones havia experimentat alguna forma de ciberviolència a partir dels 15 anys.

Igualment, els escassos estudis sobre violència digital sobretot estan centrats en la població jove. Segons un estudi (Tjaden i Thoennes, 1998), el 52 per cent de les víctimes de ciberassetjament a Estats Units tenien entre 18 i 29 anys. És a dir, més de la meitat de les víctimes eren persones joves entre les quals la percepció d'aquest problema és menor. Els nadius digitals, socialitzats en l'ús de les TIC, no perceben aquests mitjans com a àmbits on els quals s'hagi de protegir la privacitat en la mateixa mesura que seria necessari en altres àmbits fora de línia. Només quan l'assetjament es torna extrem comencen a percebre l'amenaça que suposa i a viure-ho amb por (Alexy et al., 2005).

Les persones més joves utilitzen Internet en un nombre major de localitzacions i a través d'un nombre major de dispositius que les persones de trenta o més anys. Això, en alguns casos, implica una major exposició dels continguts personals que es comparteixen en ordinadors que no són d'ús privat. Com a conseqüència de tot això, aquest tipus d'individus són un perfil especialment exposat a patir diferents formes de ciberassetjament (Reyns, 2010).

No obstant això, aquests estudis estan més centrats en identificar aquestes formes de violències digitals, i no sempre es reconeixen com a formes de violències masclistes, malgrat que la majoria de les víctimes siguin dones i que les conseqüències siguin molt més greus en el cas de les dones. També són molt diferents les raons darrere d'aquestes violències així com les formes en les que s'exerceix.

Igualment, al costat d'aquesta manca d'estudis, també es detecta una manca de recerques que identifiquin quin és el marc normatiu per fer front i prevenció d'aquestes violències masclistes digitals. No hi ha coneixement de quins recursos legals utilitzen les víctimes, si ho fan, i quins obstacles troben.

Tampoc es troben estudis que analitzin les respostes del sistema de justícia davant aquestes formes de violències masclistes digitals.

1.2. Objectius

Davant aquestes mancances, el present projecte té com objectiu general identificar i analitzar les diferents violències masclistes en l'entorn digital, així com identificar quines són les actuals eines legals per fer front a aquestes violències.

Al llarg d'aquest informe s'utilitzarà la denominació de ciberviolències masclistes, per tal d'anomenar la multiplicitat de formes de violència contra la dona en el entorn digital. Es segueix, per tant, la definició del Conveni d'Istanbul i la de la llei catalana de violència masclista. No s'utilitza la denominació de violència de gènere perquè, malgrat que popularment s'entén com a sinònim de violència contra la dona o violència masclista, amb la vigent Llei Orgànica de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere 1/2004, de 28 de desembre de 2004, la violència de gènere queda limitada a la violència en el l'àmbit de la parella.

Els objectius específics seran:

1. Identificar i descriure les diferents formes de violències masclistes en l'entorn digital.
2. Estudiar les experiències de les dones com a víctimes d'aquestes violències, així com els obstacles que troben per denunciar i rebre algun tipus d'ajuda o protecció.
3. Analitzar les diferents disposicions normatives aplicables a aquestes formes de violències masclistes.
4. Identificar i analitzar les respostes policials i judicials davant les denúncies de violències masclistes en l'entorn digital.

1.3. Metodologia

Per assolir aquests objectius, les eines metodològiques d'aquest projecte seran:

- Enquesta online dirigides a dones, majors d'edat, fins arribar a un nombre de 270 respostes.
- Entrevistes amb profunditat a dones víctimes de violències masclistes en entorn digital (10 dones).
- Entrevistes amb profunditat a advocats/des especialitzats en violències masclistes (5 advocats/des).
- Entrevistes amb profunditat a experts policials en delinqüència informàtica (3 entrevistes).
- Anàlisi de jurisprudència dels últims 2 anys d'audiències provincials, tribunals superiors de justícia i Tribunal Suprem, de delictes de violències masclistes mitjanant les TICs o delictes contra les dones mitjançant les TICs.

La primera fase del treball de camp s'ha centrat en recollir les veus de les dones, a través de les entrevistes amb profunditat i del qüestionari. Hem considerat important, abans de fer l'anàlisi de la jurisprudència i de les aportacions dels i les persones especialistes en la matèria, recollir primer la veu de les dones per aprofundir en els diferents comportaments violents que es produeixen a través d'eines digitals i de les possibles respostes i obstacles existents actualment per part de les persones afectades.

En concret, tant el disseny de les entrevistes com el del qüestionari han anat dirigits a poder conèixer de primera mà quines violències masclistes identifiquen les dones haver patit, quins són els efectes d'aquestes violències al seu dia a dia, quines han estat les seves estratègies per fer-hi front i quines són les seves demandes i necessitats per a garantir, en major mesura, la protecció

dels seus drets i, més concretament, el seu dret fonamental a viure una vida lliure de violència masclista.

La segona part del treball de camp han estat entrevistes amb profunditat a experts/es que treballen en el camp de les ciberviolències, tant advocats/des amb experiència en casos de ciberviolències, com a experts policials d'unitats especialitzades de delictes d'odi o violència de gènere.

Finalment, l'anàlisi de la jurisprudència ha permès evidenciar quina és la resposta judicial davant les diferents formes de ciberviolències masclistes, les categories jurídiques que anomena aquestes formes, així com el discurs judicial sobre la seva consideració com a violència de gènere o, simplement, assetjament en l'entorn digital.

Les opcions metodològiques del treball inclouen la recerca quantitativa, mitjançant el qüestionari online, que cerca establir una estimació de la prevalença de les diferents formes de ciberviolències masclistes, i una identificació dels principals obstacles als quals s'enfronten les dones víctimes de ciberviolències masclistes a l'hora de la denúncia.

També s'ha escollit la metodologia qualitativa (Vallès, 1997, 2002; Quivy, Van Campenhoudt, 1992), ja que mitjançant les entrevistes amb profunditat s'obté informació valuosa que difícilment es pot obtenir a través d'informació quantitativa i també permet visibilitzar l'experiència de les dones víctimes de ciberviolències masclistes.

A més, amb l'anàlisi del discurs dels operadors jurídics en la selecció de sentències on s'aborden diferents formes de ciberviolències masclistes (sota una varietat important de tipus penals), també ens permet evidenciar les dificultats a l'hora de reconèixer les ciberviolències masclistes com a formes de violència de gènere.

Tot això, des de la perspectiva de l'epistemologia feminista. Sota aquesta categoria, entenem les aportacions que des del pensament feminista s'han fet a la teoria del coneixement, als mètodes d'investigació actuals i les seves formes de justificació.

L'epistemologia, en un primer moment, va criticar la falsa universalitat, objectivitat i neutralitat de l'empirisme científic dominant en la creació de coneixement occidental des de la Modernitat, l'anomenat empirisme feminista (Harding, 1991; Keller and Longino, 1996), i denunciava l'existència en tota producció de coneixement d'una influència de valors, ideologies, política a la fi i al cap, en el mètode científic tradicional de caràcter empíric.

La metodologia feminista, en el seu conjunt, aporta les següents qüestions que s'utilitzaran en aquesta investigació:

- La crítica a la falsa neutralitat del coneixement, ja que tota investigació està sempre determinada des d'una concreta posició ideològica i imbuïda de certs valors que, per descomptat, influeixen i determinen la investigació. Sandra Harding (1996: 239) subratlla, en aquest sentit, que la cultura actual només accepta el coneixement generat per la ciència, que es pressuposa objectiva, tan sols pel fet d'haver estat obtingut mitjançant un mètode empíric. És un coneixement que, a més, persegueix dominar la naturalesa (de caràcter baconià) i no simplement descriure i conèixer les lleis naturals (de caràcter aristotèlic).
- La crítica a l'aparent distància emocional del subjecte que investiga, derivat d'aquesta presumpció de que l'home sempre actua racionalment i de que el coneixement vàlid només pot obtenir-se mitjançant l'aplicació de la lògica racional. Aquest predomini del coneixement racional que Descartes va aportar al coneixement de la modernitat, a més, porta implícit una jerarquització entre la racionalitat, generalment atribuïda als homes, enfront a la naturalesa i emotivitat atribuïda a les dones, cosa que històricament ha legitimat la seva incapacitació natural per a la generació de coneixement i per a l'activitat científica en general (Schiebinger, 2004).
- La falsa separació entre el subjecte que investiga i l'objecte investigat. Objecte que, a més, es presenta, generalment, com una realitat estàtica i fàcilment aprehensible. L'epistemologia feminista desmunta aquesta aparent separació, i atribueix l'autoritat epistemològica tant al subjecte

investigador com a les dones investigades (Haraway, 1995, Harding, 1996)

En aquest sentit, el coneixement generat en aquesta investigació s'ha de prendre com un resultat de la interacció entre l'entrevistadora i les persones objecte d'estudi. Tal com han manifestat algunes autores (Mies, 1999), aquesta interacció és conscient i perseguida, ja que la neutralitat empírica i científica, tantes vegades reclamada en la investigació, no respon més que a una visió androcèntrica i falsament objectiva del coneixement de la realitat . No és possible que el subjecte entrevistador i la seva visió de món no influeixi en els resultats de la investigació social. Tampoc és possible aquesta posició totalment neutral i aliena a l'objecte d'investigació.

2. Estat de la qüestió: marc conceptual i jurídic de les ciberviolències masclistes

2.1 Definició de ciberviolències masclistes

La pròpia definició de què és ciberviolències masclistes pot ser un element controvertit. Quan normalment es parla de violència de gènere, s'està fent referència únicament a la violència en l'àmbit de la parella, és a dir, la violència que s'exerceix per part del marit, o parella masculina (o ex-parella) envers una dona amb qui té o ha tingut una relació sentimental. Aquesta és, a més a més, la única forma de violència de gènere que recull la Llei estatal de violència de gènere.

Però existeixen moltes altres formes de violència de gènere, que es corresponen a la definició de violència envers les dones del Conveni d'Istanbul⁶:

Art. 3.a)

“Por “violencia contra las mujeres” se deberá entender una violación de los derechos humanos y una forma de discriminación contra las mujeres, y designará todos los actos de violencia basados en el género que implican o pueden implicar para las mujeres daños o sufrimientos de naturaleza física, sexual, psicológica o económica, incluidas las amenazas de realizar dichos actos, la coacción o la privación arbitraria de libertad, en la vida pública o privada”

O a la definició de violències masclistes de la Llei catalana⁷:

Art. 3.

“a) Violència masclista: la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per

⁶ Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul), 2014.

⁷ Llei catalana 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista

mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat.”

La relatora de les Nacions Unides sobre la Dona (2018) va reconèixer que les violències de gènere en els entorns digitals constitueixen una forma de discriminació contra la dona i una violació dels seus drets humans.

Per tant, als efectes d'aquesta recerca, les ciberviolències masclistes són violacions dels drets humans de les dones i actes de discriminació envers elles pel sol fet de ser dones que suposen un dany físic, sexual o psicològic, tant quan es produeixen en internet o les xarxes socials com a quan s'utilitzen com a instrument per fer possibles aquestes violències.

2.2 Marc legal aplicable a les ciberviolències.

Les diferents formes de ciberviolències encaixen en diferents tipificacions legals de la violència masclista, però no sempre s'identifiquen com a violència masclista o inclús com a violència de gènere.

Dins de la resposta penal, trobem formes de violència masclista, d'acord a la definició del Conveni d'Istanbul, que ha estat ratificada per l'Estat espanyol i ha entrat en vigor el 2014. Unes vegades com a delictes de violència de gènere, i altres com a delictes, sense menció específica a la violència de gènere.

2.1.1 Formes de violència de masclista tipificades penalment com a delictes de violència de gènere (perquè existeix o ha existit una relació sentimental entre l'agressor i la víctima).

Donat que la violència de gènere tipificada penalment en el Codi Penal espanyol és només algunes formes de violències físiques i psicològiques en l'àmbit de la parella, normalment, quan aquesta violència s'exerceix a través d'Internet o les xarxes socials, s'arriba a considerar violència de gènere.

Articles 147⁸ i 148⁹ Codi penal – Lesions

Article 153¹⁰ Codi Penal - Maltractament físic o psicològic

Article 171¹¹ Codi Penal – Amenaces

Article 147.

“1. El qui, por qualsevol mitjà o procediment, causi a altri una lesió que menyscabi la seva integritat corporal o la seva salut física o mental, ha de ser castigat com a reu del delict de lesions amb la pena de presó de sis mesos a tres anys o multa de sis a dotze mesos, sempre que la lesió requereixi objectivament per a la seva guarició, a més d'una primera assistència facultativa, un tractament mèdic o quirúrgic. La simple vigilància o seguiment facultatiu del curs de la lesió no es considera tractament mèdic.”

⁹ **Article 148.**

Les lesions que preveu l'apartat 1 de l'article anterior poden ser castigades amb la pena de presó de dos a cinc anys, atenent el resultat causat o el risc produït:

1.º Si en l'agressió s'han utilitzat armes, instruments, objectes, mitjans, mètodes o formes concretament perilloses per a la vida o salut, física o psíquica, del lesionat.

2.º Si hi ha intervingut acarnissament o traïdoria .

3.º Si la víctima és menor de dotze anys o persona amb discapacitat necessitada d'especial protecció.

4.º Si la víctima és o ha estat esposa, o dona que està o ha estat lligada a l'autor per una relació d'afectivitat anàloga, fins i tot sense convivència.

5.º Si la víctima és una persona especialment vulnerable que conviu amb l'autor.

¹⁰ **Article 153.**

1. El que per qualsevol mitjà o procediment causi a un altre menyscapse psíquic o una lesió de menys gravetat de les previstes a l'apartat 2 de l'article 147 o copegi o maltracti d'obra un altre sense causar-li lesió, quan l'ofensa sigui o hagi estat esposa, o dona que estigui o hagi estat lligada a ell per una relació d'afectivitat anàloga fins i tot sense convivència, o persona especialment vulnerable que convisqui amb l'autor, ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a un any o de treballs en benefici de la comunitat de trenta-un a vuitanta dies i, en tot cas, privació del dret a la tinença i el portament d'armes d'un any i un dia a tres anys, així com, quan el jutge o el tribunal ho considerin adequat a l'interès del menor o incapaç, inhabilitació per a l'exercici de pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment fins a cinc anys.,

2. Si la víctima del delict que preveu l'apartat anterior és alguna de les persones a què es refereix l'article 173.2, exceptuades les persones previstes a l'apartat anterior d'aquest article, l'autor ha de ser castigat amb la pena de presó de tres mesos a un any o de treballs en benefici de la comunitat de trenta-un a vuitanta dies i, en tot cas, privació del dret a la tinença i el portament d'armes d'un any i un dia a tres anys, així com, quan el jutge o el tribunal ho considerin adequat a l'interès del menor o incapaç, inhabilitació per a l'exercici de pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment de sis mesos a tres anys.

¹¹ **Article 171.**

1. Les amenaces d'un mal que no constitueixi delict es castiguen amb pena de presó de tres mesos a un any o una multa de sis a 24 mesos, ateses la gravetat i la circumstància del fet, quan l'amenaça sigui condicional i la condició no consisteixi en una conducta deguda. Si el culpable ha aconseguit el seu propòsit, se li ha d'imposar la pena en la meitat superior.

2. Si algú exigeix d'un altre una quantitat o recompensa sota l'amenaça de revelar o difondre fets referents a la seva vida privada o relacions familiars que no siguin públicament coneguts i puguin afectar la seva fama, crèdit o interès, ha de ser castigat amb la pena de presó de dos a quatre anys, si ha aconseguit el lliurament de tot o part del que hagi exigít, i amb la de quatre mesos a dos anys, si no ho aconsegueix.

3. Si el fet descrit a l'apartat anterior consisteix en l'amenaça de revelar o denunciar la comissió d'algun delict, el ministeri fiscal, per facilitar el càstig de l'amenaça, es pot abstenir d'acusar pel delict la revelació del qual s'hagi amenaçat, llevat que aquest estigui castigat amb una pena de presó superior a dos anys. En aquest últim cas, el jutge o tribunal pot rebaixar la sanció en un o dos graus.

4. Qui de manera lleu amenaci qui sigui o hagi estat la seva esposa, o dona que estigui o hagi estat lligada a ell per una relació d'afectivitat anàloga fins i tot sense convivència, ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a un any o de treballs en benefici de la comunitat de trenta-un a vuitanta dies i, en tot cas, privació del dret a la tinença i el portament

Article 468¹² Codi Penal - Trencament de condemna

2.1.2 Formes de violència masclista tipificades penalment però sense menció específica a la violència de gènere (perquè no existeix o no ha existit relació sentimental amb la víctima).

El delictes lleus d'amenaces lleus (art. 171.7 CP)

El delictes lleus de coaccions (art. 172.3 CP):

El delictes lleus d'injúries o vexació injusta de vexació injusta de caràcter lleu (art. 173.2 CP)

El delictes de vexacions injustes i injúries (art. 173.4 CP)¹³:

El delictes d'agressions sexuals (art.178 i 179 CP):

El delictes d'abusos sexuals (art. 181 CP) 14

El delictes assetjament sexual (art. 184 CP)

El delictes d'assetjament (art. 172 ter) "stalking"

La difusió sense consentiment de continguts íntims "sexting" 197.7 CP

d'armes d'un any i un dia a tres anys, així com, quan el jutge o el tribunal ho considerin adequat a l'interès del menor o incapac, inhabilitació especial per a l'exercici de la pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment fins a cinc anys.

La mateixa pena s'imposa a qui de manera lleu amenaci una persona especialment vulnerable que convisqui amb l'autor.

¹² **Article 468.**

1. Els qui trenquin la condemna, mesura de seguretat, presó, mesura cautelar, conducció o custòdia han de ser castigats amb la pena de presó de sis mesos a un any si estan privats de llibertat, i amb la pena de multa de dotze a vint-i-quatre mesos en els altres casos.

2. S'ha d'imposar en tot cas la pena de presó de sis mesos a un any als que trenquin una pena de les que preveu l'article 48 d'aquest Codi o una mesura cautelar o de seguretat de la mateixa naturalesa imposada en processos criminals en els quals l'ofès sigui alguna de les persones les quals es refereix l'article 173.2, així com a aquells que trenquin la mesura de llibertat vigilada.

3. Els qui inutilitzin o pertorbin el funcionament normal dels dispositius tècnics que haguessin estat disposats per a controlar el compliment de penes, mesures de seguretat o mesures cautelars, no els duguin amb sí mateixos o ometin les mesures exigibles per a mantenir el seu estat de funcionament correcte, han de ser castigats mb una pena de multa de sis a dotze mesos.

¹³ A l'últim trimestre de 2018, el 83% dels delictes lleus ingressats en els Tribunals de VIDO de tota Espanya eren delictes d'injúries i vexacions injustes.

¹⁴ Justificació violència sexual: A l'any 2017 més del 84% de les persones que pateixen algun tipus d'agressió sexual són dones. Aquest percentatge tan elevat, no ha descendit del 80% en els 10 últims anys, segons les dades publicades per l'IM. Evidentment que es tracta d'un acte de violència masclista per diverses raons:

- Les víctimes en un percentatge molt més alt són dones
- Les conseqüències d'una agressió sexual no són les mateixes en una dona que en un home (implicacions socials, risc per la salut, embaràs...).

Mes enllà de la resposta penal, en favor de la consideració de la dona com a víctima de violència masclista, i la seva atenció per part de la xarxa d'atenció integral a les víctimes de violència masclista, aquestes formes de ciberviolències digitals podrien encaixar en violències en l'àmbit de la parella¹⁵, violències en l'àmbit laboral¹⁶, violències sexuals o violències en l'àmbit comunitari¹⁷.

¹⁵ Article 5. Primer. Violència en l'àmbit de la parella: consisteix en la violència física, psicològica, sexual o econòmica exercida contra una dona i perpetrada per l'home que n'és o n'ha estat el cònjuge o per la persona que hi té o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.

¹⁶ Article 5. Tercer. Violència en l'àmbit laboral: consisteix en la violència física, sexual o psicològica que es pot produir en el centre de treball i durant la jornada laboral, o fora del centre de treball i de l'horari laboral si té relació amb la feina,

¹⁷ Article 6. Quart. Violència en l'àmbit social o comunitari:

3. Dades sobre la prevalença, formes i dificultats de denúncia de les ciberviolències masclistes.

L'objectiu del qüestionari online ha estat complementar la informació recollida a través de les entrevistes en profunditat, arribant a través d'aquesta eina a un major número de dones. En concret, amb el qüestionari hem volgut tenir més informació sobre tres qüestions clau per a la present recerca, que són; la identificació del tipus de violències masclista, la capacitat d'agència de les persones afectades per fer-hi front, atenent especialment a l'accés a la justícia, i la identificació dels obstacles actuals i de les demandes més urgents per reduir aquests obstacles.

La mostra que es pretenem assolir amb el qüestionari és la d'una mostra significativa d'unes 270 persones aproximadament. El disseny, elaboració i distribució s'ha fet en col·laboració amb DonesTech, un col·lectiu amb 12 anys de recorregut que intervé en el camp de les dones i els nous suports o noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) i que compta amb diverses recerques i publicacions sobre l'accés i l'ús de les TIC per part de les dones, la seva participació en la societat de la informació, o el ciberfeminisme per part de tecnoartistes¹⁸.

L'enquesta va ser totalment anònima i es va instal·lar en un servidor amb les mesures de seguretat i privacitat adients per tal de protegir les dades de les enquestades. La difusió i distribució del qüestionari s'ha fet a través de les xarxes socials, entitats especialitzades i persones expertes en el tema, contactes directes amb persones que a les xarxes denunciïn que estan patint violència masclista, i a través de contactes personals.

El contingut del qüestionari compren 22 preguntes distribuïdes en 6 blocs:

- ➔ Dades personals bàsiques sobre l'edat, el sexe, la orientació sexual, l'origen nacional i/o ètnic, l'ocupació i el nivell d'estudis, i les capacitats físiques i mentals.

¹⁸ El programari utilitzat per elaborar el qüestionari és Drupa 7, i en la seva elaboració s'ha garantit l'anonimat i per tant no s'estan guardant dades IP ni cap altre dada personal de les persones que l'emplenen.

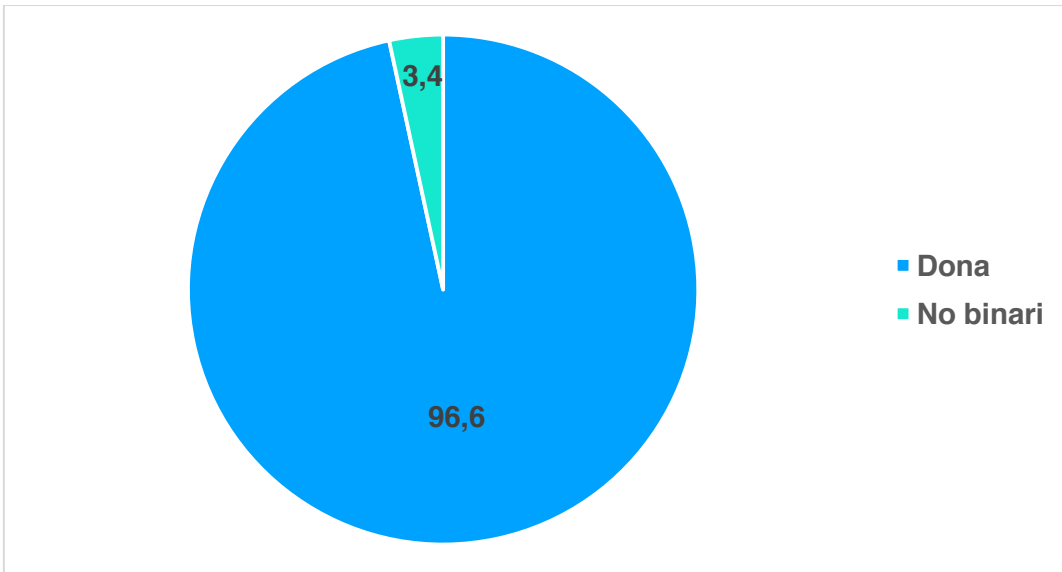
- ➔ Dades d'ús de les TIC, recollint aquí les TIC utilitzades, la intensitat d'ús i la projecció pública en el seu ús.
- ➔ Identificació de la violència patida, incloent aquí preguntes referides tant als tipus de violència, al moment en que es va produir, a la intensitat amb la que es produïa, a la persona o persones agressores, i a la relació entre aquesta violència digital i una possible violència presencial.
- ➔ Efectes de la violència en la vida diària a nivell psicològic, físic, econòmic, laboral, i públic.
- ➔ Resposta i estratègies per fer front a la violència, incloent aquí la detecció del tipus d'estratègies, la seva utilitat, i els obstacles trobats.
- ➔ Demandes i necessitats, incloent tant demandes dirigides a les institucions, com de caràcter social, comunitari, mercantils etc.

Per a l'anàlisi, s'han eliminat 6 respostes per estar duplicades (per efectes informàtics o doble click a l'enviar) i dues respostes per incongruències que fan dubtar de la seva validesa. Per a l'anàlisi s'ha utilitzat el programa SPSS que es presenta de forma descriptiva univariant i en percentatges, també en taules resum de freqüències en alguns casos. Finalment, s'inclouen els creuaments que s'han considerat més rellevants després de l'anàlisi bivariant amb el mateix programa.

3.1 Perfil sociodemogràfic de la mostra

La gran majoria de les persones que van contestar el qüestionari declararen ser dones. La majoria tenien edats compreses entre 21 i 45 anys. Una gran majoria eren nascudes a l'estat espanyol i tenien nacionalitat espanyola. La gran majoria tenien estudis universitaris i una tercera part algun tipus de rellevància pública.

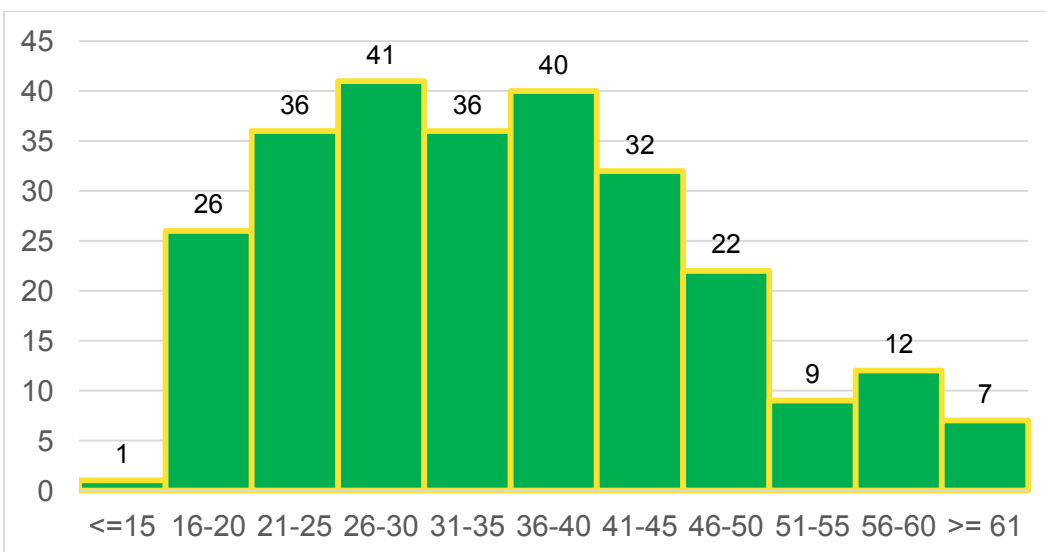
Respecte el **sexe**, un 96.6% de les persones que han respost l'enquesta, entre les respostes vàlides, es consideraven dones i un 3.4 de sexe no binari.

Il·lustració 1: **Sexe de les enquestades.**
Font: Donastech.

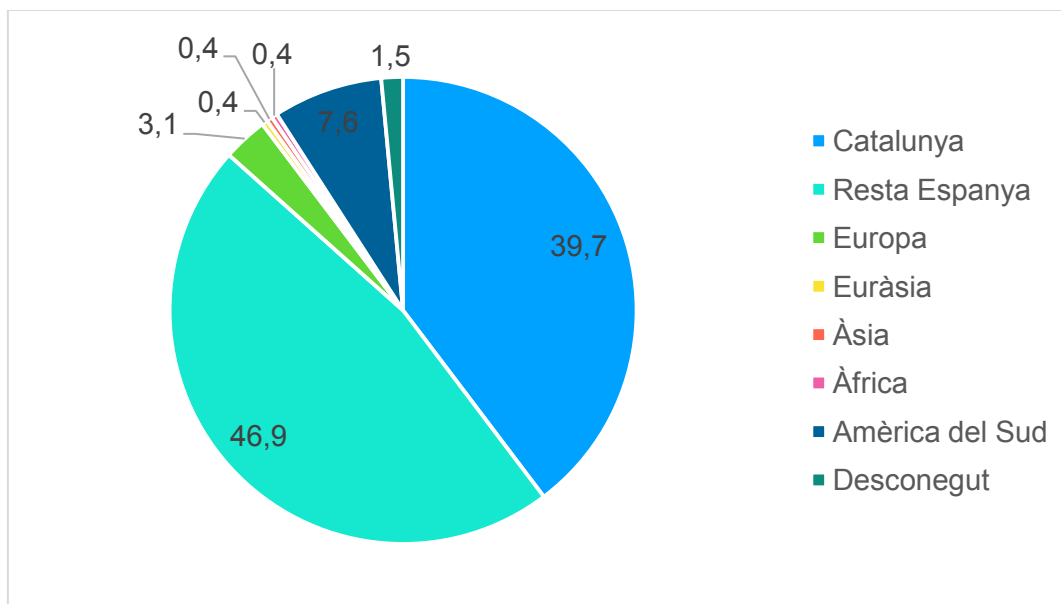
Un 5.7% de les enquestades declararen tenir **discapacitat reconeguda**.

Respecte l'**edat**, un 70.5% de les persones enquestades tenia entre 21 i 45 anys en el moment de l'enquesta. Només un 10.3% tenia menys de 20 anys i només un 19.1% tenia més de 45 anys. Això pot tenir a veure amb la mostra, però també amb l'ús més o menys intensiu d'internet i les noves tecnologies, així com les edats d'emparellament i de relacions sexo-afectives.

Il·lustració 2: **Edat.**
Font: Donastech.

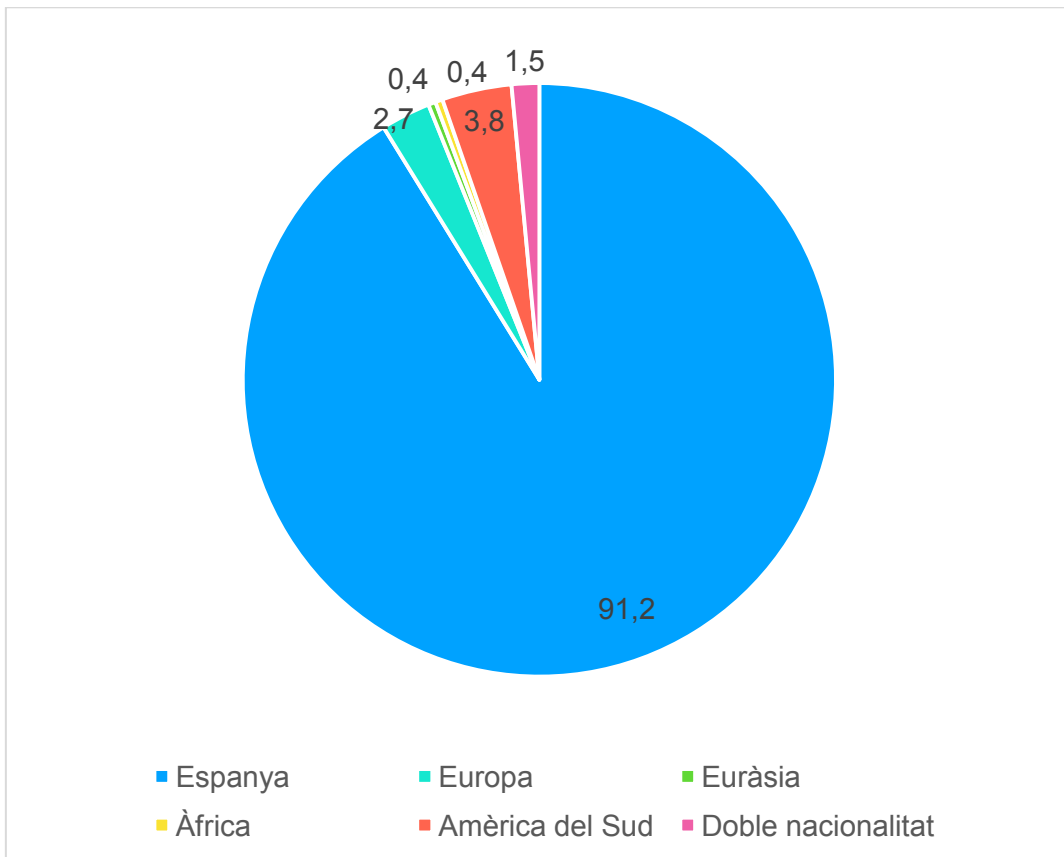
Pel que fa al **lloc de naixement**, la gran majoria de persones enquestades (86.6%) havien nascut a l'Estat Espanyol. Un 39.7% de les enquestades havien nascut a Catalunya, un 46.9% a la resta de l'Estat, un 3.1% a la resta d'Europa, un 7.6% a Amèrica del Sud, un 0.4% a l'Àfrica, un 0.4% a Euràsia i un 0.4% a l'Àsia. Això té a veure amb la distribució de la mostra, així com al seu idioma, sobretot.

Il·lustració 3: lloc de naixement.

Font: Donastech.

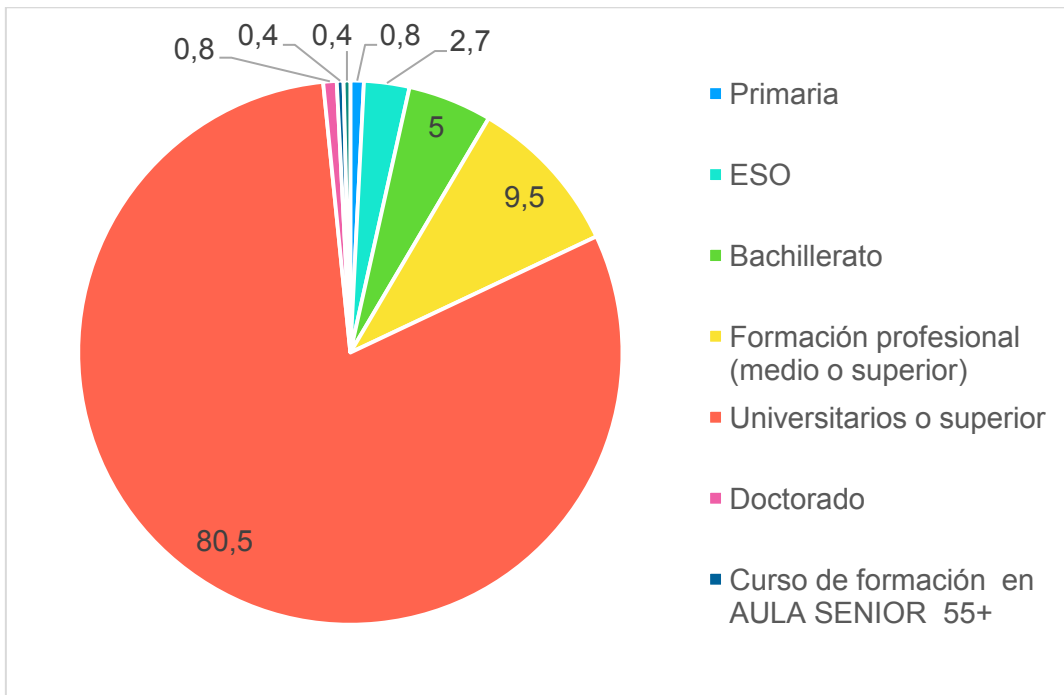
Un 91.2% de les persones enquestades tenien **nacionalitat espanyola** i només un 8.8% nacionalitat estrangera o doble nacionalitat.

Il·lustració 4: Nacionalitat.

Font: Donastech.

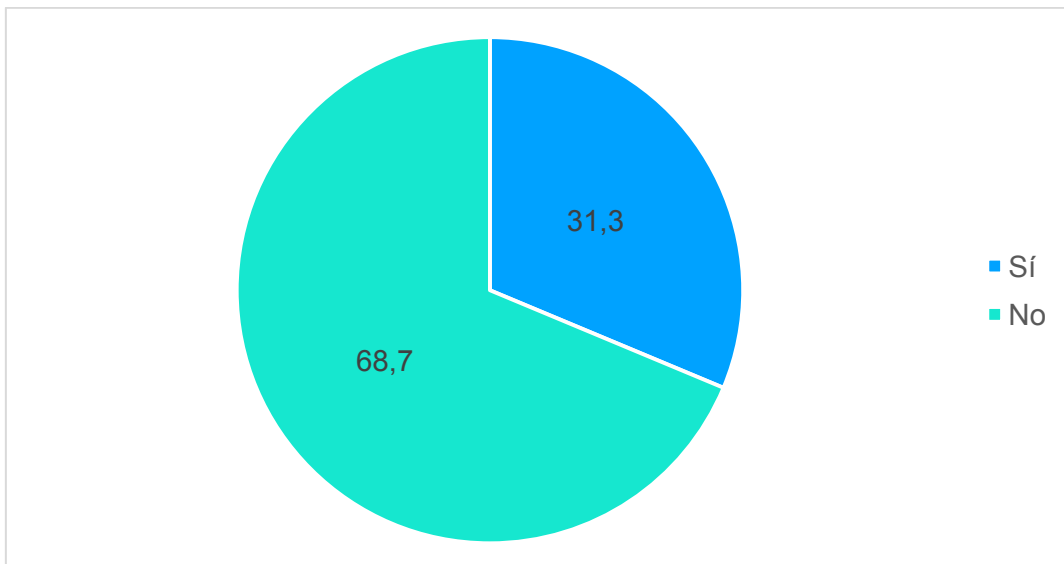
Pel que fa al **nivell d'estudis**, un 80.5% de les enquestades tenia estudis universitaris o superiors. Un 9.5% formació professional mitjana o superior, un 5% fins a batxillerat, un 2.7 fins a secundària i només un 1.6 estudis primaris i informals.

Il·lustració 5: **nivell d' estudis.**

Font: Donastech.

Finalment, Un 31,3% de les enquestades tenia algun tipus de **rellevància pública** per considerar-se influencer, youtuber, artista, política, activista, periodista, comunicadora, directiva o per altres raons.

Il·lustració 6: **rellevància pública**

Font: Donastech.

3.2 Ús de les TIC

3.2.1. Eines digitals utilitzades

La pràctica totalitat de les enquestades utilitzava les TIC, sobretot xats i xarxes socials i la gran majoria de forma més segura a la preestablerta, aspecte que pot tenir a veure amb el fet d'estar rebent violències digitals online. Un 99.6% utilitzaven serveis de missatgeria o xat. Un 97.3% xarxes socials i un 76.6%, utilitzava configuracions específiques orientades a augmentar la seguretat.

Sobre aquestes 3 eines digitals que usaven les enquestades, 4 (1,5%) n'usava una, 61 (23,3%) dues i les 197 (75,2%) restants usava les 3. Un 52,7% de les persones enquestades utilitzaven eines de software lliure.

1.Quines eines digitals uses?	N	%
Xarxes socials	255	97,3
Serveis de missatgeria o xat	261	99,6
Configuracions específiques orientades a augmentar la seguretat	201	76,6

Taula 1: *eines digitals*.
Font: Donastech.

3.2.2. Freqüència d'ús de les TIC

Les persones enquestades utilitzaven les TIC de forma intensiva. La gran majoria de persones enquestades (85.9%) les utilitzaven més de dues hores al dia. Un 46.2% entre 2 i 5 hores al dia, un 39.7% més de 5 hores al dia, només un 12.6% menys de dues hores al dia i tan sols un 1.5 només algunes vegades a la setmana.

2. Quant temps utilitzes les TIC?	N	%
Algunes vegades per setmana	4	1,5
Menys de 2 hores al dia	33	12,6
Entre 2 i 5 hores al dia	121	46,2

Més de 5 hores al dia	104	39,7
Total	262	100

Taula 2: **freqüència d'us.**

Font: Donastech.

3.3 Violències online rebudes i impactes

3.3.1. Nombre de violències rebudes

De les 262 persones enquestades, 259 (98,9%) declarà haver rebut almenys un tipus de violència. De les que han rebut alguna violència, **el 70,0% havia rebut més d'una violència online**. En la següent taula es mostra el detall del nombre de violències que havien rebut¹⁹.

Nombre de violències	N	%
1	75	29,0
2	56	21,6
3	45	17,4
4	28	10,8
5	14	5,4
6	11	4,2
7	11	4,2
8	9	3,5
9	5	1,9
10	3	1,2
11	1	0,4
12	1	0,4
Total	259	100,0

Taula 3: **violències rebudes.**

Font: Donastech.

3.3.2. Tipus i prevalença de les violències masclistes online rebudes.

La violència masclista online amb més prevalença fou la relacionada amb els insults o expressions discriminatòries o denigrants per ser dona, en un 54.6%. En segon lloc, l'accés als comptes sense consentiment i la manipulació de dades privades com comptes, perfils o contrasenyes, en un 32.4%. En tercer

¹⁹ De la pregunta 6 a la 20 no es tenen en compte les 3 persones que no han declarat cap violència, per tant el total d'enquestes analitzades és de 259.

lloc, en un 30.9%, les amenaces per canals digitals. En quart lloc, en un 27.9%, el contacte i assetjament cap a elles o a persones del seu entorn. En cinquè lloc en un 25.6%, el seguiment i vigilància dels seus moviments. En sisè lloc, en un 24.4%, el gaslighting, és a dir, amb informació falsejada per confondre i fer mal. Val a dir, que si s'agrupessin, en un 30.12%, les violències tindrien caràcter sexual (que corresponen a difusió a internet d'imatges, vídeos o informació amb caràcter sexual sense el teu consentiment; engany amb finalitats d'explotació sexual a través d'internet i assetjament sexual).

A la següent taula podem observar de més a menys la prevalença de les violències rebudes:

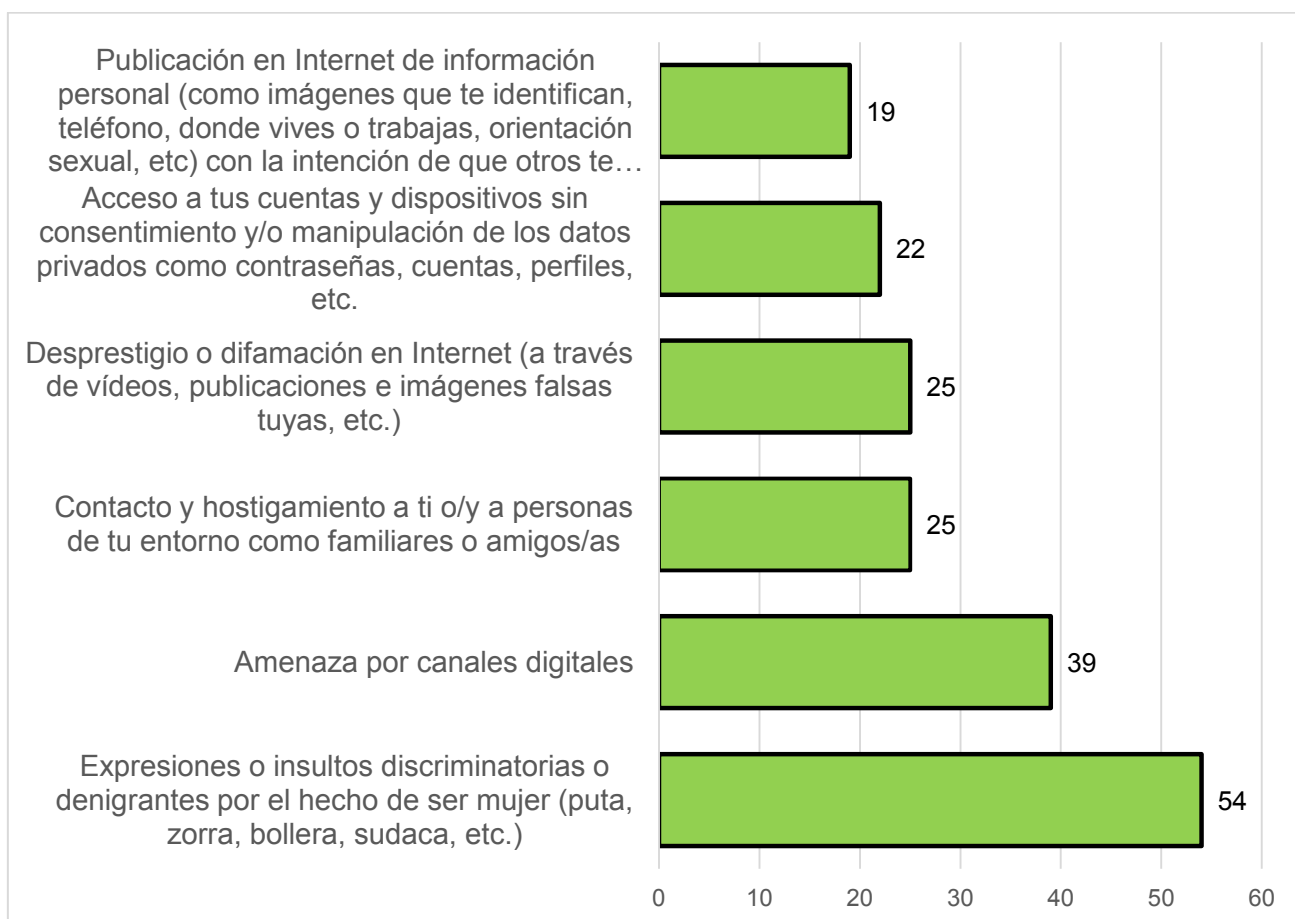
5.Quin tipus de violència/es has rebut?	N	%
Expressions o insults discriminatoris o denigrants pel fet de ser dona (puta, zorra, bollera, sudaca, etc.)*	143	54,6
Accés als teus comptes i dispositius sense consentiment i/o manipulació de les dades privades com contrasenyes, comptes, perfils, etc.	85	32,4
Amenaça per canals digitals	81	30,9
Contacte i fustigament a tu i/o persones del teu entorn com familiars o amics/gues	73	27,9
Seguiment i vigilància dels teus moviments	67	25,6
Gaslighting: utilitzar informació falsa per a confondre't i fer-te mal	64	24,4
Desprestigi o difamació a internet (mitjançant vídeos, publicacions o imatges falses teves, etc.)	52	19,8
Xantatge per canals digitals	39	14,9
Publicació a internet d'informació personal (com imatges que t'identifiquen, telèfon, on vius o treballes, orientació sexual, etc.) amb la intenció que altres persones et trobin, agredeixin o assetgin	35	13,4
Robatori, usurpació o suplantació d'identitat en comptes de correu, xarxes socials, perfils, etc.	35	13,4
Censura o silenciament mitjançant baixa de perfils o continguts, atacs a servidors (DDOS), bloqueig de pàgines webs o dominis, etc.	35	13,4
Xantatge de caràcter sexual (sextorsió) per canals digitals	29	11,1
Inducció al feminicidi / suïcidi (em convida a suïcidar-me o em repeteix que hauria de ser morta, etc.**)	28	10,7
Difusió a internet d'imatges, vídeos o informació amb caràcter sexual sense el teu consentiment	23	8,8
Engany amb finalitats d'explotació sexual a través d'internet	16	6,1
Assetjament sexual	10	3,8
Mansplaining, menysteniment, condescendència	2	0,8

Taula 4: tipus de violències rebudes.

Font: Donastech.

3.3.3. Tipus i prevalença de violències masclistes online rebudes per qui tenia alguna rellevància pública.

Si mirem de manera específica a les enquestades que manifestaren tenir algun tipus de rellevància pública varia la prevalença i la intensitat d'alguna de les violències rebudes. En primer lloc hi trobem els insults o expressions discriminatòries o denigrants per el fet de ser dona que apareix en un percentatge més alt que del total de la mostra amb un 64,3%. En segon lloc, i a diferència també del total de la mostra, la d' amenaces per canals digitals que també es dona en major mesura (46,4%) i la segueixen contacte i assetjament cap a elles o a persones del seu entorn (29,8%) i desprestigi o difamació a Internet (29,8%). En cinquè lloc, publicació a Internet d'informació personal amb un 26,2% en contrast al 13,4% del total de la mostra.

Il·lustració 7: tipus d'atacs
Font: Donastech.

Si seguim contrastant amb la taula anterior, el gaslighting que es donà en sisè lloc en el total de la mostra, no es donà en cap cas en les dones amb rellevància pública. Tampoc la censura o silenciament mitjançant baixa de perfils, bloquejos de pàgines o atacs al servidor.

	Rellevància pública	%
Expressions o insults discriminatoris o denigrants pel fer de ser dona (puta, zorra, bollera, sudaca, etc.)	54	64,3%
Amenaça per canals digitals	39	46,4%
Contacte i fustigació a tu o/i a persones del teu entorn com familiars o amics/gues	25	29,8%
Desprestigi o difamació a Internet (a través de vídeos, publicacions i imatges falses teves, etc.)	25	29,8%
Accés als teus comptes i dispositius sense consentiment i/o manipulació de les dades privades com contrasenyes, comptes, perfils, etc.	22	26,2%
Publicació a Internet d'informació personal (com imatges que t'identifiquen, telèfon, on vius o treballes, orientació sexual, etc) amb la intenció de que altres et trobin, agredeixin o acosin	19	22,6%
Seguiment i vigilància dels teus moviments	17	20,2%
Inducció al feminicidi / suïcidi (m'invita a suïcidar-me o em repeteix que hauria d'estar morta, etc..)	15	17,9%
Robatori, usurpació o suplantació d'identitat en comptes de correu, xarxes socials, perfils, etc.	14	16,7%
Xantatge per canals digitals	12	14,3%
Difusió a Internet d'imatges, vídeos o informació con caràcter sexual sense el teu consentiment	11	13,1%
xantatge de caràcter sexual (sextorsió) per canals digitals	9	10,7%
Engany amb fins d'explotació sexual a través d'internet	5	6,0%

Taula 5: **tipus d'atacs (2)**.
Font: Donastech.

3.3.4. Interseccionalitat de les violències masclistes online rebudes.

Aquestes violències masclistes, sobretot, havien vingut acompanyades de violències per l'orientació sexual (15.8%) i per la diversitat d'identitats o expressions de gènere (14.7%). En tercer lloc, per la ideologia política, activista (6.6%) i/o feminista (5.8%), categoria que no estava a priori al qüestionari però que ha sorgit de la re-categorització d'altres. Hi segueixen per origen nacional (5.8%), per diversitat funcional (5.8%) i en menys mesura, per els altres aspectes com la religió, l'aspecte físic, el color de la pell, la classe o la edat.

... la teva orientació sexual	41	15,8
... la teva diversitat d'identitats o expressions de gènere	38	14,7
... la teva ideologia i/o activisme (no especificat)	17	6,6
... el teu origen nacional	15	5,8
... la teva diversitat funcional	15	5,8
... el teu feminisme	15	5,8
... la teva etnicitat	8	3,1
... la teva religió	6	2,3
... el teu aspecte físic	6	2,3
... per les teves pràctiques i/o treball sexual	6	2,3
... el teu color de pell	4	1,5
... la teva edat	2	0,8
... la teva classe social	1	0,4

Taula 6: tipus de violència acompanyada.

Font: Donastech.

En 129 (49,8%) casos, la violència online havia vingut acompanyada o reforçada per almenys una violència. En el 17,1% dels casos la violència online havia anat acompanyada de més d'una violència. En la taula es detallen el nombre de violències acompanyades per altres variables que interseccionen amb el fet de ser dona.

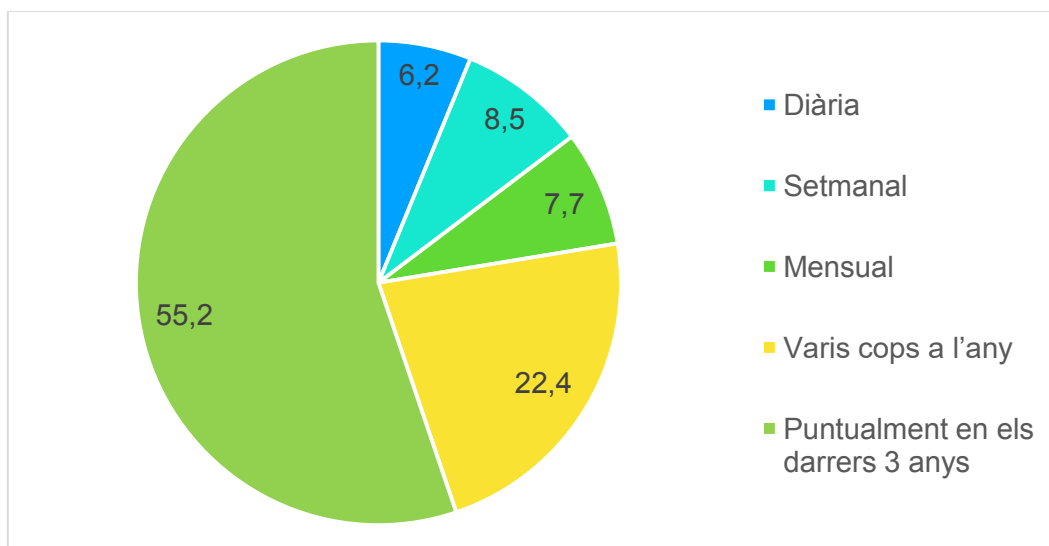
Nombre de violències acompanyades	N	%
1	94	72,9
2	28	21,7
3	4	3,1
4	3	2,3
Total	129	100,0

Taula 7: violències acompanyades.

Font: Donastech.

3.3.5. Freqüència i duració de les violències rebudes.

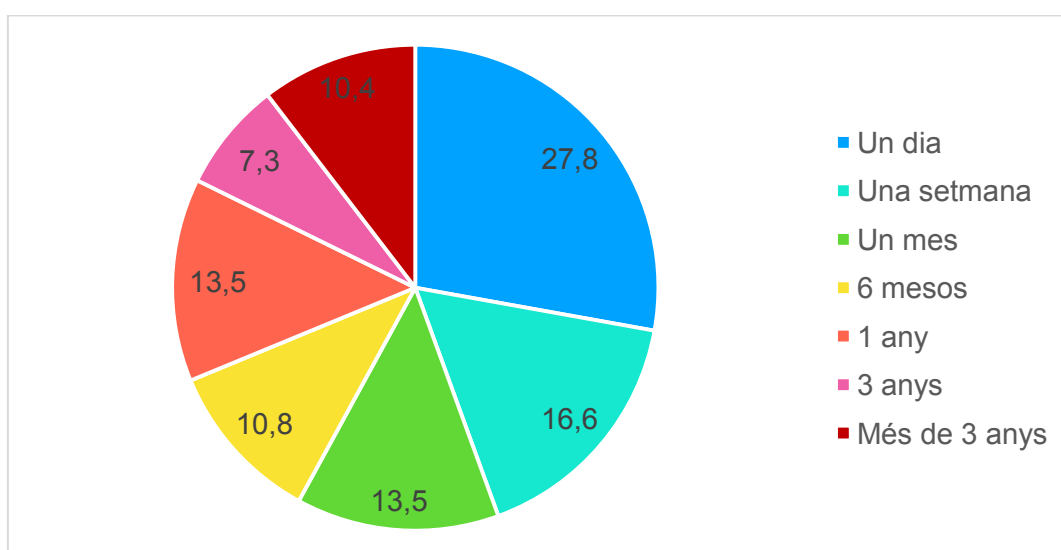
Les violències havien estat exercides sobretot de forma puntual en els darrers anys (55.2%). En un 22.4% varies vegades l'any, en un 8.5% setmanalment, en un 7.7% mensualment i en un 6.2% diàriament.

Il·lustració 8: freqüència i duració.

Font: Donastech

Pel que fa a la **durada**, la gran majoria de violències que les enquestades havien hagut d'afrontar havien durat almenys una setmana, en un 72.1%. Un 27.% de les enquestades declararen que només havia durat un dia. Un 10.4% de les enquestades havien patit violències més de 3 anys.

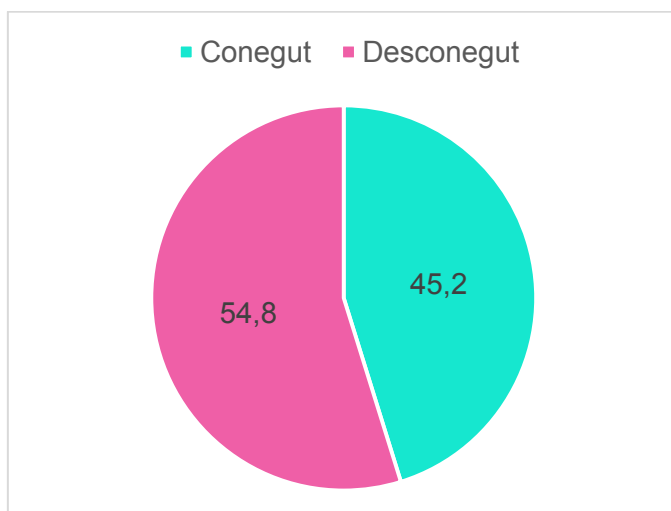

Il·lustració 9: durada.

Font: Donastech

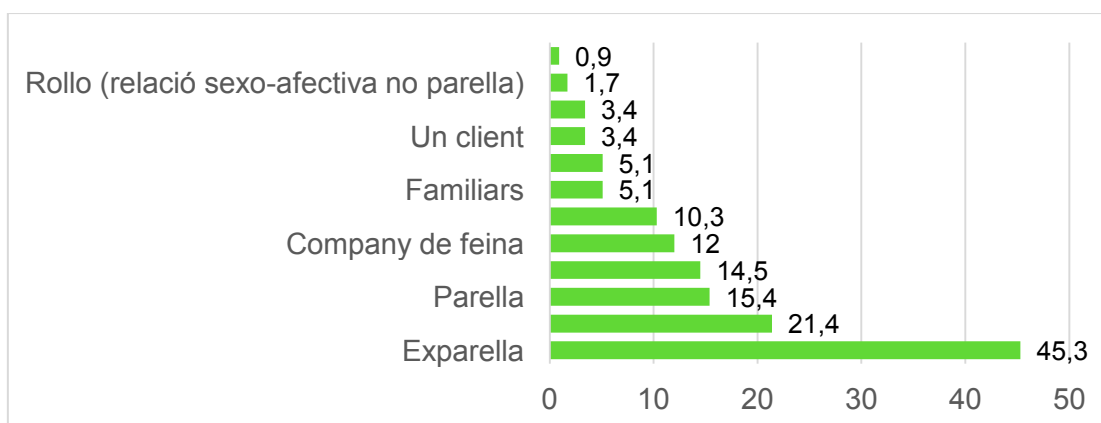
3.3.6. Qui foren els agressors?

Un 54.8% de les enquestades havien contestat que l'agressor era una persona **desconeguda**. En un 45.2% havien contestat que la persona era coneguda.

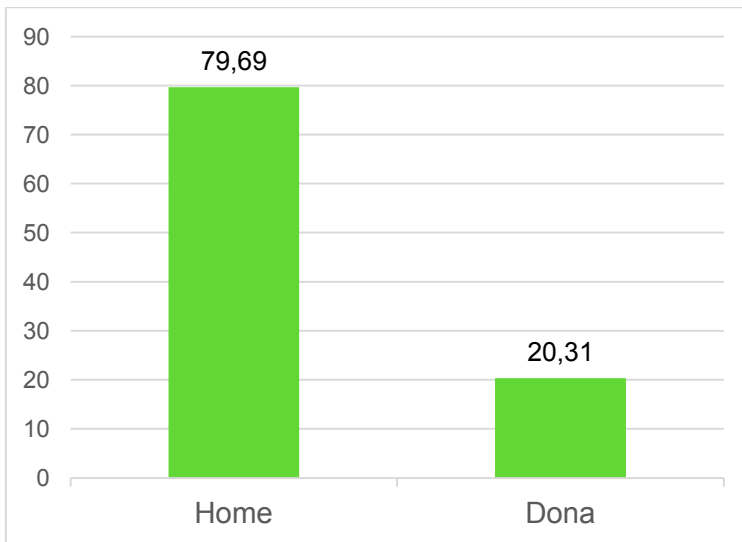
Il·lustració 10: **Agressors.**
Font: Donastech

En el **cas en que la persona agressora era coneguda** (117 casos), en la majoria de casos (62.4%) hi havia hagut alguna relació sexo-afectiva. En un 45.3% l'agressor era l'ex-parella, en un 15.4% la parella i en un 1.7% un rotllo. En un 21.4% els agressors havien estat amics o amigues, en un 14.5% companys de classe i en un 12% companys de feina.

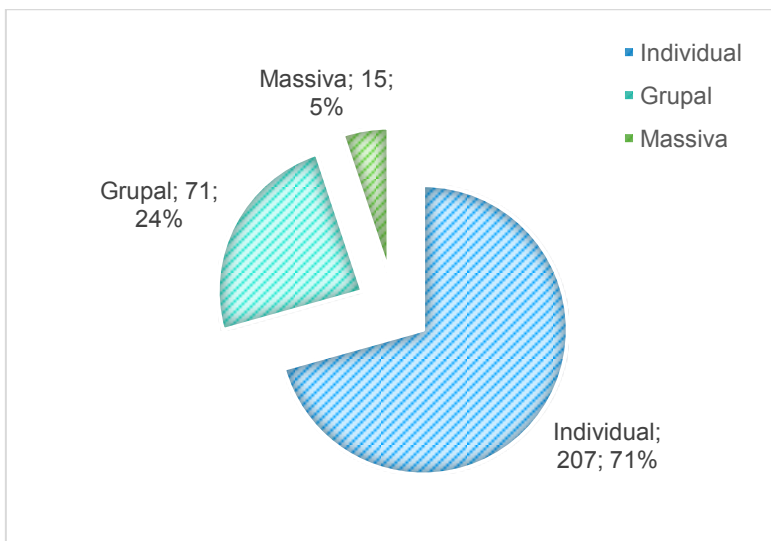
Il·lustració 11: **tipus de relació**
Font: Donastech

Per a la gran majoria d'enquestades les violències les havia exercit un **home**, en un 79.69% dels casos, i una dona en gairebé el 20%.

Il·lustració 12: gènere.
Font: Donastech

Les agressions van ser **individuals** en 207 casos (79.9%), grupals en 71 (27.4%) i massives en 15 (5.8%).

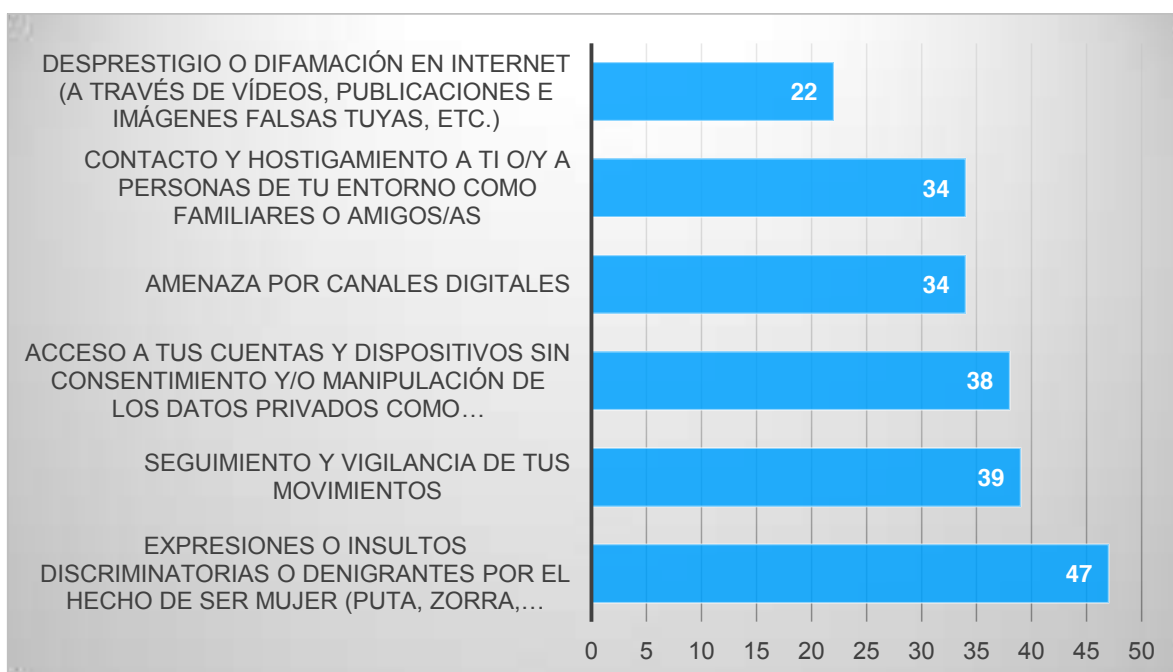
Il·lustració 13: tipus d'agressions
Font: Donastech

3.3.7. Quan la violència fou també presencial (offline).

Un 30.1% de les persones enquestades estava patint o havia patit també violència presencial (offline) per part de la mateixa persona o persones.

Quan la violència també fou presencial podem veure alguns canvis a destacar en la **prevalença de les violències digitals**. Les expressions i els insults

discriminatoris seguien sent la principal violència rebuda, però en menys mesura que en la mostra en general. Val la pena destacar que la segona violència més rebuda de les que també patiren violència presencial, fou el seguiment i vigilància dels seus moviments, ja que té molt a veure amb la necessitat d'ubicar físicament a la persona. Veiem com en contrast amb la mostra general aquesta violència de seguiment i vigilància es donà en cinquè lloc. Per altra banda, tampoc es donà el gaslighting entre les 6 primeres en contrast amb la prevalença del total de les dones enquestades.

Il·lustració 14: violències mes rebudes.

Font: Donastech

Quan la violència també fou presencial podem observar que **la persona agressora era en la seva majoria una persona coneguda**, en un 82,05%. Però el que és sorprenent d'aquesta taula és que 14 enquestades respongueren que aquesta violència presencial venia donada per una o varies persones desconegudes, tot i que no és un percentatge elevat respecte al total sí que observem que en 14 casos la violència masclista online havia escalat a violència presencial.

Violència presencial		
Persona Coneguda	64	82,05%
Persona Desconeguda	14	17,95%
Total	78	

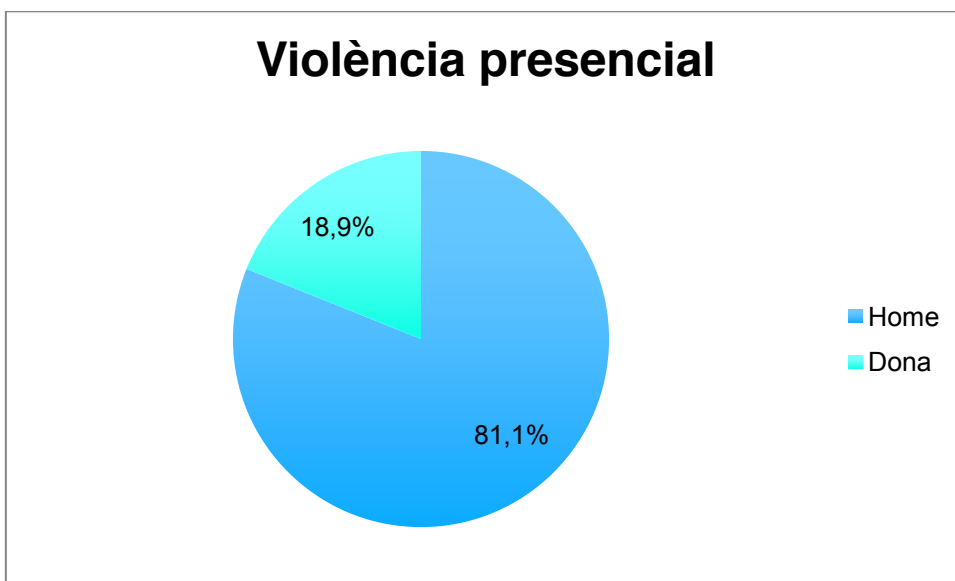
Taula 8: **persona agressora**.
Font: Donastech.

Quan la violència fou també presencial les persones conegudes eren també, principalment, l'**ex-parella i parella** en un 51,69%, seguidament d'amics o amigues (15,73%) i companys o companyes de classe (13,48%). Tot i que no és un percentatge elevat sí que és rellevant quant a la possibilitat d'escalada de la violència online-offline o a l'inrevés.

Ex-parella	33	37,08%
Amigxs	14	15,73%
Parella	13	14,61%
Companyxs de classe	12	13,48%
Companyxs de feina	7	7,87%
Familiars	4	4,49%
Un superior	4	4,49%
Un client	2	2,25%

Taula 9: **relació amb la persona**.
Font: Donastech.

Quan la violència és fou també presencial en el seva majoria **el sexe de la persona agressora** fou un home però cal remarcar que el 18,9% fou una dona.

Il·lustració 15: violència presencial.
Font: Donastech

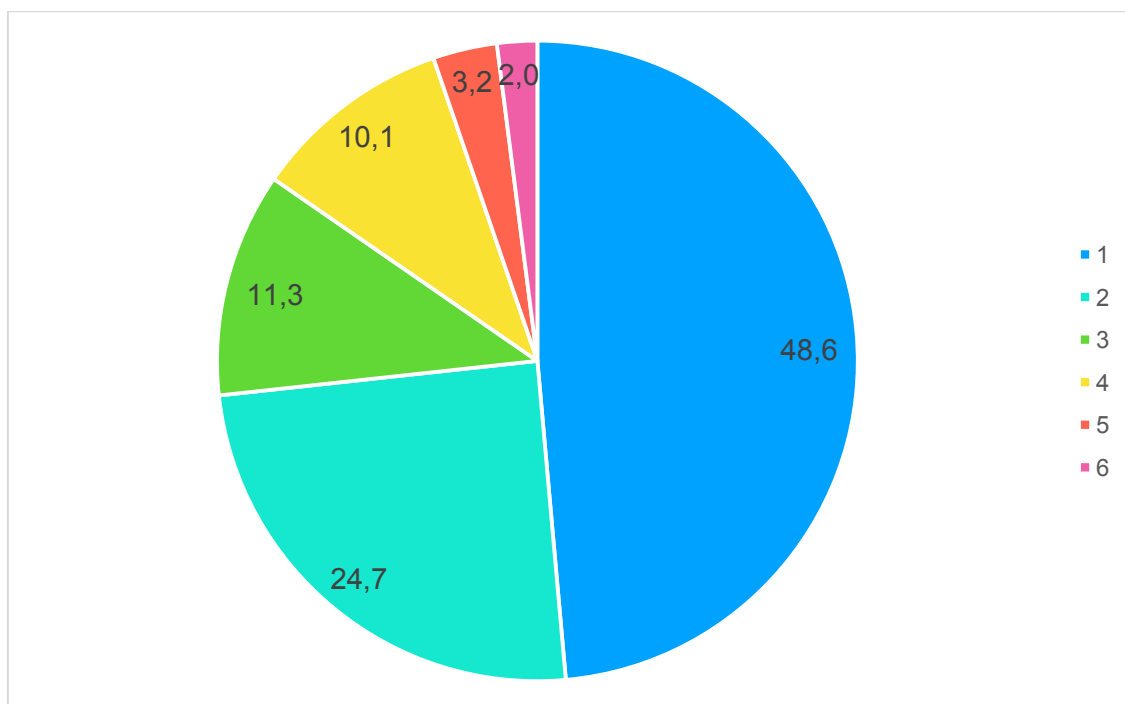
I per últim, en aquest apartat d'anàlisi de quan la violència es dona també de manera presencial conjuntament amb la online, destacar que en 34 casos de violència masclista online **amb caràcter grupal i massiu** venien acompanyats de violència presencial. Això mostra la magnitud de la violència en aquests casos al tenir caràcter grupal i presencial.

Violència presencial	
Individual	64
Grupal	30
Massiva	4

Taula 10: caràcter de les violències.
Font: Donastech.

3.3.8. Els impactes de les violències masclistes digitals.

Els impactes expressats per les enquestades foren múltiples. En primer lloc veiem que en el 54,5% dels casos les dones assenyalaren 2 o més danys ocasionats.

Il·lustració 16: **impacte de les violències masclistes digitals.**

Font: Donastech.

Tanmateix destacaren en primer lloc els psicològics en un 76.1%, els d'afectació pública en un 51.7%, els físics en un 26.3% i els de pèrdua de capacitats i oportunitats educatives 12.4%.

Quins danys t'ha ocasionat aquesta violència?	N	%
Psicològics (por, ansietat, depressió, altres)	197	76,1
Públics (autocensura, deixar d'usar les TIC, mobilitat limitada o canvi de residència, reputació malmesa, reducció de la influència pública, menor o nul·la presència en actes, altres)	134	51,7
Físics (mal de cap, nàusees, altres)	68	26,3
Educatius (deixar d'estudiar, disminució del rendiment escolar, pèrdua d'un curs, etc.)	32	12,4
Econòmics (pèrdua d'ingressos, dificultats d'accés a feines per desprestigi, despeses altes per a la defensa jurídica o la teva seguretat, altres)	28	10,8
Laborals (pèrdua de la feina, baixa laboral, canvi de feina, altres)	21	8,1
Relacionals i socials (afectació en les relacions personals, familiars, socials, aïllament, etc.) ²⁰	8	3,1
Altres	3	1,2

Taula 11: **Danys ocasionats.**

Font: Donastech

²⁰ Aquesta categoria ha sorgit de la re-categorització d'altres.

3.3.9. Els impactes expressats per a les dones amb rellevància pública

Si mirem específicament els impactes expressats per les dones que tenien una rellevància pública, els públics tenien un percentatge més elevat que en la mostra total amb un 61,9% en contrast amb el 51,7%. També destaca una diferència major de l'impacte econòmic amb un 16,7% en contrast amb el 10,8% i del laboral (15,5% en contrast amb el 8,1%).

	Rellevància pública	%
Psicològics (por, ansietat, depressió, altres)	62	73,8%
Públics (auto-censura, deixar d'utilitzar les TIC, mobilitat limitada o canvi residència, dany a la reputació, reducció influència pública, menor o nul·la presència en actes, altres)	52	61,9%
Físics (mal de cap, nàusees, altres..)	25	29,8%
Econòmics (pèrdua d'ingressos, dificultats d'accés a la feina per desprestigi, despeses altres per a la defensa jurídica o la teva seguretat, altres)	14	16,7%
Laborals (pèrdua de la feina, baixa laboral, canvi de feina, altres)	13	15,5%
Educatius (deixar d'estudiar, baixar el rendiment acadèmic, perdre un curs, altres..)	13	15,5%

Taula 12: *impactes de les violències.*

Font: Donastech

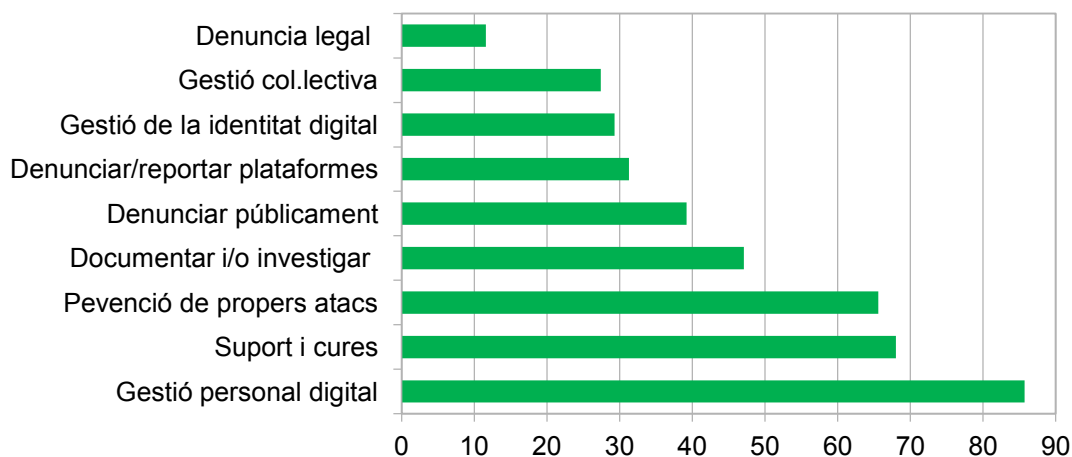
3.4. Estratègies de resposta a les violències masclistes online

3.4.1. Estratègies més utilitzades

Si analitzem el conjunt d'estratègies de resposta utilitzades, la gràfica següent ens mostra que la gran majoria de les dones utilitzaren en primer lloc estratègies de gestió personal digital, en un 87,5% (com bloquejar, ignorar, confrontar a la persona, utilitzar l'humor, etc.), en segon lloc el suport i les cures en un 68% (com teràpia, amics/gues, prendre un descans dels espais virtuals, autocores, etc.) i en tercer lloc la prevenció dels atacs en un 65,6% (com canviar les contrasenyes, protegir o eliminar informació sensible, protegir dispositius, informació i dades, revisar configuracions de privacitat i seguretat, etc.). Aquesta última estratègia, que també fou una de les més utilitzades, implica un component tècnic més elevat que la resta. I destaca també que la

segona estratègia de cures i suport personal fou precisament la més presencial i la que no implicava cap component tècnic.

Per últim destacar que la denúncia legal fou la menys utilitzada amb diferència, només en un 11,6%.

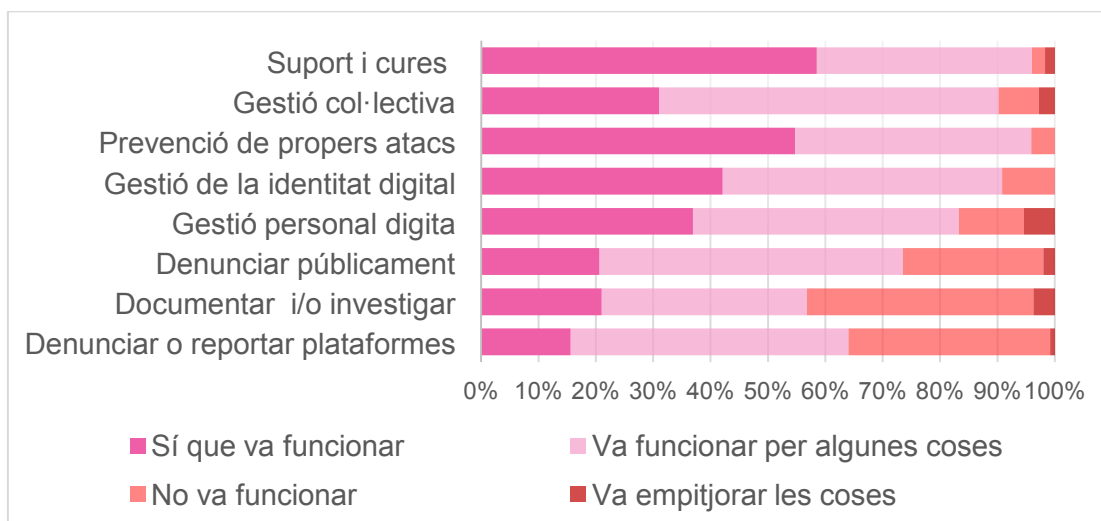
Il·lustració 17: estratègies mes utilitzades.

Font: Donastech.

3.4.2. Grau de funcionament de les estratègies utilitzades

Passem a analitzar el grau de funcionament del conjunt d'estratègies utilitzades menys la jurídica-legal que l'analitzarem en un apartat específic.

En primer lloc, destacar que totes les estratègies de resposta funcionaren a la majoria d'enquestades, almenys per alguna cosa. Les que més funcionaren per sobre del 80% foren les de suport i cures, en un 96% , la de prevenció de propers atacs, en un 95,9%, i la de gestió de la identitat digital, en un 90,8%. En quart lloc, les de gestió col·lectiva, en un 90,2%, seguida de la gestió personal digital, en un 83,3%, de la denúncia pública , en un 73,5%, i la denúncia a plataformes, en un 64%. Per últim anotar que pel que fa a la de documentar i/o investigar a l'agressor, un 56,8% de les enquestades declarà que havia funcionat al menys per alguna cosa i un 43,2% afirmaren que no havia funcionat o que havia empitjorat les coses.

Il·lustració 18: grau de estratègies més utilitzades.

Font: Donastech.

Tant la gestió personal digital, com documentar i/o investigar i la gestió col·lectiva són les tres estratègies que més empitjoraren les coses en un 5,4% , 3,7% i 2,8%. Això pot ser degut a que són estratègies on t'exposes més a la violència i en ocasions pot ser arriscat. Les que menys havien funcionat foren, principalment, documentar i/o investigar (39,5%), la denúncia a plataformes online (35,2%) i la denúncia pública (24,5%).

3.4.3. Breu anàlisi d'estratègia per estratègia

Bona part de les enquestades, 122 (47,1%) de les 259, que respongueren haver patit alguna violència, declarà haver **denunciat o reportat online mitjançant les plataformes intermediàries** fent ús dels seus formularis de report. Per la majoria (64%) va funcionar almenys per algunes coses. I per un 35,2% no havia funcionat, sent també una evidència de que en ocasions no funciona o no resulta suficient.

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	19	15,6
Va funcionar per algunes coses	59	48,4
No va funcionar	43	35,2
Va empitjorar les coses	143	0,835,2
Va funcionar per algunes coses	59	48,4
Va empitjorar les coses	1	0,8
Total	122	100

Taula 13: **eficàcia de les estratègies.**

Font: Donastech.

Per a les que **documentaren els incidents que anaren succeint i/o investigaren els perfils** des d'on rebien els atacs, això també els va funcionar almenys per algunes coses a la majoria (56.8%). I destacar que només en un 3,7% va empitjorar les coses.

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	17	21,0
Va funcionar per algunes coses	29	35,8
No va funcionar	32	39,5
Va empitjorar les coses	3	3,7
Total	81	100

Taula 14: **eficàcia de les estratègies documentades.**

Font: Donastech

Per bona part, 102 (39,4%), de les que **va denunciar públicament** el fet succeït (offline o online), això els va funcionar en almenys algunes coses a la majoria (73.5%). És per tant una de les respostes que funciona per a la majoria. El risc d'empitjorar les coses és petit (2%).

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	21	20,6
Va funcionar per algunes coses	54	52,9
No va funcionar	25	24,5
Va empitjorar les coses	2	2,0
Total	102	100

Taula 15: **eficàcia de la denúncia.**

Font: Donastech

Per una gran majoria de les enquestades, 222 (85,7%), que han utilitzat **respostes de gestió personal digital** (com bloquejar, ignorar, confrontar a la persona, usar l'humor, etc.) els funcionà almenys per alguna cosa també per una gran majoria (83.3%). La gestió personal digital comporta alguns riscos d'empitjorar les coses, en aquest cas en un 5,4%. Podria ser per les estratègies més confrontatives com la de bloquejar que podria desencadenar més violència.

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	82	36,9
Va funcionar per algunes coses	103	46,4
No va funcionar	25	11,3
Va empitjorar les coses	12	5,4
Total	222	100

Taula 16: **respostes de gestió personal digital.**

Font: Donastech

Per poques de les enquestades, 76 (29,3%), que utilitzà **respostes de gestió de la identitat digital** (com usar màscara o pseudònim, canviar la identitat, canvis en els perfils i/o telèfons, etc.), això va funcionar en almenys alguna cosa en una gran majoria (90.8%).

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	32	42,1
Va funcionar per algunes coses	37	48,7
No va funcionar	7	9,2
Va empitjorar les coses	0	0,0
Total	76	100

Taula 17: **respostes de gestió de la identitat digital.**

Font: Donastech

Per una majoria de les enquestades, de les 170 (65,6%), que ha utilitzat **respostes de prevenció de propers atacs** (com canviar les contrasenyes, protegir o eliminar informació sensible, protegir dispositius, informació i dades, revisar configuracions de privacitat i seguretat, etc.) funcionà, almenys per algunes coses en la pràctica totalitat (95.9%). Tant aquesta com l'anterior de respostes de gestió de la identitat personal són estratègies amb un component tècnic important.

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	93	54,7
Va funcionar per algunes coses	70	41,2
No va funcionar	7	4,1
Va empitjorar les coses	0	0,0
Total	170	100

Taula 18: **respostes de prevenció de propers atacs.**

Font: Donastech

Per algunes, 71 (27,4%), de les enquestades que han utilitzat **respostes de gestió col·lectiva** (com bloqueig massiu de trolls, organitzar contra-campanya de resposta, compartir amb altres dones o col·lectius (ciber)feministes, crear noves comptes/web amigable/feministes, etc.), això va funcionar almenys per alguna cosa en la gran majoria de casos (90.2%). El resultat específic va ser:

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	22	31,0
Va funcionar per algunes coses	42	59,2
No va funcionar	5	7,0
Va empitjorar les coses	2	2,8
Total	71	100

Taula 19: respostes de gestió col·lectiva.

Font: Donastech

Una majoria de les enquestades, 176 (68,0%), han buscat **suport i cures de forma presencial** (com teràpia, amics/gues, prendre un descans dels espais virtuals, autocores, etc.). És la estratègia que més ha funcionat d'alguna manera (96%): en un 58,5% funciona i també per algunes coses (37.5%).

Va funcionar?	N	%*
Sí que va funcionar	103	58,5
Va funcionar per algunes coses	66	37,5
No va funcionar	4	2,3
Va empitjorar les coses	3	1,7
Total	176	100

Taula 20: suport i cures de forma presencial.

Font: Donastech

3.4.4. Resposta jurídica a la violència masclista online afrontada

Un 88.4% de les enquestades no va presentar cap denúncia davant les autoritats (judicials o policials). Entre els motius destaquen la desconfiança cap a les autoritats (33.2%) i el no voler (28.8%) i en un 28.8% per altres motius. És crucial en recerques futures intentar esbrinar per què no volien i quins podrien ser aquests altres motius.

Motius de NO presentació de denúncia	N	% ²¹
No confio en les autoritats	76	33,2
No volia	66	28,8
Altres motius	66	28,8
Manca de proves	38	16,6
No sabia que ho podia fer	30	13,1
Possibles danys per a la meva seguretat	26	11,4
Massa costós econòmicament	22	9,6
Perquè jurídicament se'm va aconsellar no fer-ho	19	8,3

Taula 21: **Motius de no presentació de denúncia.**

Font: Donastech

Només 30 enquestades, és a dir un 11,6%, va presentar denúncia davant les autoritats. En les següents taules es detallen fets rellevants del procediment. 11 (36,7%) de les 30 persones que van presentar denúncia tenia informació sobre els procediments que es podien dur a terme. En 15 casos (50%) la denúncia va implicar l'obertura d'un procediment judicial o una investigació policial.

On et vas informar dels procediments a dur a terme?	N	%*
Advocat privat	10	33,3
Administració	8	26,7
Amics/gues o coneguts/des	8	26,7
Entitats o grups	4	13,3
Espais ciberfeministes	3	10,0
Altres	7	23,3

Taula 22: **informació dels procediments.**

Font: Donastech

En base a quin delictes vas fer la denúncia?	N	%
Art. 153 CP Maltractament físic o psicològic - art. 173.2 CP maltractament físic o psicològic habitual	3	10,3
Art. 171 CP Amenaces	3	10,3
Art. 172 ter CP Assetjament "stalking"	6	20,7
Art. 173 CP Vexacions i injúries	2	6,9
Art. 184 CP Assetjament sexual	2	6,9
Art. 197 CP Difusió sense consentiment continguts íntims, revelació de secrets, atemptat a la intimitat, suplantació d'identitat	5	17,2
Art. 234 i 237 CP Delictes de furt i robatori	2	6,9
Art. 468 CP Trencament de condemna	1	3,4
Art. 510 CP Delictes d'odi	1	3,4
l'persing	1	3,4
No ho recordo	1	3,4
Social	1	3,4

²¹ Percentatges sobre 229

Només vaig informar a la Guàrdia Civil per precaució	1	3,4
Total	29	100,0

Taula 23: **delicte i denúncia.**
Font: Donastech

13 (43,3%) de les 30 enquestades que van presentar denúncia van continuar endavant amb el procediment judicial. D'aquestes 13, la gran majoria (84.6% va poder aportar proves com captures de pantalla, historial de xats etc i un 38.5% va haver de certificar les proves. Per només un 30.8% del casos es va dictar alguna mesura cautelar, només per un 23.1% dels casos la resolució fou condemnatòria i en un 30.8% encara estava pendent de resolució en el moment de l'enquesta. En un 30,8% es desestimà i en un 15.4% fou absolutòria.

	N	% ²²
Vas poder aportar proves com captures de pantalla, historial de xats, tweets, adreces web o altres	11	84,6
Vas haver de certificar proves (pèrit informàtic, software específic, ...)	5	38,5
Es va dictar alguna ordre o mesura cautelar per parar el progrés de la violència	4	30,8
Resolució del procediment judicial:		
Absolutòria	2	15,4
Condemnatòria	3	23,1
Desestimada	4	30,8
Pendent de resolució	4	30,8

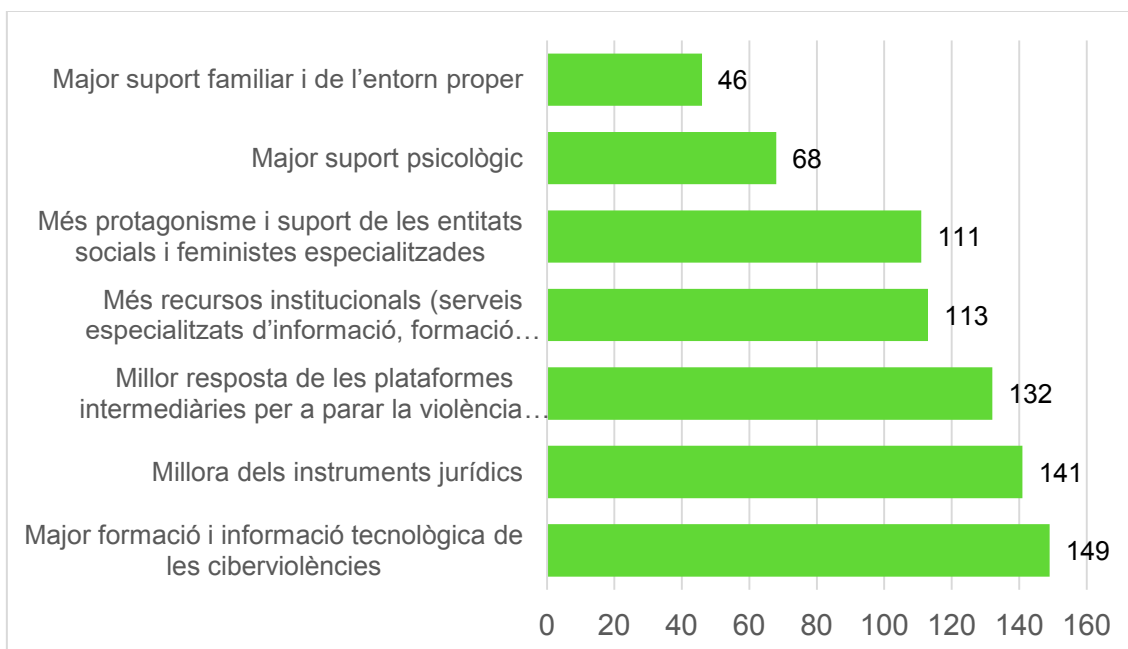
Taula 24: **Resolucions judicials.**
Font: Donastech

3.5. Demandes i necessitats

Són diverses les **demandes principals que expressaren** les persones enquestades. La majoria demandaren una major formació i informació tecnològica de les ciberviolències (57.5%), una millora dels instruments jurídics (54.4%) i també la majoria demandaren una millor resposta de les plataformes online (51%). També bona part de les enquestades van contestar que caldrien més recursos institucionals 43.6% i en un 42.9% que caldria més suport i

²² % sobre 13

protagonisme de les entitats socials i feministes especialitzades. Finalment també demanaren més suport psicològic (26.3%) i major suport familiar i de l'entorn proper (17.8%).

Il·lustració 19: Principals demandes.

Font: Donastech

P21.Principals demandes per a fer front a la violència masclista digital	N	%*
Major formació i informació tecnològica de les ciberviolències	149	57,5
Millora dels instruments jurídics	141	54,4
Millor resposta de les plataformes intermediàries per a parar la violència que succeeix en elles.	132	51,0
Més recursos institucionals (serveis especialitzats d'informació, formació d'operadors)	113	43,6
Més protagonisme i suport de les entitats socials i feministes especialitzades	111	42,9
Major suport psicològic	68	26,3
Major suport familiar i de l'entorn proper	46	17,8
Altres	15	5,7

Taula 25: Principals demandes.

Font: Donastech

Finalment, i val a dir, 43 persones inclogueren temes diversos en la pregunta lliure d'afegir alguna cosa. Això es podria interpretar com una necessitat de poder-se expressar encara més que el que permetia una enquesta d'aquestes característiques. Per tot això, cal més recerca i més completa al respecte.

3.6 Anàlisi dels resultats totals de la recerca quantitativa.

L'anàlisi dels resultats en mostra algunes dades generals a partir de les quals es pot desenvolupar quina és la prevalença, les formes i les dificultats de denúncia de les ciberviolències masclistes:

- Les dones es situen en la franja d'edat compresa entre els 24 i els 45 anys.
- Són catalanes i amb estudis universitaris o superiors, connectades majoritàriament entre 2 i 5 hores diàries.
- Han patit les violències a través de les xarxes socials i/o missatgeria.
- El 70% han patit més d'1 atac.

Pel que fa a la tipologia de la violència:

- El cas més freqüent és el de insults o expressions masclistes, a vegades determinada i/o reforçada per la seva condició sexual.
- L'autor majoritàriament és una persona desconeguda (en el 54% dels cassos), i quan l'autor és conegut (45,2%), majoritàriament era la seva parella (45,3%).
- Els atacants en la seva majoria són homes (79%).
- Els danys majoritaris són de caràcter psicològic (76%).

Pel que respecta a la resposta de les dones davant les situacions de ciberviolència i l'accés a la justícia:

- En la seva majoria, no hi ha denúncia posterior (88%), i de les dones que van decidir iniciar algun tipus de consulta o assessorament legal privat és relativament (33%), sent el delictes d'*stalking* (20%) el tipus penal de referència.
- La gran majoria de les dones no denuncia perquè no vol (88%)

- Les proves o evidències presentades són captures de pantalla, historial del xat, etc. (84%)
- Les resolucions són desestimades (30%) i també en processos “pendents de resolució” (30%)
- Els assessoraments rebuts es centren en el bloqueig, ignorància, canvi d’identitat, trobar un pseudònim, canvi contrasenya, protecció dels dispositius i de la informació i les dades, entre d’altres.

En alguns casos, les dones cerquen una solució presencial, mitjançant teràpia, amics, descansar un temps de l’espai virtual.

3.6.1 Tipologia de violència rebuda online i el seu impacte

De les 262 persones enquestades, 259 (98,9%) han rebut almenys un tipus de violència, de les que el 70,0% ha rebut més d’una violència online. Els impactes acumulatius de diversos abusos deriven en el concepte de “polivictimització” (*polyvictimization*: Finkelhor et al., 2007; Sabina y Straus, 2008), quan les persones assetjades ho han estat a través de diferents tipus de ciberviolència. Normalment, es tracta de persones exposades a un major grau de victimització en funció de variants com l’orientació sexual, la diversitat d’identitats de gènere, la ideologia o l’origen nacional, entre d’altres, com es deriva dels resultats del qüestionari. Podríem parlar d’una polivictimització com a resultat de la interseccionalitat de les ciberviolències masclistes.

D’acord amb el tipus, la prevalença de les ciberviolències és la següent:

- Insults o expressions discriminatòries o denigrants (54.6%)
- Accés als comptes sense consentiment i manipulació de dades privades: accés a comptes, perfils, contrasenyes (32.4%)
- Amenaces per canals digitals (30.9%)
- Contacte i assetjament a elles o persones del l’entorn (27.9%)

- Seguiment i vigilància dels seus moviments (25.6%)
- *Gaslighting* (24.4%), ús d'informació falsejada per confondre i fer mal.

D'aquestes tipologies de ciberviolències, un 30.12% tenen en el seu còmput global caràcter sexual. Les dones, per tant, han de fer front a formes greus i traumàtiques de ciberassetjament i assetjament sexual en línia (Pew Research Centre, 2014). L'enfocament necessàriament ha de ser analitzat amb perspectiva de gènere, donat que diversos estudis demostren que homes i dones pateixen de manera diversa els diferents tipus de ciberviolència (Maple et al., 2011).

Altres formes de violències es concreten en:

- Desprestigi o difamació a internet (mitjançant vídeos, publicacions o imatges falses teves, etc.)
- Xantatge per canals digitals
- Publicació a internet d'informació personal (com imatges que t'identifiquen, telèfon, on vius o treballes, orientació sexual, etc.) amb la intenció que altres persones et trobin, agredixin o assetgin
- Robatori, usurpació o suplantació d'identitat en comptes de correu, xarxes socials, perfils, etc.
- Censura o intent de silenciar mitjançant baixa de perfils o continguts, atacs a servidors (DDOS), bloqueig de pàgines webs o dominis, etc.
- Xantatge de caràcter sexual (*sextorsió*) per canals digitals
- Inducció al feminicidi / suïcidi
- Difusió a internet d'imatges, vídeos o informació amb caràcter sexual sense el teu consentiment
- Engany amb finalitats d'explotació sexual a través d'internet
- Assetjament sexual

➤ *Mansplaning* o menysteniment

Aquestes violències masclistes, sobretot, han vingut acompanyades de violències per l'orientació sexual (15.8%), per la diversitat d'identitats o expressions de gènere (14.7%), per ideologia (6.6%), per origen nacional (5.8%), per diversitat funcional (5.8%) i per la condició de ser feminista (5.8%).

3.6.2 Reiteració de l'assetjament

Per altra banda, resulta evident que les tecnologies digitals impregnen el dia a dia més enllà d'internet o el ciber-espai aïlladament considerat (Powell et al., 2008; Stratton et al. 2017), per exemple, la connexió Bluetooth entre diferents dispositius pot ser utilitzat per realitzar pràctiques de ciberviolència, ampliant-se el rang de potencials dispositius i eines que es poden fer servir per l'assetjament més enllà d'internet. De tal forma que l'impacte de les tecnologies digitals i les experiències socials via internet (a través de dispositius com mòbils, tabletas, entre d'altres) es poden concretar en experiències traumàtiques i en un contínuum de violències exercides contra les dones, en moltes ocasions amb les mateixes pautes que la que es duen a terme fora de la xarxa (Institut Europeu d'Igualtat de Gènere, 2017).

Pel que fa a la reiteració, la freqüència i la durada en les pràctiques de l'assetjament via xarxa, d'acord amb els resultats del qüestionari:

- En 129 (49,8%) casos, la violència online ha vingut acompanyada o reforçada per almenys una violència.
- En el 17,1% dels casos la violència online ha anat acompanyada de més d'una violència.
- Les violències han estat exercides sobretot de forma puntual en els darrers anys (55.2%). En un 22.4% varies vegades l'any, en un 8.5% setmanalment, en un 7.7% mensualment i en un 6.2% diàriament.

- La gran majoria de violències que les enquestades han hagut d'afrontar han durat almenys una setmana, en un 72.1%. Un 27.% de les enquestades afirmen que només han durat un dia. Un 10.4% de les enquestades han patit violències més de 3 anys.

3.6.3 La persona agressora: tipus i relació.

La relació sexo-afectiva està present en un percentatge elevat dels casos on la persona agressora és coneguda per la dona que ha patit ciberviolència. Aquests indicadors han de ser tinguts en consideració especialment en el casos de ciberviolència en relacions de parelles joves o molt joves, donat que les TIC constitueixen un element bàsic en les relacions íntimes de parelles joves, on els percentatges de noies joves que identifiquen la seva parella com l'agressor augmenten (Spitzberg, 2002).

En un sentit similar, situacions d'assetjament i de violència masclista poden derivar en diferents tipologies de ciberviolències quan la relació de parella es trenca, moment en el que el ciberassetjador fa servir la xarxa per accedir a la víctima, en moltes ocasions, com es deriva de les respostes del qüestionari els mètodes utilitzats són similars als de la vida *offline* (xantatge emocional, insults, amenaces, a més d'altres propis de la xarxa com trencar la imatge social que pugui tenir la víctima ridiculitzant-la, insultant-la i difamant-la via xarxes socials, per exemple).

El qüestionari reflecteix i confirma en certs extrems aquestes dades en relació al perfil de l'agressor: un 45.2% de les enquestades ha contestat que l'agressor és una persona coneguda, enfront el 54.8%, que han contestat que l'agressor és una persona desconeguda.

En el cas que la persona agressora fos coneguda (117 casos), en la majoria dels supòsits (62.4%) hi havia hagut alguna relació sexo-afectiva. En un 45.3% l'agressor era l'ex-parella, en un 15.4% la parella i en un 1.7% un rotllo. En un 21.4% els agressors havien estat amics o amigues, en un 14.5% companys de classe i en un 12% companys de feina.

És manifest el control abusiu que pot derivar en ciberviolències sobre la parella a espais com les xarxes socials, els correus electrònics i els telèfons mòbils: la vigilància amb qui es comunica la parella, la censura de les fotos publicades, l'espionatge del mòbil, el control del geolocalitzador, etc.

Per a la gran majoria d'enquestades les violències les ha exercit un home, en un 79.69% dels casos, i una dona en gairebé el 20%. Les agressions van ser individuals en 207 casos, un 79.9%, grupals en 71, un 27.4%, i massives en 15, un 5.8%. Un 30.1% de les persones enquestades està patint o ha patit també violència presencial (*offline*) per part de la mateixa persona o persones.

S'ha de fer especial incidència al fet que el ciberassetjament en la parella constitueix una forma diferenciada de violència en la parella, i en moltes ocasions transcorre com a pas previ o en paral·lel a la violència *offline*, per la qual cosa cal aprofundir en les característiques d'aquestes pràctiques de violència masclista per tal de poder dissenyar estratègies de prevenció que siguin adequades.

El conjunt d'experiències de violències de gènere cibernètiques mostren de manera global que es tracta de conductes amb la violència associada als mites de l'amor romàntic amb els casos de control, censura o xantatge per exemple, també, encara que menors, són destacables les conductes associades als estereotips heteronormatius de la bellesa, insults pel físic, difusió d'imatges de caràcter sexual, entre d'altres (Donoso, 2017).

3.7 Demandes jurídiques i necessitats pendents

3.7.1. Principals problemes i demandes a resoldre

Hi ha un consens majoritari en les respostes al voltant d'una màxima: les dones necessiten un major nombre d'instruments jurídics (54%), situant-se per sota la demanda d'una major formació i informació tecnològica de les ciberviolències (57,5%). Al mateix temps, hi ha una demanda de la millora de les respostes de les plataformes online (51%) i poder dedicar més recursos institucionals

(43,6%). Una altra dada rellevant és la sol·licitud de més recolzament, suport i protagonisme d'entitats socials i feministes especialitzades (42.9%).

Un cop analitzades les respostes al qüestionari:

- Resulta evident la desconfiança cap a les autoritats policials i/o judicials que han de rebre la denúncia dels diversos supòsits de ciberviolències: en un 88.4%, les enquestades no va presentar-ne cap, essent aquest recel cap a les autoritats (33.2%) un percentatge molt elevat sobre el que cal esbrinar-ne les raons.
- Jurídicament, també es rellevant el fet que en un 16,6 % dels casos el motiu per la no presentació de la denúncia sigui la manca de proves, per la qual cosa, cal fer una política pública i una conscienciació social de la importància de la recollida de les evidències que, de manera preventiva, poden constituir una informació poderosa cap al col·lectiu de dones que pateix aquest tipus de violència.
- El 9,6% van al·legar motius de caràcter econòmic; sembla també clara la necessitat d'impulsar en aquest sentit mecanismes d'assessorament legal gratuït.
- Una altra dada rellevant afecta a l'especialització dels professionals de l'àmbit jurídic-legal, tenint present que el 8,3 de les enquestades va decidir no presentar denúncia perquè així se li va aconsellar pels professionals del sector (especialment, ho van fer en el 33,3% dels cassos els advocats de l'àmbit privat).
- Només 30 enquestades, és a dir un 11,6%, va presentar denuncia davant les autoritats. En 15 casos (50%) la denúncia va implicar l'obertura d'un procediment judicial o una investigació policial.
- Les denúncies presentades representen *per se* percentatges baixos, els quals minven encara més quan s'analitza el recorregut del procediment judicial: el 43,3% de les que van presentar denúncia van continuar amb el procés.

- En la majoria dels supòsits amb el procediment judicial obert i iniciat, la principal evidència aportada van ser captures de pantalla, historial de xats, tweets, o adreces web, entre d'altres.
- La resolució del procediment judicial es concreta en un 15,4% de resolucions absolutòries, un 23,1% condemnatòries i un 30,8% són desestimades, estant pendents de resolució judicial un 30,8% dels cassos.

De les dades anteriors, les principals demandes jurídiques derivades del qüestionari mostren com els actuals plantejaments legals i de formulació de les polítiques públiques no són suficients pel tractament dels danys derivats de les ciberviolències i la manera en com eradicar aquestes: l'ús d'imatges sexuals per assetjar, coaccionar o fer xantatge a les dones (Henry y Powell, 2015).

A nivell més general, i per tenir una visió més amplia de la complexitat del tema, un 11% de les dones ha rebut missatges de correu electrònic o SMS no desitjats, ofensius i sexualment explícits, o han estat objecte d'insinuacions inapropiades i ofensives a les xarxes socials (FRA, 2014).

Malgrat la tipificació com a delictes de la venjança pornogràfica al Regne Unit, França, Alemanya i Malta, la resposta per part del sistema legal i judicial penal és també insuficient, i ratificant les dades del qüestionari realitzat, on es detecten casos de xantatge de caràcter sexual (sextorsió) per canals digitals²³, es pot afegir que dels 160 incidents de venjança pornogràfica registrats als 6 mesos posteriors a la seva tipificació com a delictes al Regne Unit, el 61% dels casos no va donar lloc a ulteriors denúncies²⁴.

El consens sembla recaure en la següent idea: les autoritats corresponents, policials i / o judicials, adopten com a regla general un enfocament menys efectiu respecte als actes de violència i assetjament perpetrats a la xarxa en comparació al comesos offline, tal i com resulta de diversos estudis i anàlisis (EVAW, 2013).

²³ Articles 172 ter (Assetjament o Stalking) i 173 (Vexacions i injúries) del CP.

²⁴ <http://www.bbc.com/news/uk-37278264>.

3.7.2. Millora de les respostes jurídiques, institucionals i tecnològiques

De les demandes i necessitats plantejades, es deriven els següents elements que cal considerar específicament centrats en la millora de les respostes jurídiques i institucionals, i també tecnològiques com es veurà més endavant, donat que els actuals enfocaments jurídics i legals no aconsegueixen donar resposta de manera adequada als danys derivats de l'ús d'imatges sexuals i altres supòsits de ciberviolències:

A. Dret a l'oblit

En el plànol jurídic, i com a resultat del qüestionari, s'ha de posar de relleu aquelles actuacions que es substancien o poden substanciar-se com a il·lícits civils.

Aquestes accions comprenen les vulneracions a bens jurídics protegits com els drets a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge. Resoldre aquestes possibles vulneracions judicialment, en el marc del qüestionari plantejat i ateses les principals demandes derivades, resulta, a la pràctica, poc efectiu, a més de car econòmicament. En el conjunt d'accions de naturalesa civil on no concorre la naturalesa delictiva, destaca la protecció a les dades personals, en els supòsits de difusió d'imatges, per exemple, entre d'altres.

- 1) En aquests casos, la via més àgil es l'exercici del dret a l'oblit, d'acord amb el Reglament europeu 2016/679 del Parlament i del Consell, de 27 d'abril de 2016, conegut com a Reglament General de Protecció de Dades, i emparat per la via jurisprudencial a través de sentències com el cas *Costeja vs Google Spain* (Sentència TJUE de 13 de maig de 2014). Arrel de la qual es dona carta de naturalesa al dret a l'oblit, normativitzat al Reglament a través de l'anomenat "dret de la supressió". La sentència esmentada, sota l'emparament de la legislació de protecció de dades, va admetre la possibilitat d'eliminar del motor de cerca informació que contingui dades personals, malgrat aquesta sigui veraç i lícita, i no s'elimini de la web d'origen. La ponderació jurídica ve determinada per si pot prevaldre l'interès públic en l'accés a aquesta informació.

- 2) L'exercici del dret a l'oblit o dret de la supressió del Reglament Europeu de PD constitueix a priori un instrument que pot empoderar les dones que pateixen ciberviolències en la mesura que no cal fer denúncia policial o instar les autoritats judicials: és una eina àgil, on es pot demanar la supressió i/o la no indexació del contingut en els termes descrits anteriorment.

D'acord amb les dades del qüestionari, i pel que fa a la tipologia de la violència, el cas més freqüent és el de insults o expressions masclistes, a vegades determinada i/o reforçada per la seva condició sexual. Aquelles dones que han patit ciberviolències en aquest sentit, i prèviament al Reglament Europeu, es trobaven en que, en base al dret a la llibertat expressió i informació, les plataformes digitals (Google, Twitter, Facebook, Instagram, etc.) es negaven a retirar continguts.

Per a la no indexació no fa falta sentència judicial, dada que resulta rellevant en la mesura que un cop hi ha la sol·licitud, hi ha obligació de retirar contingut. Prèviament, no obstant, i a través de les corresponents comissions creades ad hoc per a l'exercici d'aquest dret, es fa balanç de la necessitat de no indexar (la retirada de continguts sí que requereix sentència judicial).

Sense autoria darrera és casi impossible la seva persecució, no obstant, el dret a l'oblit supera aquest al·legat de les plataformes digitals emparades en la llibertat d'expressió (Norton, 2010).

Aquests aspectes porten a plantejar-se si la regulació en contra de les ciberviolències requereixen la identificació d'un agent de control, algú que tingui el poder real de controlar les agressions que es poden produir a les xarxes i si, en conseqüència, l'espai d'Internet ha de ser regulat en la seva totalitat per protegir dels atacs i violències masclistes a les xarxes, i si els seus participants han de ser protegits.

Resulta obvi que interessa la persecució de l'autor d'un possible delictes, però també és prioritari per les dones que pateixen les ciberviolències que aquestes puguin ser eliminades, que els seus continguts siguin suprimits.

B. Les ciberviolències i problemes de l'anonimat en l'autoria i viralitat dels continguts

Com s'apuntava al començament de l'apartat, el qüestionari, reflecteix i confirma, en relació al perfil de l'agressor, que en un 45.2% les enquestades ha contestat que l'agressor és una persona coneguda, enfront el 54.8%, les quals han contestat que l'agressor és una persona desconeguda. En el cas que la persona agressora fos coneguda (117 casos), en la majoria dels supòsits (62.4%) hi havia hagut alguna relació sexo-afectiva.

Aspecte que ens ratifica un altre extrem que s'ha detectat al qüestionari i és que el ciberassetjament està molt vinculat a l'anonimat i a la manca d'identificació immediata respecte l'autor.

La ciberviolència es pot tipificar en una diversitat de delictes (amenaces, assetjament *stalking*, vexacions, injúries, assetjament sexual, difusió sense consentiment de continguts íntims, revelació de secrets, atemptat a la intimitat, suplantació, delictes d'odi, etc) que comporta una amalgama jurídica que dificulta la seva identificació amb les ciberviolències. La graduació de la gravetat ve determinada pel bé jurídic protegit, però el problema és aquesta diversificació sumat al mencionat problema de l'anonimat de la persona que realitza les ciberviolències.

Alhora, cal apuntar a la rigidesa del procediment penal, que pot ser dissuasori, com s'ha vist a les respostes del qüestionari. Per tant, cal fer-ne una distinció entre la retirada del contingut, i aquest ha de ser un objectiu clar per tal que cessi la vulneració. Com s'ha vist, hi ha instruments a priori àgils, per exemple, el dret a l'oblit que no comporta l'inici d'un procediment penal.

L'anonimat afavoreix aquests percentatges alhora que complica la retirada de continguts per la dificultat d'identificar l'assetjament realitzat per persona desconeguda. També cal destacar que, de manera paradoxal, les ciberviolències un cop són llançades a la xarxa es poden desvincular de l'autoria, donant-se el supòsit de poder identificar la persona agressora però no controlar la informació vexatòria que circuli per la xarxa.

Altrament, si l'assetjament és per persona coneguda, aquesta té accés a medis més grans que si és per anonimat: el seguiment GPS, la intercepció de les comunicacions i, en general, l'accés no consentit als sistemes d'informació, tipificat com a delicte.

Afegida la dificultat de l'anonimat i de la retirada de continguts, malgrat la possibilitat d'exercir el dret a l'oblit, del qual cal una major conscienciació i coneixement, hi ha la viralitat i capacitat de propagació a la xarxa dels continguts de caràcter vexatori, en un sentit ampli del terme. Aquest aspecte, al qüestionari es pot relacionar amb el fet que les dones que han patit en 129 (49,8%) casos, la violència online ha vingut acompanyada o reforçada per almenys una violència i, en el 17,1% dels casos, la violència online ha anat acompanyada de més d'una violència.

La viralitat d'Internet provoca la viralitat de les ciberviolències, l'autoria es difumina i el dany i assetjament és exponencial, afegit als casos on no hi ha identificació de la persona agressora, on serà difícil accionar legalment en contra d'algú de qui es desconeix la seva identitat.

El debat en un marc més ampli és intens, donat que es tracta de convèncer a les institucions públiques implicades de regular un espai que ofereix fortes resistències d'intervenció.

Les particularitats del ciberespai, especialment l'anonimat, porten no només a una transportació dels comportaments offline a online, sinó també una transformació dels mateixos. Les claus de les interaccions socials i les experiències difereixen, a vegades perillosament i completa, entre el món físic i el món virtual. Aquest aspecte pot situar les dones en espais d'elevada vulnerabilitat.

C. Millora de les respostes per garantir la tendència cap a l'erradicació de les ciberviolències apuntades al qüestionari.

Les tecnologies digitals impregnen el dia a dia més enllà d'Internet o el ciberespai aïlladament considerat (Powell et al., 2008; Stratton et al. 2017): la

connexió Bluetooth entre diferents dispositius és un exemple que pot ser utilitzat per realitzar pràctiques de ciberviolència, ampliant-se el rang de potencials dispositius i eines que es poden fer servir per l'assetjament més enllà d'Internet.

La "polivictimització" (*polyvictimization*: Finkelhor et al., 2007; Sabina y Straus, 2008), quan les persones assetjades ho han estat a través de diferents tipus de ciberviolència. La distribució d'una foto de la persona seminua, en el cas del col·lectiu LGTBI, per exemple, es pot veure agreujada per un delictes d'odi. Hi ha per tant un major grau de vulnerabilitat d'aquest col·lectiu, extensiu a altres col·lectius minoritaris²⁵.

Malgrat l'avenç en el reconeixement del dret a l'oblit per suprimir continguts que puguin afectar l'honor, la imatge o la integritat assetjades, la pròpia estructura i arquitectura de la xarxa, que afavoreix la difusió i l'anonimat, comporta una elevada vulnerabilitat que fa que els mecanismes legals i policials siguin altament ineficaços, afegint que la protecció de la garantia dels drets es circumscriu a l'espai de la UE. Extrem que reforça la victimització.

Per la pròpia estructura tecnològica d'Internet, la informació no desapareix produint-se una victimització digital latent que pot tornar a aparèixer en qualsevol moment. Així com els problemes derivats de la usurpació de la identitat que pot derivar en situacions de ciberviolències que poden crear supòsits molt greu al llarg de la vida de les dones que han patit aquestes agressions cibernètiques.

Elevada asimetria entre els instruments que poden provocar la ciberviolència i, en contraposició, l'eficàcia de les mesures reactives contra aquests atacs, que és molt reduïda.

²⁵ Derivat de l'anterior, caldria desenvolupar en una segona fase d'estudi i en base a la idea de la polivictimització la proporció d'haver estat objecte de ciberviolència dels diferents col·lectius: gai/lesbiana; bisexuals; dones o homes heterosexuales

4. L'accés de les víctimes al sistema de justícia

L'objectiu d'aquesta part de la recerca era recollir les vivències de dones que en algun moment de la seva vida han patit algun tipus de violència masclista digital, per conèixer en detall la dinàmica d'aquestes violències, els seus tipus, la relació amb la violència presencial, és a dir, fora de l'àmbit digital, i el conjunt de respostes i estratègies utilitzades per les dones (legals, tecnològiques, comunitàries, etc.) per aturar-la o reduir-la.

Per assolir aquest objectiu s'han seleccionat 10 dones per ser entrevistades, a les que hem arribat a través del mètode de bola de neu. En el procés de selecció hem introduït alguns criteris per captar, en la mesura del possible, vivències diferents d'entre el ventall de violències digitals que es produeixen actualment. Els criteris centrals que ens han guiat en la selecció han estat el de l'edat, la projecció pública a les xarxes, el coneixement o no de la persona/es agressora i abastir tant la violència individual com la grupal i massiva, la combinació o no de la violència digital amb la violència presencial, i el tipus de violència patida online.

S'han fet totes presencials, excepte en un cas, que es va optar per fer l'entrevista online. La duració de l'entrevista ha estat d'entre 40 minuts i una hora.

Taula 1: Perfil de les dones entrevistades i data entrevista

Dones seleccionades	Perfil bàsic	Data entrevista
M1	Entre 25 i 30 anys, violència presencial i online, conegut, individual, sistemàtica, i de tipus variada.	15 de setembre
M 2	Entre 45 i 50 anys, violència digital, desconeguts, massiva, sistemàtica en el temps i més focalitzada	18 de setembre
M 3	Entre 30 i 35 anys, violència digital, desconeguts i coneguts, individual, varis cops en el temps, i variada.	17 de setembre

Dones seleccionades	Perfil bàsic	Data entrevista
M 4	Entre 25 i 30 anys, violència digital, desconeguts i coneguts, grupal i massiva, sistemàtica en el temps, i variada.	19 de setembre
M 5	Entre 20 i 25 anys, violència digital i presencial, conegut, individual, sistemàtica en el temps, i variada.	19 de setembre
M 6	Entre 25 i 30 anys, violència digital, desconeguts i coneguts, grupal i massiva, sistemàtica en el temps, i variada.	19 de setembre
M 7	Entre 35 i 40 anys, violència digital, desconeguts, massiva, sistemàtica en el temps, i variada.	26 de setembre
M 8	Entre 45 i 50 anys, violència presencial i digital, conegut, individual, sistemàtica en el temps, variada.	26 de setembre
M 9	Entre 30 i 35 anys, violència digital, desconeguts, massiva, sistemàtica en el temps, i variada.	30 de setembre
M 10	Entre 35 i 40 anys, violència digital, conegut, sistemàtica en el temps	2 d'octubre

El contingut de l'entrevista s'ha dividit en tres grans blocs;

- ➔ Dades personals i d'ús de les TIC; on aprofundíem en la seva trajectòria personal i en relació a les TIC.
- ➔ Identificació de la violència; on aprofundíem en els tipus de violència, el moment i intensitat, la percepció d'aquesta violència, en qui exercia la violència, els efectes i danys causats i la possible relació amb altres violències presencials.
- ➔ Respostes i estratègies; on entràvem en detall a identificar com, quan i per què es reaccionava, la informació i capacitat d'agència de les

dones, el paper de l'entorn, els tipus de respostes i estratègies desplegadas, la seva utilitat, les necessitats i obstacles trobats durant el camí, i els aprenentatges assolits i demandes de futur.

En base a aquests blocs s'han definit unes preguntes base, que s'han adaptat a cada entrevista, o se'n han afegit, en funció de la trajectòria personal i de violència patida de les dones entrevistades²⁶.

Les entrevistes s'estan transcrivint de forma literal. Tant en les transcripcions com en l'anàlisi s'ha garantit l'anonimat de les persones entrevistades tal i com s'ha signat en el full de consentiment per participar en el projecte per part de totes elles.

4.1 Les formes de ciberviolències masclistes

Podem distingir dues grans formes de ciberviolències masclistes: la violència que pateix una dona per part de la seva parella, ex-parella o algú conegut del seu cercle, i la violència que pateix una dona amb una certa projecció pública pel seu treball, la seva responsabilitat política o el seu activisme (tan en la vida real com en internet o les xarxes socials) per part de un nombre indeterminat però nùmeros de desconeguts (majoritàriament homes).

La ciberviolència masclista que pateixen les dones per part d'una persona coneguda és a vegades la forma de violència masclista més dominant (constitueix un fi en si mateix), altres vegades és una eina per assolir altres tipus de violència masclista (psicològica, física o sexual), i també ens trobem que moltes vegades la ciberviolència masclista s'alterna o és simultània amb la violència presencial (violència offline amb violència online).

“Quan una dona és maltractada psicològicament és molt difícil demostra-ho i és molt dur. Evidentment, la que és maltractada físicament va acompanyat de lo psicològic. Però és que la dona que és maltractada físicament, també és violada. Que això la gent no ho diu, perquè tu després d'una pallissa, després de la pallissa quan ells

²⁶ El guió de les entrevistes a les dones s'adjunta en un dels annexes

s'arrepenteixen, i et comencen a tocar i "perdóname, perdóname, perdóname" o t'obres de cames o cobres un altre cop" (M8)

"Després sí que més a nivell de violència física, psicològica, sexual. I quan, quan ho vam deixar va començar com a l'assetjament a través d'e-mails. Llavors, encara ara continua" (M6)

El ventall de ciberviolència que pateixen aquestes dones inclou diferents formes de control geogràfic i possessió: l'agressor sap en tot moment on és la víctima i amb qui està, i a més a més, utilitza aquesta informació per amenaçar a la víctima.

"Entonces le veía cada día, pero como él estaba trabajando pues hablábamos por WhatsApp y tal. Y a mí me creo una dependencia hacia al móvil porque si no le respondía en, yo que sé, en 5 o 10 minutos, él pensaba que yo estaba con otra persona. Entonces tenía que estar como siempre con el móvil aquí en la mano, siempre, siempre, aún tengo ese vicio de estar siempre con el móvil en la mano, porque a mí me daba miedo dejar el móvil apartado, yo que sé, media hora, coger el móvil y a lo mejor encontrarme, 30 mensajes diciéndome: "¿Dónde estás? ¿Con quien estas? Seguro que estas con otro" y a mí eso me daba muchísima ansiedad (M1)

"Però tots aquests missatges el que m'estan dient, és no et deixo estar i a més sé on estàs a cada moment, sé amb qui treballes a cada moment, sé tot el que estàs fent i no voy porque no quiero" (M6)

També la ciberviolència que persegueix l'aïllament social i familiar de la víctima, que fa que la víctima sigui molt més vulnerable i que tingui més dificultats per buscar ajuda o suport en la xarxa familiar o d'amistats. També és aquesta una de las formes més freqüents descrites en la violència en l'àmbit de la parella offline (Cantera, 1999):

"Recuerdo que una vez me cogió el Facebook y toda la gente que no le caía bien de mi lista de amistades, pues, eliminar, eliminar,

eliminar, y a lo mejor eliminó como a 30 personas, o sea, y no eran solo chicos, también había chicas que simplemente que no le parecían buena influencia” (M1)

Una altra forma de ciberviolència masclista són les amenaces de publicar imatges íntimes de la dona, amenaces d'atemptar contra la vida o la integritat física de famílies, de la víctima, i inclòs del propi agressor. Moltes vegades, aquestes amenaces venen acompanyades d'insults continus de contingut sexual i contra l'aparença física de la dona:

“Una altra cosa que feia, que això, que això era molt dolorós, era tant per e-mail com per WhatsApp, a vegades, recuperava converses que jo havia tingut amb ell en privat i m'amenaçava d'enviar-les a terceres persones” (M2)

“O ja el clàssic, d'amenaçar-me de penjar fotos meves en situacions, despullada o en una relació, íntimes (M2)

“Llavors, m'enviava jo que sé quan missatges, dient-me "me voy a cargar a tu familia, eres una mala madre, tienes tú la culpa de poner mi madre, que mi madre me sabia llevar, mi madre es una santa, ya te gustaría parecerle a mi madre" (M8)

“O la teva dona treu els peus del Raval o la próxima vez que la veas será dentro de una caja de madera” (M10)

També són molt freqüents les ciberviolències que impliquen una violació de la intimitat i privacitat de la víctima, mitjançant el seu mòbil, ordinador o comptes a les xarxes socials:

“Porque como estábamos viviendo en la misma casa pues, él se despertaba antes que yo, me cogía el móvil, ponía la contraseña y lo miraba todo” (M1)

“Jo, llavors, em vaig començar a agoviar un montón, com pot ser que aquesta persona sàpiga el que jo estic fent, saps? Llavors va venir una col·lega, que el seu pare és informàtic, a casa meva i em va dir

que tenia instal·lat un spyware, I em podia veure la pantalla i em podia activar la web cam quan jo estava a casa fent altres coses. I llavors vaig descobrir que feia servir l'ordinador per espia-me" (M6)

La insistència i repetició de missatges de correu electrònic, de missatges de Whatsapp, de SMS i de trucades telefòniques constitueix en si mateix una forma de violència que provoca una ansietat i patiment psicològic molt greu en les víctimes:

"Empezó a agobiarme muchísimo en plan, de enviarme yo que sé, 15 audios, que por favor que volviera con el que había cambiado y que no lo iba volver a hacer que ahora se había dado cuenta ... estuvo bastante tiempo enviándome mensajes de voz y llamándome, que quería volver conmigo que le diera una segunda oportunidad, me decía: "esto es porque estas con otro ya, seguro" (D1)

"Pues, per telèfon, quan ens havíem enfadat, pues, una trucada, dues trucades, jo no li agafava el mòbil, vint mil trucades, bueno, una barbaritat de trucades, fins que jo al final li agafava el mòbil, a vegades era per parlar-me carinyosament i d'altres vegades: "eres una zorra, como te pille, que no se que, que no se cuantos" (M8)

Les dones amb una projecció pública o amb una forta presència a internet i xarxes socials per la seva feina o activisme també comparteixen algunes formes de ciberviolències, en aquest cas, per part de desconeguts que, actuant individualment, o – com les pròpies víctimes intueixen – actuant com a grups organitzats per assetjar certes dones, compartint inclòs informació per les xarxes, i orquestrant atacs massius a una mateixa persona:

"Yo estoy segura, que tanto procecionistas como fachas tienen grupos de WhatsApp, de Telegram de repente envían un enlace, una info y hacen que se active toda una comunidad. También estoy súper segura de que, es que hay mucho, no tengo datos para tal, pero y segura como a nivel de intuición, y de verlo, muchos son boots" (M7)

Aquestes ciberviolències són comentaris denigrants sobre l'aspecte físic de la dona, comentaris sexuals o sobre la vida sexual de la dona, o insults dirigits a destrossar la reputació professional de la dona:

“Pero salía de vez en cuando en el canal de YouTube, hacia directos, entonces claro, a lo mejor lo estaban viendo no se 10.000 personas en directo. Luego eso videos también los veía mucha gente (...)y bueno, los comentarios sobre mi físico, si me follaban, (...) que sí, vale me la follo, pero con 10 kg menos... ósea de todo” (M3)

“Yo la retuit la comenté diciendo que hay que abrir fronteras, y ahí rollo: “ábrete de piernas como tú, claro tú solo quieres que vengan, ojalá te violen los negros, porque eres una mal follada inédita, que venga un moro no sea aquí” (M7)

Aquestes dones també pateixen amenaces de mort mitjançant les xarxes socials, amenaces a familiars, danys a la seva pròpia imatge o a la imatge de famílies o amics, a més de nombrosos casos de suplantació d'identitat i creació de perfils falsos a les diferents xarxes socials:

“Sé que cuando hicimos el Gaming Ladies sí que nos amenazaron. De hecho hay amigas que eso, les enviaron por mensaje privado una mano con una pistola, en plan, que nos iban. También uno nos dijo que nos iba a meter una bomba en el auditorio el día del evento” (M3)

“¿Qué pasó? Pues que esa cuenta cogió mi foto de perfil, mi nick y todo entonces lo mío era B (...) Entonces, todo el mundo se pensaba que las citas y las burradas que soltaba esa cuenta eran mías, porque, además, hay gente que me tiene muchas ganas, entonces no se va a ir a comprobar si ese es mi perfil” (M3)

Totes aquestes formes de ciberviolències que es detallen en les entrevistes, també apareixen en las dades quantitatives extrems del qüestionari online. Són, al cap i a la fi, violències psicològiques molt greus que les dones pateixen

mitjançant internet i les xarxes socials. És comú que siguin diverses formes de ciberviolències a la vegada, i que siguin també simultànies amb altres formes de violència masclista offline, com amb la violència física o la violència sexual.

4.2 L'experiència amb el sistema de justícia.

Les dones víctimes de ciberviolències són reticents a denunciar la situació que pateixen. Desconfien del sistema de justícia, minimitzant les violències que pateixen, o no saben identificar-les com a formes de violència masclista, o se senten culpables de la situació a la qual han arribat. Totes aquestes característiques són comunes a les dones víctimes de violència masclista offline (Cala Carrillo y García Jiménez, 2014). En el cas de la violència en l'entorn digital, encara la manca de reconeixement com a violència masclista és més greu i empitjora les possibilitats de que la dona finalment denunciï.

“No, no vaig arribar a denunciar mai, però per, o sigui, a mi em va costar molt identificar que era una relació de violència de gènere perquè, o sigui, perquè ell ho portava tot tant al límit, no sé, és com, si tu i jo estem discutint jo et vaig com a arraconant a la paret, arraconant a la paret, arraconar a paret, fins que a tu ja t'està agafant ansietat i m'empenyés. Llavors, clar, en tot el relat la violenta era jo, saps?” (D6)

“Fins que al tiu se li en va anar l'olla del tot, gràcies a déu, i em va amenaçar de mort i li va enviar una carta en el meu marit, ex-marit, dient que em tornaria a veure morta. Si no hagués fet això, això podria haver continuat.. mesos i mesos i mesos” (M10)

Les que denuncien, a més, declaren que la situació de ciberviolència empitjora amb la denúncia. Aquesta també és una característica comú amb moltes de les dones víctimes de violències masclistes offline (Cala Carrillo y García Jiménez, 2015; Bodelón, 2014):

“Llavors va ser quan la van retirar que el tio en lloc d'escarmentar es va posar encara pitjor i més agressiu, van començar les agressions

físiques més heavies i inclús també, també... bueno, podríem dir segrest perquè m'havia tancat amb clau a casa seva, i va haver-hi molta part més física, fins al punt que jo ja no m'atrevia a denunciar una altra vegada per por” (M2)

Les dones víctimes de ciberviolències que han obtingut una ordre d'allunyament relaten la impunitat amb la que els agressors trenquen aquestes ordres contactant des de telèfons desconeguts o des de perfils falsos a les xarxes socials. Són, per tant, mesures cautelars o penes accessòries que, en els casos de ciberviolències masculistes, no tenen gaire sentit ni efectivitat.

“El tio inclús encara amb l'ordre d'allunyament, inclús també sabia posar-se en contacte amb mi. De fet, moltes vegades em trucava des de números desconeguts, vale? I allò que després truques a algú i no és ell” (M2)

Les dones que s'atreveixen a denunciar pateixen experiències prou negatives dels jutjats i dels jutges/jutgesses, com també ho evidencien molts estudis amb dones que denunciïn formes de violència offline (Cala Carrillo y García Jiménez, 2014; Rodríguez y Bodelón, 2015). Els operadors jurídics tenen un gran desconeixement en general d'aquestes ciberviolències masculistes, no tenen coneixements tècnics suficients per entendre la magnitud del assetjament que les dones pateixen, i contribueixen a minimitzar i revictimitzar a les poques víctimes que arriben al sistema judicial:

“Encima el día que llegue al juicio, o sea, yo pensaba que me iban a tener como en una habitación separada de él y tal, no, no, no. Ósea, fue como súper incomodo, ¿no?, a ver si salimos ahora del juicio y me va a pegar, yo no me fiaba de que, viendo cómo se ponía pues” (M1)

“Vaig explicar el meu cas i llavors el jutge va assignar una ordre d'allunyament. A més, amb la mala sort que quan vaig sortir el meu ex estava en una de les sales i em va veure i em va dir de tot i al sortir estava la seva tieta i també em va dir de tot” (M2)

Aquestes dones també comparteixen experiències amb policies o amb advocats que els desaconsellen denunciar i que, per tant, contribueixen a la minimització de les violències que pateixen.

“Aquella nit vaig anar, amb la idea de denunciar i aquella policia em va dir que no em recomanaven que denunciés, era una altra policia, no era la primera, que patiria molt, que no era recomanable, no ho sé, em va semblar estrany que una dona, policia d'aquella comissaria em va recomanar que no ho fes, que patiria molt” (M2)

“Las mujeres que van a la policía a denunciar violencia de género, suelen salir arrepentidas de ahí, porque la policía, quiero decir, medio Foro coches es policía” (M3)

“Llavors vaig escriure a un amic del meu pare que és advocat i li vaig dir, D. mira, què fem? I em va dir "vente, hablamos, nos tomamos un café, y miramos a ver" llavors ell em va dir, "és que, legalment, no tenim res que fer, posarem una denúncia i no servirà de res, perquè realment, què és el que t'està fent?, no?, o sigui, si ho entenem què és el que t'està fent però si anem a judici, hauràs de valorar que no sortirà bé llavors ...(....) I si vols, fem una cosa, li enviem un e-mail dient-li que estàs en contacte amb l'advocat, em poses en còpia oculta, que li tornes a demanar que et deixi en pau i que no et contacti més" (M6)

Són varies les que se senten revictimitzades amb les condemnes ridícules amb les que terminen o amb la desestimació de les seves denúncies per part dels jutges / jutgesses. El pas pel sistema judicial no posa fi a les violències, tot el contrari, moltes vegades empitjora, tal i com també s'ha evidenciat en les violències masculistes offline (Bodelón, 2014; Rodríguez i Bodelón, 2015).

“Si, yo tenía capturas de todo, pero, la jueza ni hizo un volcado de WhatsApp ni hizo nada, simplemente, con las capturas de mis conversaciones en teoría ya, como que ya le sirvió y como el trajo capturas mías en las que yo pues quizá sí que le insultaba o lo que

fuera porque estaba harta, y pues dijo que era una relación toxica por ambas partes y que... y nada” (M1)

“A mi em va fer molt mal al judici (...)Perquè estic molt cansada, prenc molta medicació, prenc dos antidepressius, tres cops ansiolítics, una pastilla per dormir, no puc dormir be. Les seqüeles que et queden és que no li troba sentit a la vida, jo no li trobo sentit a la vida. I a vegades em pesen els meus fills, perquè penso que si ells no estiguessin, jo podria estar a l’altre barri descansant. Però com els puc fer aquesta putada?, després del que han viscut, no puc. (M8)

“I la sentència es que, No t’enganyo (...). Si, era com una multa de 20 euros, però una cosa així eh? T’ho dic de veritat. Rollo.. és una broma?” (M10)

També relaten les dificultats d’encaixar els seus relats i experiències com a víctimes de ciberviolències en les categories jurídiques o amb les exigències del tipus penal, especialment amb la interpretació que es fa d’habitualitat o continuïtat en el temps, o els problemes de prescripció del delictes:

“Que per a demostrar una situació d’assetjament havia de ser com que durant sis mesos algú t’estigués assetjant, o durant tres mesos algú t’estigués assetjant i tu poguessis demostrar que hi ha una constància i que, per tant, hi ha una intenció” (M6)

“Com dues de les pallisses que no havia denunciat sortien, o sigui, no havien prescrit, que per mi no hauria de prescriure mai, que una dona quan és maltractada des de que és maltractada fins que pot adonar-se’n de que té que haver-hi una separació emocional. Ja, ja, es un procés molt llarg, llavors prescriu, i no pots denunciar” (D8)

Les dificultats per aportar proves admissibles en dret de les violències patides és comú amb altres víctimes de violències masclistes. Però en el cas de les ciberviolències masclistes, aquestes dificultats de prova són encara mes grans: la violència s’exerceix en un entorn digital que difícilment permet la traçabilitat, i

la identificació del agressor. A més a més, moltes vegades es requereix un coneixement tècnic que ni els jutjats ni les pròpies víctimes tenen.

*“Vam contractar una detectiu que em sembla que li vam pagar nosaltres 700 euros o ara no me'n recordo per veure si podien intentar descobrir la IP des d'on s'escrivien aquests missatges”
(M10)*

Les experiències de les dones víctimes de ciberviolències masclistes en el seu pas pel sistema judicial és molt similar a les dones víctimes de violència masclista offline, amb l'agreujant de les dificultats tècniques d'entendre i reconèixer aquestes formes de ciberviolència, el que fa que sigui encara més difícil d'identificar, reconèixer i sancionar.

4.3 Les estratègies extrajudicials per prevenir o combatre les ciberviolències masclistes.

Mes enllà de la denúncia, moltes d'aquestes dones porten a terme diferents estratègies per prevenir o per combatre les ciberviolències masclistes que estan patint. Dintre d'aquestes estratègies, cal diferenciar les que adopten majoritàriament les dones amb una projecció pública, que les dones que reben ciberviolència d'una parella o ex-parella.

Les dones que pateixen ciberviolències per part de les seves parelles o ex-parelles restringeixen la seva llibertat de moviments o eviten determinats llocs on creien que poden trobar-se amb l'agressor. Inclús alguna marxa a viure a un altra lloc o país.

“Yo estuve sin salir por el centro de Tarrasa, estuve pues, meses sin salir por miedo a encontrármelo, claro. Yo no sabía que me podía hacer sobre todo después de la denuncia, porque claro, él debía estar con una rabia increíble” (M1)

“Jo abans no anava a Sants perquè sabia que ell vivia allà i la seva família vivia allà i era com no. I fins que un col·lega em va dir: "tia,

prou, és a dir, si vols anar a Sants, anem a Sants, i farem unes birres i no passarà res i si t'ho trobes, ho afrontem i ja està, saps?". I encara tinc un col·lega que, que el segueix en Facebook i llavors em diu, "no vayas a tal bar de Gràcia" en pla... perquè aquesta treballant allà, o... em va avisar que estava a l'Hospitalet també. O que a mi em van convidar a fer una xerrada a Ràdio Sant Boi per exemple, i vaig dir que no, perquè era un dilluns i sabia que ell t'ènia programa també. Llavors és, bueno, em condiciona, o sigui, jo em sento molt més tranquil·la vivint a València que vivint aquí" (M6)

Moltes canvien de número de telèfon varies vegades, es donen de baixa en totes les xarxes socials. Això també te un preu personal perquè en la societat actual, l'entorn digital és un espai molt important de relacions personals, d'exercici de drets fonamentals, com el dret de llibertat d'expressió o de llibertat artística, de feina, etc.

"Llavors, quan em vaig marxar a Sud-Amèrica ell va lligar cabs, i... d'on podia estar, perquè ell sabia, jo vaig anar un lloc on t'ènia a alguna persona coneguda, i va lligar cabs, i llavors per Facebook em va avisar que vindria em vaig canviar el mòbil durant els últims dos anys, tres vegades el número de mòbil perquè, perquè no em truqués, em vaig donar de baixa del Gmail, del Facebook, em vaig crear altres comptes i quan estava allà a Sud-Americà em vaig crear un altre compte i un altra Gmail" (M2)

"Li vaig demanar que no volia cap contacte. Llavors, el vaig bloquejar de Facebook, crec que en aquell moment no tenia res més que Facebook, bueno WhatsApp i tal, això, el vaig bloquejar de tot" (M6)

Algunes víctimes relaten iniciatives de prevenció de policies o advocats que ells mateixes proposen i adopten amb la dona. Aquestes iniciatives també queden reflectides posteriorment en l'anàlisi de les entrevistes a advocats/des i experts policials:

"El van citar un dia, vaig anar amb la meva mare i amb el meu pare a la policia i vaig explicar el meu cas i un dia li van trucar i li van citar i

li van dir: "escolta, no segueixis per aquest camí perquè et denunciarà" vale? (M2)

Les dones amb projecció pública adopten mesures de prevenció i defensa sistemàtiques que, sobretot, consisteixen en bloquejos, adopció de codis de seguretat, o ser molt previngudes en facilitar dades amb les que puguin ser localitzades geogràficament.

"A lo mejor cada día bloqueo a diez usuarios, entonces, yo tengo un hastío importante. Depende de la gravedad, a mí no me cuesta nada reportar por comportamiento de odio, que no sé qué. Si, lo hago cuando, es como, pues eso ¿no?, me dice: "Hija de puta, fea, amargada, no sé qué, feminazi" Bueno, pues si, lo hago. ¿A veces les cierran la cuenta? Si. ¿La mayoría de veces? No. (M3)

"Yo no hago fotos que me puedan geo localizar o si quiero decir que estoy en tal sitio, publico la foto cuando ya no estoy (M3)

Algunes de les dones víctimes de ciberviolències per part de persones conegudes o dones amb una projecció pública utilitzen la denúncia mitjançant les xarxes socials de la ciberviolència que estan patint. Aquest fet públic, de fer un comunicat sobre el que està passant, és una de les estratègies que més utilitzen.

Malgrat això, alguna dona pateix el fet que aquest comunicat es gira contra ella mateixa, i rep atacs massius de gent anònima criticant el que ha fet. Això és similar a les contra-denúncies que algunes dones víctimes de violència en l'àmbit de la parella reben per part dels seus propis agressors, i per les qual finalment poden arribar a ser condemnades, fins i tot, amb més severitat que els homes (Ortubay, 2015).

"Fue por Instagram, empezó a sacar capturas mías en las que, pues yo también en ese momento que a lo mejor le había insultado o nos estábamos peleando o lo que fuera, y como la otra, como su novia tenía un montón de seguidores, tenía en plan 10.000 seguidores, vinieron todos a mí a insultarme, a desearme la muerte a que si todo

lo que me había hecho este chico que era normal, que ellos también me lo harían... Bueno, en plan, me llevo una de acoso bestial (M1)

“Llavors, quan vaig posar la denúncia ell i la seva família es van encarregar de, el mateix dia, em vaig enfonsar, em van dir de tot a través de correus electrònics, tant la seva mare com la seva germana, que em van deixar, la seva tieta i la seva germana m'han deixat clar que, que era una mala persona i que, que havia fet i vaig caure a una depressió” (M2)

En conjunt, són més nombroses les estratègies no judicials adoptades per les víctimes de ciberviolències que no pas la denúncia. No sempre són massa efectives, i la majoria de les vegades les dones han de pagar un preu personal de pèrdua de llibertat i de canvi de vida per tal de sentir-se més segures o posar un fi a les violències que pateixen.

4.4 Els aspectes de millora i de propostes

Algunes de les dones víctimes de ciberviolències per part de les seves parelles o ex-parelles manifesten la necessitat de més formació i conscienciació sobre les ciberviolències com a forma de violència masclista:

“Yo creo que me habría servido mucho de ayuda dar charlas en la ESO y tal porque, a mí de violencia de género en mi colegio me habían hablado una vez y muy por encima (M1)

A més, moltes d'aquestes dones parlen de la centralitat de la denúncia penal, imprescindible per a poder implementar qualsevol mesura de posar fi o prevenir les ciberviolències que pateixen. Aquesta crítica al fet de que tot depèn de la denúncia penal es una qüestió corroborada en moltes recerques sobre víctimes de violència en l'àmbit de la parella offline (Bodelón, 2012).

“Jo crec que la policia i la seguretat s'ha d'activar abans de la denúncia.... Si no hi ha denúncia, no podem fer res, realment” (M2)

Algunes de les dones entrevistades, especialment les dones amb una certa projecció pública, manifesten la necessitat de que les pròpies plataformes digitals, com Twitter o Instagram, puguin adoptar més mesures per tal d'evitar discursos d'odi a les xarxes, i que les mesures que ja adopten ara, siguin més efectives i contundents.

“Que Twitter tenga 0 violencia, 0 tolerancia con la violencia de cualquier tipo, de discursos de odio contra colectivos en desventaja y esto no está pasando....(...) Twitter, Twitter es, ahora mismo, es un pozo de Foro cocheros, neonazis, homófonos, fachas. Entonces, necesitamos que las plataformas nos protejan. Porque al final es eso, es verdad que nosotras podemos usar el bloqueo, claro que hay herramientas para protegerse, pero, uno, no son suficientes, dos, no deberíamos protegernos” (M3)

5. L'opinió dels experts/es sobre les ciberviolències masclistes

Per tal de completar la experiència de les dones víctimes de ciberviolències masclistes i entendre després les respostes judicials, s'han portat a terme entrevistes semi-estructurades a un grup de advocats/des especialitzats en casos de ciberviolències masclistes i/o delictes d'odi. També a policies que treballant en unitats especialitzades de delictes d'odi o violència de gènere.

Tipus d'expert	Camp d'especialització	Codi	Data entrevista
Advocada	Violència de gènere, Ciberviolències masclistes, delictes d'odi	A1	9-12-2019
Advocada	Dret Penal	A2	22-11-2019
Advocada	Delictes d'odi	A3	28-11-2019
Advocat	Dret penal	A4	26-11-2019
Advocat	Delictes d'odi	A5	22-11-2019
Policia Guàrdia Civil	Delictes d'odi	P1	27-11-2019
Policia municipal	Violència de gènere	P2	22-11-2019
Policia municipal	Delictes d'odi	P3	22-11-2019

5.1. Característiques dels casos de ciberviolències masclistes

Els advocats i advocades entrevistes expliquen la varietat de tipus penals que s'utilitzen per denunciar les ciberviolències masclistes. Òbviament no sempre es corresponen a allò que d'acord al nostre Codi Penal s'entén per violència contra la dona:

“Revelación de secretos (...) un 197 del Código Penal. Amenazas, coacciones, Y luego, el stalking, que es el artículo 172 ter, (...) muy novedoso (...) el típico que no para, no para, pero además con la connotación de hostigar, humillar, etc.” (A2)

Els advocats/des també diferencien les ciberviolències que pateixen dones dintre de relacions de parella o les dones amb una projecció pública. Els comportaments delictius tenen com a comú denominador atacs contra la dona amb pel fet de ser dona amb una forta connotació sexual i la no acceptació del seu consentiment i autonomia (davant d'una ruptura amorosa o un rebuig afectiu):

“De violencias digitales ahí un abanico de conductas muy amplio, pero uno tiene más que ver con contenidos divulgados a través de redes, que además tienen el objetivo de que sean públicos,(...) el escarmiento público (...) Y hay otro tipo de violencias que también se dan mucho: las violencias en el marco de la pareja o de la expareja” (A1)

“Lo más común, por ejemplo, es de marido o pareja a su novia, de ex marido o ex pareja a su ex novia, por celos o algo así. Y luego ya, los típicos fans. O sea, vienen muchos youtubers, muchos instragramers, influencers, que dicen: una exnovia mía no para de acosarme todo el día, se hace perfiles falsos y me manda mensajes por Instagram”, de todo. Esto es lo más común. Luego, también, reseñas de Google, por ejemplo, foros, desprestigio en foros” (A5)

Els advocats/des també confirmen les dificultats per arribar a la denúncia. Són, normalment, dones joves i la seva condició de dona les converteix en vulnerables a internet i les xarxes socials. A més a més, les pròpies víctimes tenen dificultats per identificar certs comportaments de control i possessió com a violència masclista, molt influïdes pel mites del amor romàntic, de la mateixa manera que en les violències offline (Sánchez y Cubells, 2019; Cubells y Calsamiglia, 2015)

“De violencias digitales hay muy pocos, la mayoría no denuncian (A1)

“Podemos decir 20 20-30, 30-40. La mayoría entre 18 y 40-45. Siempre tenemos algún caso suelto de 50 pero son menos comunes esos. Yo te diría que la mayoría entre 18 y 29-30” (A5)

“En su mayoría, el fallo en el concepto del amor, o sea, el control. (...)..tú les preguntas si, por ejemplo, dar la contraseña de su Instagram o su pareja es un acto de amor y te dicen que sí, absoluto amor y confianza” (A2)

“La chica, muchas veces, ¿qué hace? “Es una muestra de amor, por ejemplo, darle a mi novio la contraseña de Instagram”. O, por ejemplo, el novio le dice: “Mándame tu ubicación en tiempo real”. Al final, el novio quiere tenerla controlada, solo que la chica no se da cuenta, ella piensa: “¿Cómo no se la voy a mandar a mi novio...?”. (...) Déjame entrar en tu Instagram. Déjame pasar el QR por el ordenador y así tengo el Whatsapp tuyo en mi móvil, en mi ordenador” (A5)

5.2. Els problemes d'eficàcia legislativa i d'encaix legal

Alguns de les persones expertes entrevistades posen de relleu la dificultat d'aplicar un Dret penal pensat en la responsabilitat individual d'una persona, amb fets col·lectius on, a més a més, difícilment és possible identificar quines són les persones que hi ha al darrere.

“El sistema penal está pensado en base al principio de responsabilidad individual. ¿Qué pasa con todo este tipo de conductas, primero, cuando son como ataques organizados, y si no, (...) imagínate que Pepito introduce un comentario en las redes y después (...), ajenamente a su voluntad o su capacidad de previsión, tiene 100 mil retweets?. Entonces, ¿qué castigamos? (...) Ahí, realmente las violencias digitales ponen en jaque la propia concepción de la herramienta penal”(A1)

Els advocats/des entrevistats fan ressò de la dificultat d'encaixar les noves realitats de ciberviolències en els existents tipus penals. Malgrat la reforma del Codi Penal de 2015, que introdueix alguns tipus penals especialment aplicables a la ciberviolència masculista, com el delictes de stalking de l'article 172 ter, no és

suficient. A més a més, aquest escampament de tipus penals sense reconeixement com a violències masclistes també és criticat perquè, al cap i a la fi, invisibilitza les violències masclistes.

“Hay determinadas conductas en las que tengo dificultad en encajarlas. Por ejemplo, la suplantación de identidad en redes, propiamente, una regulación legal, yo entiendo que no la tiene. No es la falsificación de un documento, no es una usurpación de estado civil. (...), nos encontramos que hay varias conductas, que no tienen encaje (...) dar de alta un perfil en un chat sexual, para que haya hombres que empiecen a contactar con esta mujer para ofrecer o requerir servicios sexuales. Hay jurisprudencia que dice que eso es impune, que no encaja en ningún delito y hay otros precedentes que dicen que esto es un delito contra la integridad moral” (A1)

“¿Sabes qué pasa? Que esto todavía está muy reciente... Y todo esto va muy, muy, muy rápido avanzando, y las leyes son muy, muy, muy lentas. Ten en cuenta que hasta el 2015, el ciberacoso no parecía estar protegido, hasta 2015 que empezó con el Stalking y ya está y... (...)Esto que se ha quedado aquí, pero ha entrado muchísimo des del 2015 hasta actual” (A3)

“El legislador, por suerte, aunque estamos en una fase inicial, se está dando cuenta que los delitos tecnológicos se pueden dar de muchas formas de delitos nuevos, es decir, a los que existían, existen de distinta manera y les está intentando dar una respuesta jurídica. (...) creo que está bien que se empiecen a tipificar estas conductas como un delito propio. Creo que ahí estamos lentos, muy lentos” (A4).

Mes enllà de la dispersió de delictes en el Codi penal, alguna advocada subratlla la mala traducció legal del propi concepte de violència contra les dones. Tal i com s'ha posat de relleu en el marc teòric d'aquest projecte, el Conveni d'Istanbul utilitza una ampla definició de les violències contra les dones on hi entrarien les ciberviolències masclistes. Malgrat això, la llei integral

de violència de gènere només cataloga així la violència en el l'àmbit de la parella:

“La legislación específica sobre violencia machista tiene que tener un eco y un reconocimiento a que eso es violencia. No puede ser que en 2019, la Ley Estatal de 2004 y la ley catalana del 2008, no contemple, dentro de una forma o de un ámbito discriminacional, experiencias virtuales que recibimos a punta pala todas las mujeres”
(A1)

Una diferència amb les violències masculistes offline és la dificultat d'aplicar unes eines legals dissenyades per a un àmbit geogràfic determinat, ja que certes conductes que van més enllà del binomi Estat- marc legal. A vegades es tracta de conductes transnacionals que s'escapen d'aquest principi de territorialitat del Dret penal.

“A nivel de herramientas, como te decía, claro, siendo un fenómeno transnacional, aquí las herramientas legales son difícilmente trabajables o, al menos, es mucho más fácil desarrollar normativas sobre violencia machista en general, que las que tienen que ver con el ámbito virtual (A1)

En general manifesten que més que noves lleis o un enduriment del Codi Penal, el que és necessari una reformulació del que ja existeix, d'acord a una definició de la violència masculista més concordant amb el Conveni d'Istanbul.

5.3. L'absència de la perspectiva de gènere en les lleis i en els operadors jurídics

Las lleis tenen una visió molt limitada sobre què és violència masculista. Penalment, només s'interpreta com a violència masculista la violència en l'àmbit de la parella. La ciberviolència, que en general sí que preocupa a les lleis i als operadors jurídics, fa referència a delictes de crim organitzat o ciberterrorisme, res a veure a la violència envers les dones.

“Y, por otra parte, la violencia de género en el mundo digital. Lo que pasa es que entendemos la violencia de género como hombre que pega a su mujer en casa, es un poco el contexto social. La ciberdelincuencia de género no implica violencia, ni siquiera implica relación afectiva. O sea, tú puedes tener un cibernovio con el que no convivas, o al que a lo mejor no has visto en tu vida, y ejercer una serie de coacciones y amenazas contra ti, y no hay convivencia y no hay una relación que se pueda palpar”(A2)

“Porque decía que nos quedamos un poco por las vicisitudes de nuestra Ley de Violencia de Género. Yo por ejemplo, es mi opinión personal, creo que se queda corta. Creo que la Ley de Género tiene que ampliar más supuestos (...) Estos casos que a lo mejor no es la pareja afectiva, pero al final se está produciendo un machismo, un acoso a la mujer en redes sociales que tampoco tienen esa proyección. Creo que es un tema interesante para poder ampliar esa legislación y que ofrezca una mayor protección (A4)

“La ciberdelincuencia se ocupa de cosas importantes como espionaje industrial, venta de armas, narcotráfico, pornografía infantil, pero no está prestando atención, dentro de los grandes organismos internacionales europeos que trabajan en el cibercrimen, vamos a decir, no están prestando atención a las violencias machistas (A1)

Quan es denunciïn aquestes comportaments constitutius de ciberviolència masclista, difícilment serà sota un jutjat especialitzat de violència de gènere i, per tant, és molt arbitrària la sensibilitat o el coneixement del jutge o jutgessa sobre aquest fenomen. Moltes vegades, aquesta manca de coneixement sobre la ciberviolència masclista acaba revictimitzant les dones, fent-les culpables d'allò que ha succeït.

“Si hay una relación de pareja online... Claro, tienes que poner una denuncia donde se reconozca que hay violencia de género. Cuando no ha habido ningún contacto físico es probable que no te la tramiten

por violencia de género, sino por un juzgado normal y corriente de lo Penal”(A2)

“Que la judicatura está llena de jueces de 60 y pico que no entienden (...) lo ven como: “¿para qué te metes?” o “¿Para qué aceptas una solicitud de alguien que no conoces?” o “¿Por qué haces esto público?” (A2)

“Pues si no quieres que te insulten, no cuelgues ninguna foto tuya en cierta posición” (A3)

No només fan palès la manca de perspectiva de gènere en la definició legal sobre què violència masclista, sinó també com s'interpreten articles que no estan reconeguts com a formes de violència contra les dones però que sí que ho estan com a comportaments delictius en l'entorn digital.

“Yo siempre pongo el ejemplo del Stalking, (...) la jurisprudencia ha interpretado que tiene haber con una reiteración y tiene que haber una entidad suficiente para condicionarla, como la calidad de vida y el bienestar y los hábitos diarios de una mujer (...) y te das cuenta que un hombre, un señor juez, tiene que evaluar qué reiteración y, sobre todo, tiene que evaluar qué es una afectación significativa de la calidad de vida de la mujer. ¿Cómo se mide esto? ¿Desde qué posicionamiento vas a entender que qué encaja dentro de este concepto? (A1)

Per tant, els expert/es demostren les dificultats en la definició però també en l'aplicació i interpretació de les lleis relatives a ciberviolències masclistes o ciberviolències en general.

5.4. Els obstacles i les propostes de millora

Els experts/es entrevistats identifiquen la manca d'especialització i coneixements dels actors implicats, des de els propis advocats/des, els agents policials i el jutges/jutgesses. Es tracta, moltes vegades, d'unes formes de

violències masclistes en entorns digitals molt canviants, les quals totes aquestes persones desconeixen quasi per complet.

“Porque los jueces, muchas veces, con ciertos jueces a lo mejor mayores, les empiezas a contar y... ”¿Qué es eso de Twitter o eso de Instagram?” (A3)

“Los jueces, también tienen que reciclarse, tienen que aprender, saber ver más allá (...) Antes se mandaba un burofax, ahora muchas veces con un WhatsApp debería bastar” (A4)

“Digamos que son conductas nuevas dentro de un delito tradicional o un delito antiguo como es la violencia de género. Todas estas conductas nuevas son, sobre todo, eso, aprender de las nuevas tecnologías. Esa obsesión por tener controlada a la otra persona, tenerla localizada, saber dónde va, con quién va, cómo va vestida, enviar fotos, luego acceder al teléfono móvil de la víctima, conocer sus contraseñas, exigir que te enseñe unos mensajes que está enviando o que está recibiendo” (P1)

“También algunas veces nos faltan medios, a lo mejor a nivel de investigación por redes, porque para eso muchas veces se necesitan equipos específicos o para intentar también sacar direcciones de IP de gente. Nos falta, a lo mejor, medios técnicos o, a lo mejor, una formación mucho más especializada en Internet”(P3)

Així mateix, la majoria de les persones entrevistades parlen d'una manca de coneixement i conscienciació sobre el fet de que això es violència masclista i que és constituïu de delictes. La violència masclista en sí mateixa és difícil d'identificar però, si a més a més, té lloc en un entorn digital, resulta quasi impossible el seu reconeixement com a violència.

“La mayoría de casos te hacen alguna consulta extraoficial, pero no llegan a denunciar. ¿Por qué? Pues porque muchas veces no quieren hacer grande el problema. “Si ha sido una tontería, si total,

de aquí a un mes ya nadie se acuerda de eso, sí bueno, le bloqueo de las redes sociales y ya está, que no nos moleste” (A4)

Un dels obstacles més importants és la dificultat de provar aquestes formes de ciberviolències. Moltes vegades les víctimes minimitzen les violències i elles mateixes fan desaparèixer les proves. O, quan arriben als jutjats, els operadors jurídics no entenen la magnitud de les proves aportades, o hi manca un peritatge molt tècnic per arribar a fer servir totes aquestes proves.

“Yo lo que más me encuentro como letrado, es que la víctima muchas veces no es consciente de lo que estaba pasando. Por tanto, no toma precauciones, no guarda archivos que hay que guardar, y tiene un déficit de prueba” (A4)

“Luego, los juzgados en algunos casos, ven esa situación, que las consideran como unas injurias, unas coacciones o un poco de peccata minuta y dicen: "Oiga señora, usted va a pedir que yo haga una comisión rogatoria internacional a Twitter, Irlanda por esta mierda de cosa." (A1)

Això també fa que, a vegades, alguns advocats/es proposin i utilitzin la mediació per resoldre aquests casos. Com que aquestes formes de violència no estan reconegudes com a formes de violència de gènere, això és possible, perquè les lleis de violència de gènere i moltes lleis autonòmiques de violència masclista diuen clarament que no és possible la mediació en els casos de violència masclista quan es tracta de delictes on no ha igualtat entre les parts.

“Nosotros siempre intentamos, por el bien de la víctima (...) que la solución sea lo menos agresiva posible. Si podemos solucionarlo con mediación o simplemente diciéndole al malo: “Ey, que esto es delito” y el tío o la tía paren (...) o sea, típico burofax, llamada o mensaje en Instagram” (A2)

Els advocats i advocades proposen, sobretot, un canvi cultural i educacional al voltant d'internet i les xarxes socials. Advoquen per la necessitat d'apostar per una cultura d'internet com a un espai imprescindible per viure en democràcia i,

per tant, un espai on es necessita fomentar límits i regulacions per fer compatible la llibertat d'expressió, el pluralisme ideològic i polític amb el respecte als drets humans. No pot ser que siguin les pròpies xarxes socials les que garanteixin aquest espai democràtic.

“Para la prevención esto: hay que hacer educación en la ciudadanía digital. Hay que tener en cuenta que internet... Cuando hablo de educación digital, no sólo hablo de saber cómo manejarse con los recursos, sino que la gente tiene que entender que Internet es la otra cara de la democracia y, por lo tanto, o se toma en serio el cuidado de ese ecosistema o estamos dejando fuera la mitad de la sociedad a la hora de participar” (A1)

“Concienciación y educación. (...) Ningún partido político en su programa tenía en cuenta la educación en el mundo online o cómo paliar los problemas de bullying.. (...) concienciación por parte de las Administraciones y entidades públicas” (A2)

I també alguns dels experts policials subratllen la necessitat d'adoptar mesures dirigides cap a l'agressor, i no tant cap a la víctima. En aquest sentit, també trobem l'opinió d'alguna de les advocades entrevistades al subratllar necessitat de no culpabilitzar a les víctimes ni posar l'accent de la prevenció en aquestes, com succeeix en les violències analògiques:

“Con el agresor también se suele hacer... Decirle: "Oye, ten cuidado que estamos detrás de ti, a ver qué vas a hacer" Esto se hace menos y, bajo nuestro punto de vista, tiene que hacerse más. (...) controlar más al maltratador que a la víctima. Haciendo un seguimiento de lo que hacen, en vez de hablar tanto con la víctima, hablar más con él (...)" (P2)

“Como en las violencias analógicas, nos están poniendo la responsabilidad en quién violenta, en quien insulta, en quién amenaza, en que no tiene en cuenta los derechos como ajenos, sino a las propias usuarias” (A1)

6. La resposta judicial a les ciberviolències masclistes

6.1 La selecció de la mostra de sentències.

En un primer nivell, la selecció de sentències es va realitzar sobre les Audiències Provincials, Tribunal Superior de Justícia de les Comunitats Autònomes i Tribunal Superior de Justícia²⁷.

Aquesta selecció es va realitzar a través de la plataforma "Thomson Reuters Aranzandi", d'acord amb els serveis de la base dades que proporciona la Biblioteca de la Universitat Autònoma de Barcelona. La plataforma va possibilitar, a més, un entrecreuament ampli (sense restriccions) entre delictes, dates i paraules clau²⁸.

A cada sentència es van utilitzar com a unitats d'anàlisi el/els tipus/s de delicte/s aplicats, la qualificació jurisprudencial dels fets provats, els fonaments de dret utilitzats, les raons de gènere (per tal d'establir si la sentència esmentava legislació, Jurisprudència o feia referència a alguna qüestió de gènere) i la condemna/absolució.

La mostra de jurisprudència analitzada correspon a espai temporal de dos anys, des de l'1 de setembre de 2017, a l'1 de setembre de 2019.

6.2 Recerca de sentències

Es van realitzar dues recerques paral·leles i simultànies dins de la plataforma:

²⁷ Això, tenint en compte que aquestes són les úniques sentències d'accés públic en virtut de l'Acord de el 15 de setembre de 2005, de Ple de el Consell General de Poder Judicial (pel qual s'aprova el Reglament 1/2005, dels aspectes accessoris de les actuacions judicials), i en especial, a la restricció de difusió pública de les sentències judicials que estableix l'article 7 de l'esmentat acord.

²⁸ Això va possibilitar que els investigats poguessin arribar a sentències més rellevants sobre els delictes buscats, reduint el tems de filtratge que habitualment succeeix quan es faci una recerca de sentències d'aquesta magnitud.

La primera, a la part de "Jurisprudència". En aquesta, es van utilitzar paraules claus amb l'operador/connecteur ".O" que contenia qualsevol o tots els termes. La seva elecció es va determinar per la major quantitat de resultats que tenia respecte dels altres operadors.

Les paraules claus introduïdes van ser les següents: ciber .O xarxes socials .O sextorsió .O stalking .O internet .O ordinador .O mòbil .O violències .O gènere .O masculista .O parella .O laboral .O comunitari .O vídeo. O misogínia .O gènere²⁹. La segona recerca va ser en el Taurus de Jurisprudència Penal de la plataforma Aranzandi. A continuació, es detallen els delictes i temàtiques introduïdes en el Taurus: "Abusos deshonestos ", "Abusos sexuals ", "Abusos i agressions sexuals a menors de 13 anys", "Abusos i agressions sexuals a menors de 16 anys ", "Assetjament sexual ", "Agressió sexual (CP 1973)", " Agressions sexuals (CP/1995)", "Calúmia", "Penal", "Coaccions", "Dret a l'honor ", "Injúria", "Motius racistes, antisemites o una altra causa de discriminació " (s'estimen o desestimen les raons de gènere). O "Ordre de protecció de les víctimes de la violència domèstica ", "Trencament de condemna", "Revelació de secrets i informació privilegiada", "Violació de secrets", "Violència domèstica".

Les dues recerques es van poder unir, per la qual cosa es va poder aprofitar un encreuament de dades.

Una de les qüestions que també es va aprofitar va ser, no només analitzar sentències, sinó també ordres de protecció que van arribar per apel·lació a les Audiències Provincials. Moltes d'aquestes mesures cautelars van adonar atacs cap a les dones per mitjans cibernètics, i va ajudar a visibilitzar la postura judicial per atorgar aquestes mesures.

També altres de les qüestions que incorporem, van ser aquelles sentències la víctima era dona, però menor d'edat. Sense voler avançar-nos a les conclusions, observem gran quantitat de sentències de ciber-atacs a dones menors d'edat, aspecte que també vam tenir en compte.

²⁹ Prèviament es van introduir més claus que no van tenir un efecte positiu. Ja sigui perquè les sentències no posaven el focus en les ciberviolències, ja sigui perquè la plataforma retornava la recerca amb un missatge d'error degut a la quantitat de paraules introduïdes.

Amb tot això, es va procedir a la recerca de la jurisprudència obtenint un total de 174 sentències, de les quals es van afegir cinc més que no van ser resultat de la recerca però amb les que els investigadors ja comptaven com a referència del tema a través del treball de camp qualitatiu. Ja en un segon escenari, es va procedir al filtratge de les sentències posant el focus en els objectius de la investigació.

Només es van prendre com a referència aquelles sentències on la víctima era dona (major o menor d'edat) i especialment la violència exercida per l'autor/a del fet mitjançant la utilització de hardwares que possibilitin el desenvolupament de les tecnologies d'informació i comunicació (usualment anomenades TIC's).

Durant aquest cribratge, només dues agressores van ser dones (sentència 41 i 60).

Es van evitar, d'aquesta manera, sentències els atacs de les quals fossin per trucades telefòniques convencionals.

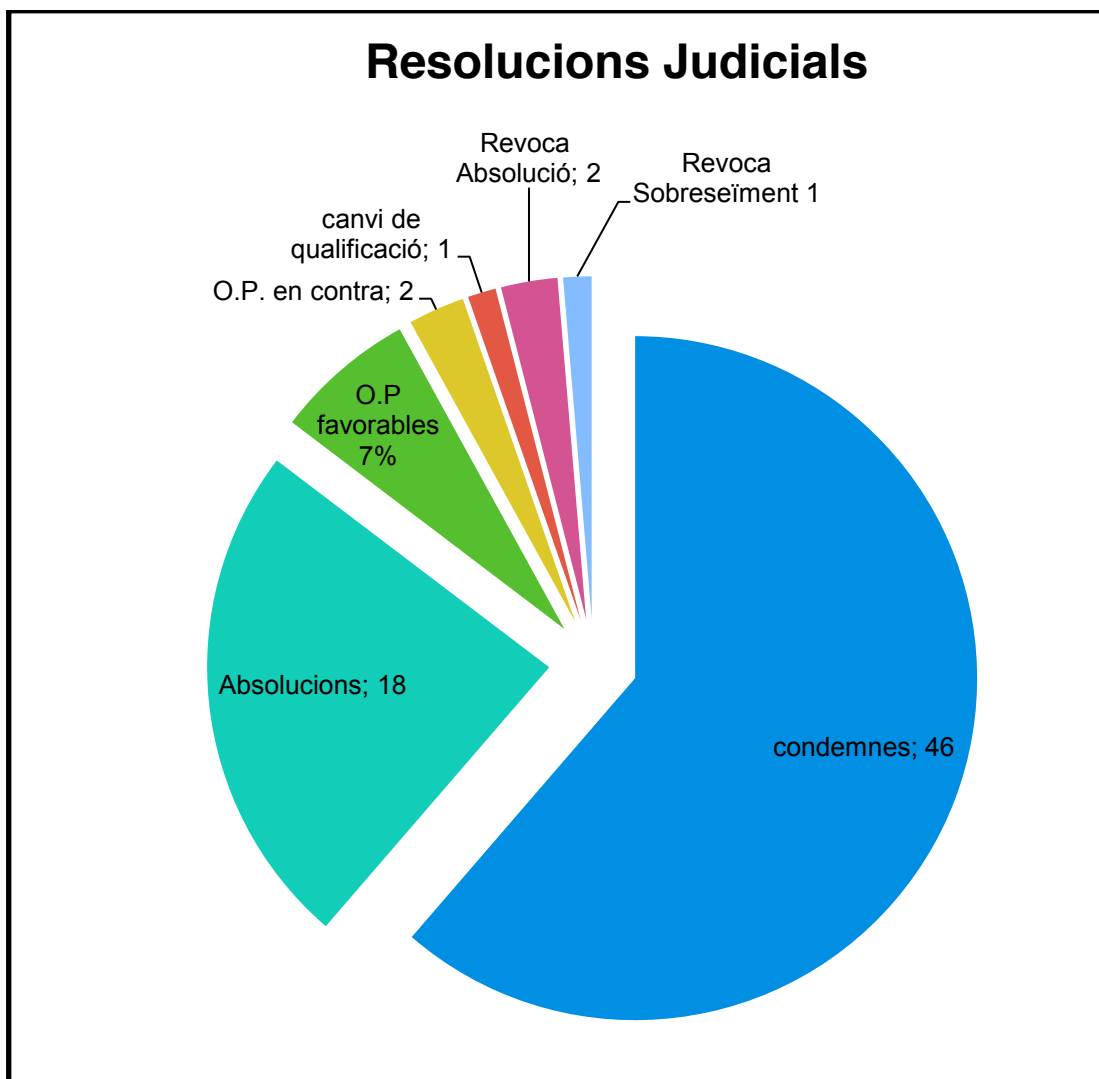
Així, tampoc es van tenir en compte la mera i solitària menció de les activitats dels actors a les xarxes socials; o el mer contacte entre autor i víctima en aquest espai virtual, sense que això produeixi una afectació dels béns jurídics dels o els delictes esmentats en la sentència.

En total, i després d'aquest filtratge, es van obtenir per a **analitzar 74 sentències**

6.3 L'anàlisi.

6.3.1 Aspectes quantitius

Respecte de les diverses resolucions del cas, podem observar el següent

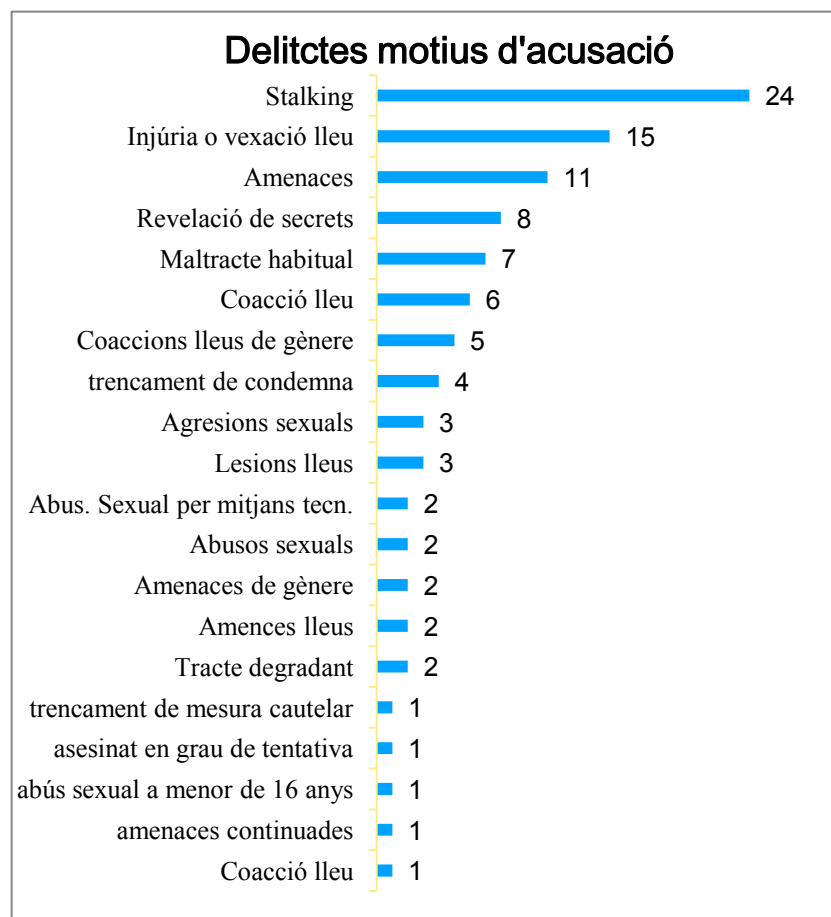
Font: Elaboració pròpia

Del quadre, es pot inferir que de les 74 sentències analitzades, 46 van ser condemnes, mentre que 18 van ser absolucions sobre delictes que concerneixen a ciber-violències masclistes.

Respecte a les ordres de protecció, cinc es van atorgar a favor mentre que dues es van rebutjar o es van revocar. De la mostra, també es va extreure que va haver-hi un canvi de qualificació, una revocació d'una absolució, dues revocacions de la desestimació de la denúncia i una revocació d'un sobreseïment³⁰.

³⁰ Tant en la sentència 56 com en la sentència 73 es va resoldre condemnar per un delictes i absoldre per l'altre. En aquest cas, el criteri a seguir va ser agregar un punt a la absolució i un altre a la condemna.

També podem fer referència a quins van ser els delictes que van arribar per apel·lació als diferents tribunals. Aquests es detallen en el següent gràfic:

Font: elaboració pròpia

Observem que el tipus penal que majorment es reitera en els casos de ciber-violència és el de stalking o assetjament, previst en l'art. 172 ter del Codi Penal.

En segon lloc, les acusacions van passar majoritàriament per la injúria o vexació lleu, la qual està tipificada en l'art. 173.4 del CP i una mica per darrere el delictes d'amenaces de l'article 169 del mateix Codi. Finalment, el de revelació de secrets de l'art. 197, maltractament habitual del 173.2, tots ells del Codi Penal.

6.3.2 Raons de gènere en les sentències.

De l'anàlisi de les 74 sentències, podem establir que, en la seva majoria, cap de les sentències dictades per Tribunal Suprem, Tribunal Superior de Justícia Autòmic, Audiències Nacionals i Audiències Provincials han fet esment del fet que van tractar-se atacs que sorgeixen d'una problemàtica de violència contra les dones i/o violència de gènere.

Per a això vam tenir com a paràmetre la Sentència 72 de l'Audiència Provincial de Granada (Sentència 88/2018 de 27 de febrer) on es va jutjar un delictes de stalking (172 ter del CP).

Només en aquest cas, el Jutge fa un esment exprés a que ens trobem davant una problemàtica de gènere: *“Hay que recordar que la introducción de tal delito en el Código Penal, viene, además, a ser una consecuencia del Convenio del Consejo de Europa para prevenir y combatir la violencia contra las mujeres y la violencia doméstica, firmado en Estambul el 11 de mayo de 2011 que obligaba a los Estados parte --entre ellos España-- de incriminar tal delito stalking/acoso como así se acordaba expresamente en el art. 34 de dicho Convenio.”*

D'aquí es pot inferir que en la sentència 88/2018 de l'Audiència Provincial de Granada va ser l'única sentència que va plasmar una certa sensibilitat de gènere en les seves línies. No és baladí esmentar que aquesta recerca es proposa visibilitzar si el Poder Judicial fa cas omís (o no) al fet de considerar aquesta problemàtica – les ciber-violències masculines – com una qüestió de gènere.

Resulta paradoxal, per exemple, la Sentència 5 de l'Audiència Provincial d'Astúries, on es va donar un cas d'assetjament laboral i vexacions de contingut sexual. En aquest, es va fer referència a enregistraments i *Whatsapps* de caire sexual que van servir com a reforç per al context que va viure la denunciada, patint frases com les que es detallen a continuació en el fet provat: *-" inútil, gocha, imbécil, no vales para nada", su burla y risas cuando aquella reaccionaba llorando, o también la exigencia de que viniera a trabajar "lavada, follada y con las bragas cambiadas, limpia y maquillada " o los consejos de*

que " follara más" que aun vales para ver..." -durante un periodo de tiempo que abarcó 6 meses aproximadamente.

Per a això, el Tribunal va manifestar que resultà evident *"la reiteración y gravedad de tal conducta que acabó provocando una baja laboral en la trabajadora en la que aún se mantiene en la actualidad, por agudización del cuadro ansioso depresivo que padecía"*. No obstant això, en aquest punt no va ser plantejada cap qüestió de violència contra la dona o de gènere.

Un altre dels casos ressonants va ser la sentència 50, on es va absoldre a l'imputat per un delictes de trencament de mesura cautelar de gènere (Art. 468.2 i 74 del CP). Sent aquesta una mesura cautelar d'un cas que involucrava una qüestió de gènere, en cap moment es va fer al·lusió a això. Per contra, es va emfatitzar en el bé jurídic protegit de l'esmentat article, és a dir, el respecte i la vigència de les decisions judicials.

6.3.3. Sobre les sentències a menors dones.

La mostra, a més a més, va recollir els casos on es van succeir atacs contra dones menors d'edat. Això, a fi d'indagar si en alguns dels passatges de les sentències es feia esment a una qüestió de gènere. Això tampoc va ser possible. En cap de les sis sentències que tocaven temes de dones menors atacades es va parlar d'aquesta qüestió. En les Sentències 11, 9, 22, 25 i 31 només es va fer un esment indirecte a l'interès del menor, sense involucrar-se en una anàlisi que permetés, almenys, descartar que els motius de gènere estiguessin absents.

6.3.4. Absolucions més rellevants. Anàlisi.

Ara bé, dels casos observats podem destacar-ne les absolucions més rellevants.

En primer lloc, hem d'establir els paràmetres que el Tribunal Suprem (en la sentència 554/2017 de 12 de Juliol) estableix que per tal que es pugui configurar el delictes de stalking, és a dir:

a) Que la actividad sea insistente.

b) Que sea reiterada.

c) Que el sujeto activo (el autor) no esté legítimamente autorizado para realizar la conducta y,

d) que produzca una grave alteración de la vida cotidiana de la víctima.

El TS va interpretar que per *repetitum* havia de tenir-se en compte el moment en què s'inicia el fet i per *reiteratum in el temps* que aquest es repeteixi en diverses seqüències en temps diferents. A això, esmenta, *debe añadirse la consecuencia de que ello produzca una grave alteración en la vida cotidiana. Por tal debe entenderse algo cualitativamente superior a las meras molestias.*

Ara bé, les absolucions per a aquest delictes, en la seva majoria, van descartar la importància probatòria que té la veu de la dona denunciant en un procés penal d'aquestes característiques. Les sentències analitzades no es van parar a estudiar el que el Tribunal Suprem³¹ cataloga com l'anàlisi de la versemblança, la persistència en la incriminació o l'absència de mòbils espuris com a ressentiment o venjança, en les declaracions de la víctima. És a dir, no va existir un mínim anàlisi de compliment de tals requisits en la declaració de les denunciants que, tot sigui dit, esdevenen, en aquests casos, de vital importància per a enverar l'estat d'innocència de l'acusat.

Per exemple, a la sentència 10, el Jutge de l'Audiència Provincial de Lleó, malgrat que la víctima havia denunciat que la seva ex-parella podria publicar fotos comprometedores amb l'objectiu de que aquesta li restituís pertinences personals, va aduir que no constava que aquesta situació hagués condicionat seriosament la quotidianitat de la denunciant, atès que *no hizo mención en sus*

³¹ Sentència del Tribunal Suprem STS 362/2016 10/02/2016.

intervenciones orales ni escritas, a este cambio vital, sense si tan sols analitzar els requisits abans indicats pel Tribunal Suprem.

Una altra de les coses que també es va observar en aquesta sentència és que es va emfatitzar en el desvalor de resultat (és a dir, que el delicte no revesteix gravetat necessària) sense ponderar tampoc el desvalor d'acció de la conducta (és a dir, la intenció de l'autor d'infligir un mal a la denunciant).

En aquesta línia, tenim també la Sentència 14, on el Jutge de l'Audiència Provincial d'Illes Balears va establir que no es van complir les exigències de concreció i certesa probatòria imposades pel Dret Penal, manifestant que la *perjudicada*, en rebre correus electrònics continus per part de l'acusat (malgrat que ella li digués que la deixés tranquil·la) no va identificar en el procés dades ni contingut d'allò aportat o reconegut en seu Judicial.

A més, la víctima, en la seva denúncia, va esgrimir que l'acusat va començar a indagar si ella mantenia relacions sentimentals amb altres homes, vigilant-la a través de xarxes socials, circumstància que el Jutge descarta, argumentant que ell la tenia bloquejada de Facebook primer i que ella el bloquejà després, per la qual cosa, no quedava clar si la decisió de bloquejar a l'encausat derivava de la prèvia actuació d'aquest.

En aquest sentit, s'observen biaixos de l'anomenat en literatura com *victim blaming* (Henning i Holdford 2006), una manera de culpar a la víctima per les accions que realitza el seu atacant.

Seguint amb l'anàlisi, la Sentència 35 també presenta certa similitud amb els anteriors casos. En aquesta, malgrat que el Jutge de l'Audiència Provincial de Còrdova va reconèixer que les aparicions de l'acusat a la botiga on treballa la víctima eren de dues visites setmanals, que ella s'havia d'amagar quan ell apareixia i que se sentia vigilada, sumat als missatges reiterats que aquest li enviava via Facebook, el Jutge, en la seva decisió, va optar per l'absolució adduint una falta d'alteració de la vida quotidiana de la denunciant, sense analitzar totes les actituds dutes a terme per la víctima com a forma d'auto-defensa, que el mateix Jutge dóna com a fet provat.

D'altra banda, la sentència 73 de l'Audiència Provincial de Barcelona, va posar l'accent en la falta de perdurabilitat de la conducta denunciada, i en què el fet no ha estat provat, això és, en què no va existir una repercussió concreta en els canvis d'hàbits de vida de la víctima.

El fet provat en primera instància va ser: *“Ha quedado acreditado que Carmelo, mayor de edad y con DNI número NUM000 , con ánimo de perturbar gravemente la tranquilidad de la que había sido su pareja sentimental, Casilda , realizó desde el día 6 de mayo hasta el día 19 del mismo mes de 2017 un total de 91 llamadas telefónicas. Al igual que remitió diversos mensajes de texto y de audio con el siguiente tenor literal, todo ello con la intención de menoscabar su integridad moral: "te diría de todo, es que te juro que te diría de todo, porque te mereces todo lo peor del mundo, es que eres un pedazo de cabrona, eres una desgraciada, una desagradecida, una loca de mierda, una histérica, estás fatal de la cabeza". En otra ocasión remitió el siguiente texto "no me vas a decir tú que pare vale? No me da la puta gana, es lo que te mereces, lo que te has buscado desgraciada". El 9 de mayo en otro mensaje de texto expresó: "mierda? Esto que te he dicho se te queda corto asquerosa ahí ardas en el infierno que me das asco no quiero saber nada de ti con la pedazo de decepción que me he llevado contigo ahora soy yo el que no quiere nada contigo niña está mala persona para mí existe pedazo de mierda". El día 13 de mayo por un mensaje de texto expresó: "solo sirves para la cama cuando quieras te doy lo que te gusta y los dos contentos, ah no que te lo den otros, Landelino o tu ex o mi colega Modesto que a todos te los pasas por el forro".³²*

Finalment, també és rellevant la Sentència 19, on el Jutge de l'Audiència Provincial de Madrid deixa sense efecte una ordre de protecció argumentant que *“residen en domicilios diferentes, sin que tengan hijos en común u otros vínculos que les llevara a tener que relacionarse”*, malgrat que a la denúncia s'estableix que l'acusat va arribar a entrar a la seva urbanització, saltant per la teulada del pàrquing fins a arribar a la finestra de la seva habitació, on va fer fotos. I a més, li envià missatges posteriors a través de les xarxes socials

³² (La negreta és meva).

perquè reprenguessin la relació, amb expressions com, "... *estoy muy cerca de ti, voy a ir a buscarte, estoy atado de pies y manos, pero me soltare e iré a por tí*".

Ara bé, respecte del delictes de coaccions, el Tribunal Suprem, en la sentència 909/2016 de 30 de novembre, establí que "*el delito de coacciones exige para su producción los siguientes requisitos: 1º) Una conducta violenta o intimidatoria de la que pueden ser sujeto pasivo la víctima o un tercero, o cosas de su uso o pertenencia. 2º) de impedir hacer lo que la Ley no prohíbe o impedir o hacer lo que no quiera hacer un justo o injusto, sin necesidad de amenazas o agresiones que constituirían actos punibles de otra índole. 3º) Intención de restringir la libertad ajena. 4º) Ilícitud de los actos violentos o intimidatorios desde una perspectiva de las normas de convivencia social o jurídica. 5º) El sujeto agente no ha de estar legítimamente autorizado para emplear la violencia o intimidación y por último 6º) Intensidad importante de la violencia o intimidación para diferenciarla de las coacciones leves*".

Ara bé, les Sentències de 3, 8 i 60 de les Audiències Provincials d'Alacant, Girona i Tarragona respectivament, s'observen coherents amb això abans exposat.

En primer lloc, la Sentència 3 va posar l'accent en què no s'ha provat la producció en l'objecte coacció³³, és a dir, obligant a la víctima a fer quelcom que ella no vol, ni tampoc consta la específic de l'autor hagi actuat amb un ànim de restringir la llibertat de la denunciante: "*Así pues, en la medida en que el acusado desea reanudar la relación con la denunciante y puesto que ésta estaba embarazada, entiende que sus expresiones no tienen otra finalidad que luchar de forma no violenta por mantener una relación que él considera valiosa y cuya pérdida le causa dolor y preocupación, puesto que nadie contestaba a sus súplicas.*"³⁴

³³ L'imputat va començar a enviar-li whatsapps al telèfon mòbil de la mare de la denunciante per tal que reprengués la relació amb ell.

³⁴ No obstant això, el jutge va acabar absolutent per el delictes de coaccions lleus 172.2, però sense analitzar el tipus penal de 172 ter, qí quel, a criteri dels investigadors, podría donar més encaix legal a la conducta denunciada.

A la sentència 8, als missatges hi mancava violència, quedant estrictament en una cosa més molesta, però no intimidant *“Todo este contexto, ciertamente algo molesto, pero no intimidante o coaccionante (...) los mensajes y llamadas eran molestos, pero sin el contenido propio de una coacción, pues ni siquiera así lo sintió la propia víctima, que nada hizo en contra de su voluntad (apreciándose además que contestó a algunos mensajes).*

A la Sentència 60, els missatges enviats per l' autora, també els manca intimidació, essent per el Tribunal de “baja entidad”, el qual de certa manera s'adequa al fet denunciat. Aquest es l' enviament de missatges a la plataforma WhatsApp que posteriorment, evidenciaven *“el amor que le confesaba a la madre de la denunciante, por su hija”.*

Respecte a la sentència 16 de la Audiència Provincial de Albacete, s' analitza el delicte lleu d' injúries i es dictamina l'absolució del acusat atenent a un dèficit probatori del fet acusat, tenint en compte que la denunciant va rebre al seu mòbil un missatge amb contingut injuriós, però no des de el mòbil del qui va ser la seva ex-parella, (i eventual querellat), sinó des de una persona estranya. En aquest enteniment, el jutge va expressar que: *“el hecho de que en el mensaje conste un saludo de tu ex, no significa que lo haya escrito él, cualquier persona puede haberlo hecho constar, amén de lo que el T.S. tiene ya establecido en relación a la manipulación que dichos mensajes enviados a través de redes sociales pueden tener y su poca fiabilidad en sí mismos”.* A més d'esmentar que una altre persona es la que podia haver enviat aquest missatge i que el titular del telèfon no va aparèixer per donar les seves explicacions, essent una prova de càrrec que li correspon a l' acusació provar-la.

Per últim, tenim la Sentència 47 de l' Audiència Provincial de Pontevedra que versa sobre el delicte d' amenaces (art. 169.1 del CP). Per definir una mica aquest delicte, alguns dels elements típics que l' integren son:

- que sigui una conducta que contravingui la llibertat i la tranquil·litat del subjecte que la rep, i que estigui integrada per expressions o actes idonis que violentin l'ànim del subjecte, intimant-li la comunicació d'un mal;

- que aquest mal anunciat sigui comunicat a la persona, a la seva família o altres persones amb les quals estigui íntimament vinculat i que constitueixi algun dels delictes de: *“homicidio, lesiones, aborto, contra la libertad, torturas y contra la integridad moral, la libertad sexual, la intimidación, el honor, el patrimonio y el orden socioeconómico”* y,
- que aquest mal que s’anuncia sigui futur, injust, determinat, possible, dependent de la voluntat de l’autor i originador d’una intimidació natural, atenent a les conseqüències³⁵.

En el cas de la mencionada Sentència 47, el acusat va canviar varies vegades el seu estat de WhatsApp amb les següents frases: *“A ver si te mueres pedazo de p???”*, *“tranquila Nieves que pronto nos veremos”*, *“Nieves que sepas que tu padre no te olvida , te echo de menos mi amor pronto veremos quieran o no solo queda esperar es la justicia,”* *“cuando te coja te voy a destriparr palabra”*, *“ el día que te coja mi niña a aser para mi como el día en el que nacistess pero no boy a esperar 9 meses de nuevo , digan lo que digan”*, *“que pidan refuerzos en urgencias x que ban a entrar seguidos uno d etras del otro”* , *“me queda solo dar paso i no boy a tardar pero nada”* , y *“no aguanto mass me iba a reventar la cabeza pero primero se la boy areventar a otro cuando te cojaa prepárate meuu”*.

En primer lloc, l’argument del Jutge per a determinar l’ absolució de l’ acusat va ser que no van ser missatges, sinó estats de WhattsApp, els quals van ser acreditats mitjançant “captures de pantalla” des del mòbil de la parella de la denunciant. Pel que el jutge va concloure que no es tracta d’ un ús de les xarxes socials, sinó que no s’ ha acreditat l’ acte de comunicació de qualsevol de les seves formes entre l’ acusat amb la víctima, ni tampoc la voluntat de dur a terme l’acte de comunicació amb ella.

D’acord amb els elements abans detallats no s’addueix que la comunicació directa de l’amenaça hagi de ser per missatge directe, sinó que aquest missatge exigeix una entitat suficient per merèixer un contundent retret social, qüestió que queda acreditada en el cas. A més, ella va tenir contacte directe

³⁵ Segons STS 22 de març de 2006 (RJ 2006, 3304) i 16 d’abril de 2003 (RJ 2003, 5196).

amb el missatge que, com a estat de la xarxa social, l'acusat va fer anunciant un mal cap a la denunciant. Per la qual cosa, en definitiva, s'observa³⁶ el poc marge jurídic amb el qual juguen alguns magistrats per a aconseguir un encaix legal d'aquesta mena d'accions.

6.3.5. Ciberatacs com a preludi a altres delictes.

Sobre això podem esmenta les Sentències 7 i 49 de les Audiències Provincials de Madrid i Santa Cruz de Tenerife, respectivament, on també es mostra com les violències *on-line* poden tenir repercussió en l' espai *offline*.

Així ho veiem a la Sentència 7, on la denunciant referir que *“el investigado (...) llama por las redes sociales para que la agredan, que no puede ir al entorno sindical **porque un amigo suyo le dio un codazo**, que la amenazan de muerte, que no puede estar en la misma casa más de seis meses porque la matan, que teme por ella y por su hijo”* (el resaltado me pertenece).³⁷

Un altre dels casos més rellevants es la Sentència 49, on es va investigar el delicte d' assassinat en grau de temptativa. Dels antecedents del cas, observem que l' acusat *“accedió al interior de la vivienda, cuya distribución conocía perfectamente, y se dirigió directamente al dormitorio de la víctima. Una vez en el interior, de manera sorpresiva y mientras Margarita se encontraba profundamente dormida, acostada boca abajo en la cama, y sin que pudiera advertir la presencia del acusado, sin posibilidad de defensa alguna, movido por el ánimo de acabar brutalmente con la vida de su ex pareja, y no asumiendo que la relación había acabado y que pudiera Margarita tener otro vínculo con persona distinta a él, le acometió con el referido cuchillo mientras le profería manifestaciones tales como -que no iba a volver a ver a sus hijos.-.. - que la iba a matar.-.-que le estaba engañando-, -que si no era para él, no era para nadie-, clavándoselo en diversas ocasiones en la espalda y en el cuello,*

³⁶ Aquest cas denota un tret comú en les sentències, això és, el poc coneixement que alguns Jutges tenen sobre la plataforma de missatges en xarxa “WhatsApp”. Primer, en nomenar-ho amb un nom inapropiat (WhatsApp) i segon, no entendre el funcionament de la xarxa social, especialment quan s'utilitzen els seus “estats”.

³⁷ (La negreta és meva).

siendo que, ante el brutal acometimiento, Margarita se despertó intentando inútilmente defenderse para impedir que el acusado lograra su fin, consiguiendo darse la vuelta”.

Aquest fet esgarrifós no està desproveït de les accions prèvies que es detallen en la mateixa sentència. És a dir, que en dies anteriors l' autor hagi mantingut contacte amb la víctima posant el Tribunal de manifest que *“El procesado no aceptó la decisión de poner fin a la relación sentimental, insistiendo por todos los medios en reanudarla pese a la negativa de aquella, enviándole mensajes a través de terceras personas, teléfono móvil y redes sociales hasta que fue -bloqueado- por la víctima “.*

Aquests fets evidencien que els casos de ciberviolència no només queden en el pla virtual desencadenant el patiment de les víctimes que el refereixen, sinó que poden actuar com a caldo de cultiu o preludi per accions que poden acabar portar-se al pla físic.

6.3.6. Patrons comuns en las víctimes de les condemnes de ciberviolència.

En la majoria de les sentències analitzades, es fan evidents els menyspreus cap a la integritat física i moral de las víctimes d' aquestes formes de ciberviolències: inseguretat, intranquil·litat, ansietat, quadres d' ansietat i depressió, pors, nerviosisme condicionant així la vida de la víctima, alteracions en el seu estat d' ànim, violència psíquica que atempta contra la seva llibertat, risc per la vida de la víctima, disgustos, humiliacions, tractaments psicològics, trastorns adaptatius, canvis d' hàbits, són alguns dels més comuns que es poden observar en les sentències analitzades.

L'aspecte positiu és que la gran majoria dels Magistrats posen de manifest aquests patiments. No obstant això, entenem que ho fan més per una qüestió tècnica-legal, en el sentit de fonamentar el mal físic i psíquic que les subjectes passives pateixen i que resulten necessaris per a provar la totalitat del tipus legal, més que no pas per a exposar la magnitud dels fets que pateixen a les víctimes.

6.3.7. Poc desenvolupament alhora d'entendre les noves tecnologies de la informació i incoherència Judicial en l' encaix legal per a fets amb característiques similars.

Excepte en casos concrets, els Magistrats no van proporcionar informació sobre com es desenvolupen els atacs per mitjà de les TIC's.

Només en la Sentència 27 de l'Audiència Provincial de Madrid, i una mica menys en la Sentència 15 de l'Audiència Provincial de Còrdova, es va posar en coneixement com operen les xarxes socials i es van explicar somerament on es teixeixen aquest tipus de violències.

A la Sentència 27, el jutge va realitzar una explicació molt precisa sobre el què són les xarxes socials, la seva influència i els seus tipus. En aquesta explicà què són les xarxes i els seus tipus. El alguns dels seus passatges mencionà com *“La tecnología está volviendo la comunicación a distancia más accesible y las redes sociales forman hoy una parte fundamental en la vida de las personas”* o *“Las redes sociales de internet se han convertido sin dudas en un fenómeno social que revoluciona la manera de comunicación y la interacción que hasta el momento teníamos los seres humanos”*, explica i dóna una definició del què son les xarxes socials i la importància en la vida de les persones.

“El cambio de mentalidad que supone esta nueva forma de comprender y utilizar Internet desarrolla la auténtica interacción, los individuos establecen relaciones entre ellos y las redes personales se convierten en lo más importante.”

Per la seva part, la Sentència 15 esmenta que *“Por tanto, cobra aún mayor credibilidad el abrumador número de contactos que la sentencia reconoce, y, al mismo tiempo, **queda patente la incidencia que en la vida cotidiana de una joven de poco más de veinte años, que en nuestra época se desarrolla en buena medida a través de las redes sociales y por medio de dispositivos telemáticos**, hubo de tener el que obstaculizara el acusado sus relaciones con*

*el mundo con un volumen tal de mensajes que impedía el normal desarrollo de sus relaciones por tales medios, pese a sus reiterados intentos, infructuosos, de esquivar lo que, sin incurrir en exageración alguna, cabe calificar como acoso.*³⁸

Aquests nous casos van ser els únics on vam poder observar que un Jutge va més enllà d'esmentar les xarxes socials de forma solitària i dóna un pas més cap a la comprensió d' aquestes eines de comunicació actual.

Per últim, es important destacar que, al no existir un delictes específic que englobi atacs dins del ciber-espai, molts dels casos, tot i tractar-se de pressupostos similars, es van utilitzar diferents tipus legals d'un jutge a un altre. Ho podem observar particularment en els delictes de stlaking 172 ter., amb els diferents tipus de coacció 172 1 i 2 del Codi Penal.

Per exemple, el Jutge ponent de l' Audiència Provincial de Pontevedra, a la Sentència 30, va destacar en els fonaments de dret que: *el recurrente era perfecto conocedor de que Sofía no quería ningún contacto con él y pese a ello le envía 90 mensajes de texto y le realiza 15 llamadas a las que, como decimos, aquélla no responde, resulta fácil colegir que esa forma de proceder va necesariamente encaminada a condicionar y constreñir la voluntad de la víctima; es una forma de presión psicológica (violencia psíquica) para intentar retomar una relación ya acabada o simplemente para hacerse presente en su día a día en contra de su voluntad*", condemnant al acusat pel delictes de coaccions del 172.2 del C.P.

Un cas similar es va donar en el fet provat de la Sentència 23 de l' Audiència Provincial d' Almeria, on es va expressar: *"El acusado durante los días siguientes, siguió insistiendo con igual ánimo, realizando llamadas de teléfono desde otros teléfonos y enviándole mensajes a través del Facebook pese a las peticiones de Patricia de que no la llamara más"* es va condemnar per el delictes de stalking del 172 ter del C.P.

O, d'altra banda, el buit legal que existeix en les vexacions lleus quant a persones que no són parella (és a dir, fora de l'art. 173.4). En aquest punt, cal

³⁸ (La negreta és meva).

esmentar l'absolució per falta d'encaix legal en el fet descrit per l'Audiència Provincial de Albacete (Sentència 41):

“resulta acreditado que entre Antonieta y Amparo, amigas algún tiempo antes, existen ahora ciertas desavenencias por motivos que no constan que han llevado a Amparo a realizar publicaciones en internet y enviar mensajes de whatsapp a conocidos de ambas en los que califica a Antonieta de estafadora y ladrona y en los que le dice a Antonieta que lo que ha hecho se lo va a enseñar a todo el mundo y que no se va a librar de ella, que va a ir a su trabajo y le va a hacer los días imposibles.”

El Jutge absol per el delict de coaccions, manifestant que *“no logramos adivinar es que con las mismas se le impida hacer lo que la ley no prohíbe o se le compeliere a efectuar lo que no quiera sea justo o injusto, por tanto, no concurren los requisitos del tipo penal”*.

Així, molts dels casos que van resultar similars per la seva naturalesa, van ser encaixats en diferents tipus legals o, com vam veure en aquest últim cas, va caure en situacions on allò que prima és la impunitat i la inseguretat jurídica, al no haver-hi una especificitat penal. Per aquest motiu, entenem que resulta indispensable un esforç legislatiu més gran per poder, en un futur, dotar al sistema jurídic d'una coherència, plenitud i eficàcia, amb la finalitat d'assegurar la igualtat legal entre tots els ciutadans i ciutadanes que acudeixen al servei de Justícia.

7. Conclusions i propostes

7.1. Principals conclusions

Les formes de ciberviolències que les dones pateixen es correspon a la definició de violència contra les dones continguda en el Conveni d'Istanbul, formes de violència pel sol fet de ser dones. Això comprèn tan les ciberviolències en l'àmbit de la parella com les ciberviolències que pateixen dones amb una projecció pública a internet i les xarxes socials amb motiu de la seva professió, representació política o activisme a les xarxes.

La prevalença d'aquestes ciberviolències sembla ser molt elevada, malgrat no comptar amb dades específiques estimatòries a Catalunya o a l'Estat espanyol (només dades de violència de gènere a Europa o d'estudis concrets amb mostres de gent jove). Les ciberviolències no sempre s'identifiquen com a formes de violències masclistes, o de violència de gènere, ni per les pròpies dones, ni per part dels responsables policials, ni pels advocats/des ni jutges.

Les formes més freqüents de ciberviolències masclistes d'aquesta investigació són, per aquest ordre: els insults o expressions discriminatòries o denigrants, l'accés als comptes sense consentiment i manipulació de dades privades, les amenaces per canals digital, el contacte i assetjament a elles o a persones de l'entorn, el seguiment i vigilància dels seus moviments i el gaslighting o ús d'informació falsejada per confondre i fer mal. La majoria de les víctimes de ciberviolències pateixen al mateix temps varies d'aquestes formes de ciberviolències.

Igualment, les diferents formes de ciberviolència poden donar-se al mateix temps, i és freqüent en el cas de violència per part de la parella o ex-parella que aquesta ciberviolència sigui simultània amb alguna forma de violència masclista offline (violència psicològica, física o sexual).

El 88 per cent de les dones víctimes de ciberviolències masclistes que han participat en aquesta investigació no han denunciat. Els principals obstacles pels quals no denuncien són:

- L'absència de confidencialitat. El nostre sistema legal no permet la denúncia anònima (el denominat "whistleblower"), per tant, moltes dones tenen por de les conseqüències de denunciar, la qual cosa està justificada perquè les poques vegades que denuncien, les diferents formes de violències masclistes s'agreugen.
- L'anonimat de l'agressor o agressores que impedeixen la identificació de l'autoria del delictes i que, a més a més, afavoreix el contínuum de la violència masclista.
- Les dones saben que la denúncia no para res, a vegades perquè és impossible identificar l'autor o perquè es un grup de gent que ataca a la vegada.
- I també no denuncien perquè manca informació, perquè ni les dones, ni els seus cercles, ni els operadors jurídics identifiquen aquestes formes de ciberviolències primer com a violències masclistes, i després com a constitutives de delictes. Això també afavoreix una revictimització.
- Un dels principals obstacles passa per la dificultat de provar aquestes formes de ciberviolències masclistes. Són les pròpies víctimes les responsables d'obtenir, extreure i custodiar aquestes proves. A més a més, es necessita un nivell tècnic alt per tal d'entendre i utilitzar-les com a prova a judici, que ni totes les dones tenen, ni tampoc els jutjats.

Més enllà de la denúncia, les dones víctimes de ciberviolències masclistes duen terme altres estratègies per prevenir o combatre aquestes situacions:

- Moltes dones desenvolupen diferents formes d'auto-cura: ho comparteixen amb família i amics, busquen teràpia psicològica, prenen medicació, etc.
- També és freqüent l'opció de l'"apagament" digital. Es donen de baixa de totes les xarxes socials i desapareixen d'internet durant una temporada.
- Igualment, es comú que aquestes dones facin pública la situació de ciberviolència que estan patint, prèviament en el propi entorn digital, que

es denomina “Comunicats”, malgrat que molt freqüentment aquests comunicats juguen en contra de la mateixa víctima, perquè produeix una recrudescència de la ciberviolència per part de l’agressor, o un atac massiu de gent anònima per internet criticant el fet d’haver fet pública aquesta situació de violència.

- A vegades les dones víctimes busquen qualsevol tipus d’ajuda que estigui al seu abast, encara que no estigui especialitzada i moltes vegades no entengui de les característiques i la magnitud de les ciberviolències masclistes.

De la investigació portada a terme, també és possible extreure certes conclusions sobre els mecanismes legals existents per prevenir i combatre les ciberviolències masclistes:

- Es constata la disparitat de tipus penals aplicables a les diferents formes de ciberviolències masclistes, i també la seva dispersió al llarg del Codi Penal.
- També ha quedat demostrada la manca d’adequació dels tipus penals davant la ciberviolència masclista. Com també succeeix en les violències masclistes analògiques, no només ens enfrontem a aquesta dispersió dels tipus penals, sinó que es corresponen a diferents bens jurídics (a vegades es tracta de la vida de les persones, altres de la integritat física i moral, però també ens trobem la dignitat dels treballadors/es, la llibertat i indemnitat sexual o la llibertat de ambulatòria).
- Les mesures cautelars que normalment s’apliquen per les violències masclistes analògiques no són eficaces per a la ciberviolència masclista (per exemple, l’ordre d’allunyament no té massa sentit i la prohibició de comunicació permanentment es trenca des d’un altre ordinador o telèfon mòbil)
- En qualsevol enfocament que s’adopti per l’erradicació de les ciberviolències contra les dones, cal també fer una conclusió al voltant del nostre sistema jurídico-normatiu, el qual té unes arrels històriques

determinades. El model jurídic contemporani a l'entorn europeu, i per tant, català, en el seu origen parteix d'una concepció on els drets com la propietat o el model de família tradicional es consagren. Això té un impacte a les actuals polítiques públiques i legislatives, i obliga a fer la reflexió de superar concepcions rígides basades en un dret anacrònic i absolutista pel que fa a les dones. No és casual la sistematització de determinades institucions jurídiques, com ara la propietat i els drets que se'n deriven, enfront de la dispersió i falta de rigor sistemàtic respecte altres situacions que situen les dones en el centre de l'atac i l'agressió, sent el dret, aleshores, insuficient com a resposta.

Malgrat els avenços en els reconeixements judicials dels assetjaments sexuals, encara es manté, avui a dia, amb uns índexs alts de no denúncia. Moviments com ara el *#MeToo* i *#TimesUp* han donat visibilitat i oportunitats per tal que les dones puguin parlar-ne, tot i que confirmen la necessitat de legitimar espais col·lectius, espontanis i feministes que siguin capaços de qüestionar i arribar a transformar els marcs socio-normatius. Aquesta és la tasca pendent i cal discutir sobre la necessitat d'una legislació en contra de les ciberviolències que pugui donar resposta amb sintonia també a la pròpia transformació de la societat.

Les respostes legals a la ciberviolència no només han de ser un reactiu un cop s'ha produït l'agressió, altrament, cal valorar el desenvolupament de polítiques públiques i normes que tinguin un elevat caràcter preventiu, on les diferents institucions i empreses proveïdores i implicades, construeixin una política d'ús basada en les bones pràctiques i la prevenció com a eines prèvies i fonamentals en l'erradicació de les ciberviolències (comissions de control a les empreses, seccions especialitzades dins dels representants de les treballadores i treballadors, protecció de les denúncies anònimes, etc.).

- Un dels problemes identificat amb els mecanismes legals aplicables en els casos de ciberviolències masclistes és que difícilment poden fer front a la situació d'interseccionalitat que algunes de les víctimes pateixen. El fet de que rebin ciberviolències no només pel fet de que són dones, sinó també per la seva orientació sexual, origen ètnic o

ideologia política. La demanda d'actuació interseccional no ha tingut una bona traducció jurídica. En tot cas, les lleis arriben a parlar de situacions de discriminació múltiple, però en el cas de delictes, això no té rellevància. L'única possibilitat seria l'agreujant penal per raons de gènere i discriminació, però rarament s'aplica per part dels tribunals. Això produeix una polivictimització en les víctimes de ciberviolències masclistes.

7.2. Propostes

També de la investigació duta a terme, es poden extreure diferents propostes:

En primer lloc, per fer front a la desconfiança cap a les autoritats policial i/o judicials, és imprescindible poder trencar la desconfiança que existeix per tal que les dones canalitzin a través denúncies policials o davant l'autoritat judicial situacions de ciberviolència; són espais i mecanismes que probablement vegin amb cautela i una certa desconfiança. Es posa de relleu la frustració de les dones davant la policia, que tendeix a tractar l'assetjament com un acte independent, en comptes de considerar l'impacte acumulatiu de l'abús (Chakraborti, N. y Garland, 2009).

Això deriva en frustració de les dones davant la policia, i en actituds de culpabilització de les víctimes, aspecte que demostra una manca de conscienciació. Alhora, cal millorar la resposta del sistema judicial en aquests supòsits, tal i com es posa de manifest en el informe del Institut Europeu d'Igualtat (2017):

“Refleja la existencia de motivos de inquietud más amplios con respecto a la respuesta del sistema judicial (...). Por otro lado, persisten las actitudes de culpabilización de las víctimas, sobre todo en los casos de venganza pornográfica, lo que demuestra una falta de comprensión y concienciación”.

Les dones han d'estar informades i han de rebre la informació de manera propera i trencant la por preexistent a iniciar procediments de denúncia policial

i/o judicial, però per aconseguir-ho cal també un canvi institucional. Arrel del resultat de les enquestes, la demanda d'una millora en els instruments jurídics comporta un treball previ de:

1) participació dels poders públics a través de polítiques legislatives que millorin i fomentin el seu accés a assessorament legal gratuït i proporcionat per especialistes formats en la matèria jurídica, però també i, especialment, amb formació de gènere, i

2) la construcció d'una cultura del respecte, que arribi a la societat i especialment, als organismes implicats més directament en la gestió i resolució de la ciberviolència. Resulta imprescindible la creació d'espais, tallers, grups de discussió.

En segon lloc, calen accions de prevenció, formació i sensibilització dels agents implicats. Els aspectes preventius són clau i, en aquest sentit, caldria considerar, tenint en compte el qüestionari, els següents elements:

- 1) els assessors jurídics s'han de formar i sensibilitzar respecte a les diferents tipologies de ciberviolència, tenint en compte els impactes psico-socials afegits/agreujats en col·lectius com les dones o transgènere.
- 2) la millora en les polítiques i recursos que puguin donar resposta als supòsits de ciberviolència, per tal que aquests no passin desapercibuts amb d'altres formes de violència i abús més amplies que les cibernètiques, i que puguin ser delictes.
- 3) La ciberviolència no només és un primer resultat sinó que pot ser un pot ser un primer estadi o la causa de supòsits molt greus (suïcidis, per exemple).
- 4) Procediment judicial i proves electròniques. La justícia no posa els mitjans preventius, hi ha un problema d'absència de mitjans pels delictes digitals que no siguin molt greus, i que són avantsala en ocasions d'una agressió posterior més greu.

- 5) L'enfortiment de les polítiques i pràctiques en la prevenció del ciberassetjament, a través de campanyes a les escoles, universitats i comunitat en general. Estendre-les als mitjans de comunicació i plataformes online, amb polítiques explícites de prohibició de pràctiques de ciberviolència.
- 6) El desenvolupament de mesures de prevenció on es compti amb el sector de les TIC, entre les que s'incloguin normes d'auto-regulació per evitar la propagació d'estereotips de gènere.

En tercer lloc, seria interessant una regulació o auto-regulació sobre qüestions de gènere a les plataformes digitals, amb criteris clars d'allò que constitueix ciberviolències masclistes, constitutiu de delictes i, per tant, on les plataformes han d'actuar.

En quart lloc, cal una revisió del Dret Penal davant accions delictives d'autories col·lectives. El Dret Penal poques vegades està preparat per fer front a comportaments delictius on el subjecte actiu és un conjunt de persones i on és, a més a més, difícil distingir responsabilitats individuals.

En cinquè lloc, les mesures legals dirigides cap a les ciberviolències masclistes haurien de ser més aviat accions de prevenció en comptes de mesures de sanció. Les lleis i polítiques públiques haurien d'aprofundir en la prevenció en comptes del punitivisme, com, per exemple, enfortint la regulació sobre el dret a l'oblit, i altres mesures legals que no passin tan sols per la denúncia penal.

En sisè lloc, de la investigació es pot concloure una necessitat d'enfortir i promocionar en la nostra societat una cultura de respecte democràtic a internet. Entendre que no es un espai on la responsabilitat podem deixar-la a les iniciatives i mesures d'auto-regulació de les empreses privades que gestionen les principals plataformes digitals. Internet constitueix una prolongació del nostre espai públic i, per tant, s'han d'adoptar lleis i mesures de garantia dels drets fonamentals, tenint en compte els reptes que suposa un espai supranacional.

En setè lloc, s'ha fet palès la necessitat de reformular els tipus penals existents contra la violència masclista, no cal ampliar-los, però sí reformular-los i ordenar-los d'una manera més sistemàtica, on quedi clar quins són els bens jurídics protegits.

I, per últim, cal adoptar mesures legals, d'una banda per fer front a les ciberviolències masclistes i, al mateix temps, per garantir la llibertat d'expressió a internet.

8. Bibliografía

Alexy, E. M., Burgess, A. W., Baker, T., y Smoyak, S. A. (2005). Perceptions of cyberstalking among college students. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 5, 279-289.

Bodelón González, Encarna (coord.) (2012): *Violencia de género y las respuestas de los sistemas penales*, Buenos Aires: Ediciones Diderot.

Bodelón González, Encarna (2014): “*Violencia institucional y violencia de género*”, *Anales de la Cátedra Francisco Suarez*, 48, pp. 131-155.

Bodelón, Encarna., & Rodríguez Luna, Ricardo. (2016). *Jóvenes y políticas de prevención: estrategias orientadas a evitar la violencia. Seguridad y Políticas Públicas*, 141-158.

Bodelón, Encarna., Nicolás Lazo, G., Antón-Alonso, F., Tur, N., Barcons Campmajó, M., Arce Becerra, P., ... & Salvador, S. (2016). *Diagnosi de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violència masclista*.

Cala Carrillo, Mª Jesús; García Jiménez, María (2014): “*Las experiencias de las mujeres que sufren violencia de género y su tránsito por el sistema judicial: ¿qué esperan y qué encuentran?*”, *Anales de la Cátedra Francisco Suarez*, nº 48, pp. 81-105.

Chakraborti, N. y Garland, J. (2009). *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*. 2ª edición. Londres: Sage Publications Ltd

Cruells, Eva.; Hache, Alex.; Vergés, Núria. (2017). Ciberfeminismos 2.017 . En Varin, V. (Coord). *¡Feminismos! Eslabones fuertes del cambio social*. Colección Passarelle Ritimo. 17, 6, 127 - 136.

Cubells Serra; Calsamiglia, Andrea (2015): “*El repertorio del amor romántico y las condiciones de posibilidad para la violencia machista*”, *Universitas Psychologica*, vol. 14, nº 5, pp. 1681-1694.

Dónoso Vázquez, T. (2017). “Las ciberagresiones en función del género”, *Revista de Investigación Educativa*, Vol. 35 Núm. 1. Disponible en: <https://revistas.um.es/rie/article/view/249771>.

Donoso Vázquez, T. Y Rebollo-Catalán, A. (2018): *Violencias de género en entornos virtuales*, Barcelona: Octaedro Universidad.

EVAW (2013). *New Technology: Same Old Problems. Report of a roundtable on social media and violence against women and girls*. Disponible en: [http://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Report New Technology Same Old Problems.pdf](http://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Report%20New%20Technology%20Same%20Old%20Problems.pdf).

Finkelhor D, Ormrod RK and Turner HA (2007). *Poly-victimisation: A neglected component in child victimisation*. *Child Abuse & Neglect* 31(1): 7–26.

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) (2014): “*Violencia de género contra las mujeres: una encuesta a escala de la Unión Europea*”, disponible en https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_es.pdf

García González, J. (2010): *Ciberacoso: la tutela penal de la intimidad, la integridad y la libertad sexual en Internet*, Valencia_ Tirant lo Blanch.

Keller, Evelyn Fox and Longino, Helen E. (eds.) (1996): *Feminism and science*, New York: Oxford University Press.

Haraway, Donna J. (1996): “*Modest witness: feminist diffractions in science studies*” en P. Galison y D.J. Tump (eds.): *The disunities of science*, Stanford University Press, Stanford, California, pags. 428-441.

Harding, Sandra (1991): *Whose Science, Whose Knowledge?*, Buckingham: Open University Press.

Harding, Sandra (1996): “*Rethinking standpoint epistemology: What is “Strong Objectivity”?*” en Fox Keller, Evelyn and Longino, Helen E. (eds.): *Feminism and science*, New York: Oxford University Press, pags. 235-248.

Henning, Kris and Holdford, Robert *"MINIMIZATION, DENIAL, AND VICTIM BLAMING BY BATTERERS How Much Does the Truth Matter? A CRIMINAL JUSTICE AND BEHAVIOR*, Vol. 33 No. 1, February 2006 110-130 DOI: 10.1177/0093854805282322, any 2006 a American Association for Correctional and Forensic Psychology, pàg. 110.

Henry, N. & Powell, A. (2015). *Beyond the 'sext': Technology-facilitated sexual violence and harassment against adult women*. Australian and New Zealand Journal of Criminology, 48 (1).

Human Rights Council (2018): *"Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective"* disponible a:

<https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/srwomenindex.aspx>

Igareda, Noelia & Bodelón, Encarna (2014). *Las violencias sexuales en las universidades: cuando lo que no se denuncia no existe*. Revista Española de Investigación Criminológica: REIC, (12), 1-27.

Igareda, Noelia & Bodelon, Encarna (2013). *Las violencias sexuales y el acoso sexual en el ámbito universitario español*. Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza, 7(2), 65-79.

Instituto Europeo de la Igualdad de Género (2017): *"La ciberviolencia contra mujeres y niñas"*, Disponible en: <https://eige.europa.eu>.

Lafont (2017), *Los Delitos de acoso moral: "mobbing", "acoso inmobiliario", "bullying", "stalking", "escraches" y "ciberacoso" : adaptado a la Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo*, Valencia: Tirant lo Blanch.

Maple, C., Shart, E., Brown, A. (2011). *Cyber stalking in the United Kingdom: An Analysis of the ECHO Pilot Survey*. Universidad de Bedfordshire.

Mies, Maria (1999): "Towards a methodology for feministic research", en Fryman, A. y Burgess, R. : *Qualitative Research*, Sage Publication, London, pags. 117-139.

Ministerio de Sanidad, Seguridad Social e Igualdad (): *El ciberacoso como forma de violencia de género en la juventud: un riesgo en la Sociedad de la información y del conocimiento, delegación del Gobierno para la Violencia de Género*, Ministerio de Sanidad, Seguridad Social e Igualdad.

Norton, Helen (2010). *“Regulating Cyberharassment: Some Thoughts on Sexual Harassment 2.0”*, *Colorado Law Scholarly Commons*.

Ortubay Fuentes, Miren (2015): *“Cuando la respuesta penal a la violencia sexista se vuelve contra las mujeres: las contradenuncias”*, *Oñati Socio-legal series*, vol. 5, nº 2, pp. 645-668.

Pew Research Center (2014). *Online Harassment*. Disponible en: <http://www.pewinternet.org/2014/10/22/online-harassment/>.

Powell et al., (2017). *Sexual Violence in a Digital Age*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Quivy, Raymond, Van Campenhout, Luc (1992): *Manual de investigación en ciencias sociales*, Mexico, D.F.: Limusa Noriega.

Reyns, B. (2010). *Being Pursued Online: Extent and Nature of Cyberstalking Victimization from a Lifestyle/Routine Activities Perspective*. Tesis doctoral, Facultad de Educación, Universidad de Cincinnati, Estados Unidos.

Rodríguez-Castroa, Y.; Patricia Alonso-Ruido, P.; Lameiras-Fernández, M.; Faílde-Garridoa, J.M. (2018): *“Del sexting al cibercontrol en las relaciones de pareja de adolescentes españoles: análisis de sus argumentos”*, *Revista Latinoamericana*, 50 (3), pp. 170-178.

Rodríguez Luna, Ricardo; Bodelón González, Encarna (2015): *“Mujeres maltratadas en los juzgados: la etnografía como método para entender el derecho “en acción”*, *Revista de Antropología Social*, nº 24, pp. 105-126.

Sánchez Sivilia, Alejandro; Cubells Serra, Jenny (2019): *“Discurso amoroso adolescente: análisis del repertorio del amor romántico en el programa chicos y chicas”*, *Revista de Antropología Social*, nº 25, pp. 105-126.

chicas”, Athenea Digital: Revista de pensamiento e investigación social, vol. 19, nº 2.

Schiebinger, Londa (2004): *¿Tiene sexo la mente?*, Madrid: Ediciones Cátedra

Stratton G, Powell A and Cameron R (2017). “*Crime and justice in digital society: Towards a ‘digital criminology’?*”, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 6 (2): 17–33.

Serra, L. (2018): “*Las violencias de género en línea*”, Pikaramagazine disponible en: <http://lab.pikaramagazine.com/wp-content/uploads/2019/06/VIOLENCIAS.pdf>

Tjaden, P. y Thoennes, N. (1998). *Stalking in America: Findings from the national survey against women violence*. Washington, DC: National Institute of Justice, Centers for Disease Control and Prevention.

Vallés, Miguel S. (1997) *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Ed. Síntesis.

(2002): *Entrevistas cualitativas*, Madrid: CIS.

Vergés Bosch, Núria. (2012). *Una década de feminicidios en el Estado Español: Una aproximación a través de la visualización de información con AREA*. *Arte y Políticas de Identidad*, 6, 145-159.

Vergés Bosch, Núria. Morero Beltrán, Anna., Erviti Erice, Joaquina & Almeda Samaranch, Elisabet. (2019). *Intimate partner violence in female-headed one-parent households: Generating data on prevalence, consequences and support*. *In Women's Studies International Forum*, 72, 95-102.

Vergés, Núria. (coord); Vergés, N.; Hache, A.; Manzanares, G.; Escobar, M.; Cornelio, I.; Anamboo (2018). *Redes sociales en perspectiva de género. Guía para conocer y contrarrestar las violencias de género on-line*. Instituto Andaluz de Administración Pública. Disponible en: <http://www.juntadeandalucia.es/institutodeadministracionpublica/publico/libros/redessociales/files/assets/basic-html/index.html#1>

Vergés Bosch, Núria amb Donestech (2018) *Kit contra les violències masclistes on-line*. Disponible a:

<https://donestech.net/files/kitcontraviolenciesmasclistesonline2018.pdf>

9. Annexes

9.1 Guió qüestionari

Dades bàsiques:

- Edat:
- Sexe; dona, no binari, altres.
- Lloc de naixement.
- Nacionalitat: espanyola, altre.
- Estudis (indica l' últim que hakis cursat o estiguis cursant); primària, ESO, Batxillerat, formació professional (mitjà o superior), universitaris o superior, altres.
- Treball principal (professió, estudiant, cures, etc..):
- Discapacitat reconeguda: Si/No

Ús de les TIC:

1. Quines eines digitals utilitzes?

Xarxes socials (Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, Youtube, Google Plus Reddit, Pinterest, LinkedIn, Tinder, etc.) SI/NO

Serveis de missatgeria o xat (WhatsApp, Telegram, Facebook Messenger, Chat Instagram, Google Hangouts, Signal, Threema, Wire, Line, Skype, SMS etc..) SI/NO

Configuracions específiques orientades a augmentar la seguretat (Antivirus, antispysware, xifrat de mòbil, ordinador o correu electrònic, complements per el navegador, còpies de seguretat, gestors de contrasenyes, anonimitzadors, etc..) SI/NO

2. Quan temps utilitzes les TIC ?

Més de 5 hores al dia / entre 2 i 5 hores al dia/ menys de 2 hores al dia/
algunes vegades per setmana / alguna vegada al mes

3. Utilitzes eines de software lliure? SI / NO

4. Tens algun tipus de rellevància pública per ser influencer, youtuber, artista, política, activista, periodista, comunicadora, directiva o per altres raons? Si / NO

Violència rebuda o enfrontada online:

5. Quin tipus de violència/es has rebut?:

- ▶ Amenaça per canals digitals.
- ▶ Xantatge per canals digitals.
- ▶ Xantatge de caràcter sexual (sextorsió) per canals digitals.
- ▶ Engany amb fins d' explotació sexual a través d'internet.
- ▶ Accés a les teves comptes i dispositius sense consentiment i/o manipulació de les dades privades com contrasenyes, comptes, perfils, etc..
- ▶ Difusió a Internet d' imatges, vídeos o informació amb caràcter sexual sense el teu consentiment.
- ▶ Publicació a Internet d'informació personal (com imatges que t'identifiquen, telèfon, on vius o treballes, orientació sexual, etc) amb la intenció de que altres et trobin, agredixin o assetgin.
- ▶ Robatori, usurpació o suplantació d'identitat a comptes de correu, xarxes socials, perfils, etc...
- ▶ Contacte i fustigació a tú i/o a persones del teu entorn com familiars o amics/gues.
- ▶ Seguiment i vigilància dels teus moviments.
- ▶ Desprestigi o difamació a Internet (a través de vídeos, publicacions e imatges falses teves, etc.).

- ▶ Expressions o insults discriminatoris o denigrants per el fet de ser dona (puta, zorra, bollera, sudaca, etc ..)
- ▶ Inducció al feminicidi / suïcidi (em convida a suïcidar-me o em repeteix que hauria d'estar morta, etc..).
- ▶ Gaslighting: utilitzar informació falsa per confondre't i fer-te mal.
- ▶ Censura o silenciament a través de baixa de perfils o continguts, atacs a servidors (DDOS), bloqueig de pàgines webs o dominis, etc.)
- ▶ Altres

6. La violència rebuda a vingut acompanyada o reforçada de violència per:

el teu color de pell,

origen nacional,

etnicitat,

religió,

orientació sexual

diversitat d'identitats o expressions de gènere

diversitat funcional

altres

cap

7. De la o les violències que més t'ha/n afectat, amb quina freqüència ha/n succeït?

Diària, setmanal, mensual, varies vegades al any, puntualment en els 3 últims anys.

8. De la o les violències que més t'ha/n afectat, durant quan temps ha/n succeït?

Un dia, una setmana, un mes, 6 mesos, un any, 3 anys, o més.

9. De la o les violències que més t'ha/n afectat ,qui es o era la persona agressora?

Desconeguda /Coneguda (SI CLIQUES AQUÍ MOSTRAR MÍNIM
DESPLEGABLE DE RESPOSTA MÚLTIPLE)

amics/gues
parella o ex-parella,
familiars,
companys de feina,
un superior,
client,
companys/es de classe,
altres.

Home /dona/ no ho sé / altres

Individual, grupal, massiu.

10. Estàs patint o has patit també violència presencial (offline) per part de la mateixa persona agressora o grup de agressors? SI / NO

Impactes de la violència rebuda o enfrontada online:

11. Quins danys t'han ocasionat aquesta violència?

#Psicològics (por, ansietat, depressió, altres) SI / NO.

#Físics (Mal de cap, nàusees, altres.) SI / NO

#Econòmics (Pèrdua d'ingressos, dificultats d'accés a la feina per desprestigi, despeses altes per a la defensa jurídica o la teva seguretat, altres) SI /NO

#Laborals (Pèrdua d'ela feina, baixa laboral, canvi de feina, altres) SI / NO

#Educatius (deixar d'estudiar, baixar el rendiment acadèmic, perdre un curs, altres..) SI/NO

#Públics (autocensura, deixar d'usar les TIC, mobilitat limitada o canvi de residència, dany a la reputació, reducció d'influència pública, menor o nul·la presència en actes, altres) SI /NO

#Altres.

Resposta a la violència enfrontada online:

Resposta legal:

12. Has denunciat enfront a les autoritats (judicials o policials)? SI/NO

- ▶ si es que NO preguntar: per quin motiu no has denunciat? Desplegable :
no volia / no sabia que podia fer-ho /massa car econòmicament/ possibles danys per la meva seguretat / falta de proves /perquè jurídicament se'm aconsellà no fer-ho /no confio amb les autoritats /altres motius.

- ▶ si es que Sí preguntar:

- ✓ Tenies informació sobre els procediments legals que podies dur a terme? SI/NO

- ✓ On et vas informar dels procediments a dur a terme? Desplegable :
advocat privat / administració /amics o conegudes /entitats o grups,
espais ciberfeministes /uns altres.

- ✓ La teva denúncia va donar lloc a l'obertura d'un procediment judicial o recerca policial? SI/NO

- ✓ Sota quin delicte vas fer la denúncia?

- ✓ Vas seguir endavant amb el procés judicial? SI/NO Si contesta que SI preguntar:

- ✓ Vas poder aportar proves com a captures de pantalla, historial de xat, tuits, adreces web o unes altres? SI / NO

- ✓ Vas haver de certificar les proves (perito informàtic, programari específic,...)? SI / NO

- ✓ Es va dictar alguna ordre o mesura cautelar per a parar l'avanç de la violència? SI/NO

✓ Com s'ha resolt el procediment judicial? Condemnatòria/ absolutòria/
desestimada/ pendent de resolució

Resposta digital

13. Has denunciat o reportat online a través de les plataformes intermediàries fent ús dels seus formularis de reporti? SI/NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

14. Has documentat els incidents que van succeir i/o investigat els perfils des dels quals reps els atacs?

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

15. Has denunciat públicament el que va succeir (offline o online)? SI/NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

16. Has utilitzat respostes de gestió personal digital (com bloquejar, confrontar a la persona, utilitzar l'humor, etc..)? SI NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

17. Has utilitzat respostes de gestió de la teva identitat digital (como utilitzar una màscara o pseudònim, canviar la teva identitat, canvis en els teus perfils i/o telèfons, etc..) SI / NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

18. Has utilitzat respostes de prevenció de pròxims atacs (com canviar les contrasenyes, protegir o eliminar informació sensible, protegir dispositius, informació i dades, revisar configuracions de privacitat i seguretat, etc...) SI / NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

19. Has utilitzat respostes de gestió col·lectiva (com a bloqueig massiu de trolls, organitzar contra-campanya de resposta, compartir amb altres dones o col·lectius (ciber)feministes, crear nous comptes/web amigables/feministes, etc..)?SI/NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

Resposta presencial de suport i cures

20. Has buscat suport i cures (com a teràpia, amics i amigues, prendre't un descans dels espais virtuals, autocures, etc..)SI / NO

Si contesta que sí preguntar: Funcionà / només per algunes coses / no funcionà / empitjorà les coses

Demandes i necessitats:

21. Quines són les teves principals demandes per a fer front a la violència masclista digital? Indica les 3 principals:

- ▶ Millors instruments jurídics
- ▶ Major suport familiar i de l'entorn pròxim
- ▶ Major suport psicològic
- ▶ Més protagonisme i suport de les entitats socials i feministes especialitzades
- ▶ Més recursos institucionals (serveis especialitzats d'informació, formació d'operadors...)
- ▶ Major formació i informació tecnològica i de ciberviolències

- ▶ Millor resposta de les plataformes intermediàries per parar la violència que succeeix en elles
- ▶ Altres

22. Vols afegir alguna cosa? Opcional

Moltes gràcies!! i si tens algun dubte o vols rebre els resultats i conclusions de la recerca pots contactar amb nosaltres a donestech_encuesta@riseup.net

9.2 Guió entrevistes dones

- *Em pots explicar breument la teva trajectòria personal i en especial explicar-me aquells aspectes de la teva trajectòria que puguin tenir algun vincle amb la violència patida?*
- *Quan comences a utilitzar les tecnologies digitals i amb quina intensitat les has utilitat i ho fas actualment?*
- *Em pots parlar del tipus de violència digital que has patit?*
 - ✓ *En quines xarxes o eines l'has patit (twitter, tinder, facebook, instagram, missatgeria, etc...)*
 - ✓ *Quins tipus has patit; contrastar llista prèvia obtinguda de la literatura i estudis de camp que s'han realitzat.*
 - ✓ *Amb quina intensitat*
 - ✓ *Qui era la persona o persones que t'agredien, les coneixies o no, si les coneixies quin tipus de relació hi tenies (recollir dificultats en saber qui és o son persones agressores).*
- *Quins efectes negatius i danys creus que ha tingut aquesta violència en el teu dia a dia?*
- *Aprofundir també en si ha tingut efectes en els teus recursos econòmics, la teva trajectòria laboral o formativa, en la teva mobilitat, el tipus d'ús de les TIC, en la teva projecció pública?*
- *Has patit alguna vegada violència masclista fora de l'àmbit digital? (de tipus psicològic, sexual, física o econòmica) i la persona o persones que t'han agredit digitalment ho han fet també presencialment? (quan, amb quina intensitat, tipus).*
- *Quan comences a sentir que has de defensar-te? (en quin moment i què et fa reaccionar).*
- *Sabies què fer? (tenies informació, on la busques, busques suport d'algun*

tipus).

- *Per quines estratègies i accions has optat per fer front a aquesta violència patida? (aprofundir en cada una de les que es mencionin i aprofundir si s'escau en:*
 - ✓ Les digitals de bloquejar, ignorar, canviar perfils i identitat, confrontar públicament online, denúncia pública a xarxes, etc..
 - ✓ Les digitals via denúncia a les plataformes digitals intermediàries,
 - ✓ Les presencials de denúncia a jutjats o policia,

- *En el cas de la denuncia a autoritats, em podries explicar amb més detall perquè no ho vas fer, o si ho vas fer, quins passos vas seguir exactament?*
 - ✓ Et vas assessorar prèviament a fer la denuncia?
 - ✓ On et vas informar dels procediments legals a dur a terme? (administració, amics o coneguts, buscant la informació pe tu mateixa, entitat o col·lectiu, altres).
 - ✓ La policia o la llei va identificar la violència digital que havies patit i va iniciar el procés?
 - ✓ Sota quin delictes vas fer la denuncia?
 - ✓ Vas tirar endavant amb el procés judicial?
 - ✓ vas necessitar perit per les proves digitals?
 - ✓ Com s'ha resolt la sentència?
 - ✓ quins obstacles destacaries de tot el procés?

- *De la resta d'accions i estratègies utilitzades em podries fer una valoració? (han funcionat, en quina grau, quins obstacles més destacables has trobat)*

- *Què has après de les accions que has emprés i que voldries que sabessin altres dones que han de fer front a aquestes violències?*

- *Quines demandes faries als diferents actors institucionals, socials, econòmics, etc.? (quines lleis, paper policial, formacions i informació,*

serveis, rol de l'entorn, de les entitats de suport, etc..).

9.3 Guió entrevistes experts/es policials

1. Quina classe d'investigacions o casos gestionen? Quina classe de serveix vostè o el seu cos policial proporciona?
2. Amb quanta freqüència reben denúncies i casos de violència contra la dona?
3. Quins són els casos comuns que reben? Qui són els perpetradors? Qui són les víctimes? [Porten un registre de qui són les víctimes? –per exemple: gènere, ètnia, classe-]
4. Com és actualment la freqüència i el número de denúncies que tenen? Actualment hi ha una augment o un descens de casos denunciats?
5. Quin és el major obstacle que tenen quan tenen un cas de violència contra al dona en entorn digitals?
6. Quins són els casos més comuns que tenen?
7. Com manegen aquests casos? Existeixen lleis específiques que proporcionen ajuda per lidiar amb el tema de la violència digital contra les dones? Si respon que sí, quines són aquestes lleis? Aquests casos que reben són sempre considerades delictes?
8. Existeixen reglaments o protocols que puguin ser usats per investigar aquest tipus de casos?
9. Existeix un protocol sobre qui ha de gestionar, assistir o entrevistar a les dones? Qui és el qui hauria d'investigar aquest tipus de casos? Hi ha una oficina o personal que es dediqui especialment a atendre aquests casos de violència digital contra les dones?
10. Com s'estableixen els criteris per designar a les persones que gestionen aquests casos? (capacitacions, formacions sobre sensibilitat de gènere, VCD digital, etc.)
11. Existeix algun protocol de com investigar o escriure els informes en els casos de VCD? Porten un registre separat pels casos de VCD digital? Segueixen un format particular per facilitar la comprensió dels casos? Podries descriure el protocol que posseeixen?

12. Existeixen mesures legals per frenar aquests casos? Quines? Podria descriure quin és l'estat actual d'aquests casos?
13. Quins són els serveis amb els quals compten les dones dels casos de VCD digital?
14. Tenen un sistema d'ajuda a la víctima quan es donen aquests casos? (Acords, protocols o coordinació amb serveis psicosocials, mèdics, refugis temporals, etc.)
15. Si no en disposen, quines són les possibles opcions amb les quals compten les dones pateixen aquesta violència?
16. Creu que les lleis actuals i polítiques que existeixen són les adequades per respondre els casos de VCD en entorns digitals? En quin sentit? Segons la seva opinió, són necessàries noves polítiques o lleis per lidiar contra les VCD en entorn digitals?
17. Quines decisions hauria de prendre el govern per fer front a la violència contra les dones relacionada amb la tecnologia? (més instal·lacions o personal, més oficines o agències) Què es pot millorar en aquest tema?

9.4 Guió entrevistes advocats/des

1. Resumidament, em podries comentar com és el teu treball? T'especialitzes en algun tema sobre VCD?
2. Quin tipus d'ajudes/serveis proporcionen?
3. Podries descriure'm quin tipus de casos són els que habitualment t'arriben? Majoritàriament per què les ataquen?
4. Sota quin tipus legal s'encasellen habitualment aquests casos?
5. Les dones que acudeixen a tu, són majoritàriament d'alguna edat? (20/30- 30/40, més de 40?)
6. Creus que la legislació actual les protegeix eficaçment? Podries mencionar alguna de les lleis que creus que és la més efectiva (estatal; autonòmica o local)?
7. Creus que l'estat reconeix les ciberviolències en la seva actual legislació? Proveeix una resposta adequada a nivell administratiu, civil o penal? De quina manera?
8. En cas que no, quin tipus de consells els dones a les dones per pal·liar amb aquesta problemàtica?
9. Hi ha alguna oficina, entitat o servei assistencial públic (o privada) que puguin acudir les dones que pateixen de ciberviolències?
10. Hi ha certa sensibilitat de gènere en oficines policials quan es rep una denúncia? I en la Justícia?
11. Observes que tant en les oficines policials o en la Justícia el tema no el tracten amb serietat? A què es deu això?
12. Hi ha una certa millora sobre l'accés a la Justícia en aquests últims anys? SI/NO Quines? Quins veus que són els contratemps que existeixen?
13. Quins problemes trobes quan has d'ajudar a una víctima de ciberviolències? Quin obstacle generalment trobes quan t'arriben aquests casos?
14. La investigació dels casos de ciberviolències com les catalogaries?
15. Són molt els casos que arriben a judici?

16. Hi ha moltes sentències condemnatòries sobre aquests temes? SI/NO. Creus que es deu a quelcom en especial?
17. Què creus que facilitaria la teva tasca per ajudar a les víctimes de ciberviolències? (oficines especials, sensibilitat de gènere, protocols d'atenció, legislació específica, etc.)
18. La major part dels casos es resolen exitosament? Hi ha condemnes o s'acaben resolent d'alguna manera que permetin donar solució a la problemàtica de la dona que acudeix als teus serveis?
19. Quina recomanació podries aportar per millor la prevenció o el tractament de les ciberviolències?

9.5 Llistat de sentències

Data i sentència	Tribunal
1. Sentencia núm. 742/2017 de 7 setembre. JUR 2018\5440	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 20ª)
2. Sentencia núm. 420/2017 de 15 setembre. JUR 2017\308938	Audiencia Provincial de Sevilla (Sección 4ª)
3. Sentencia núm. 356/2017 de 25 setembre. JUR 2017\302449	Audiencia Provincial de Alicante (Sección 2ª)
4. Sentencia núm. 416/2017 de 13 octubre. ARP 2017\1349	Audiencia Provincial de A Coruña (Sección 1ª)
5. Sentencia núm. 460/2017 de 24 octubre. JUR 2017\314558	Audiencia Provincial de Asturias (Sección 3ª)
6. Sentencia núm. 697/2017 de 25 octubre. RJ 2017\4785	Tribunal Supremo (Sala de lo Penal, Sección1ª)
7. Auto núm. 1390/2017 de 7 novembre. JUR 2018\22212	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 27ª)
8. Sentencia núm. 607/2017 de 27 novembre. JUR 2018\109020	Audiencia Provincial de Girona (Sección 4ª)
9. Sentencia núm. 777/2017 de 30 novembre. RJ 2017\5417	Tribunal Supremo (Sala de lo Penal, Sección1ª)

10. Auto núm. 1399/2017 de 19 diciembre. ARP 2017\1644	Audiencia Provincial de León (Sección 3ª)
11. Sentencia núm. 56/2018 de 12 enero. ARP 2018\98	Audiencia Provincial de Valencia (Sección 5ª)
12. Sentencia núm. 26/2018 de 22 enero. JUR 2018\132286	Audiencia Provincial de Sevilla (Sección 4ª)
13. Sentencia núm. 58/2018 de 29 enero. JUR 2018\115923	Audiencia Provincial de Valencia (Sección 4ª)
14. Sentencia núm. 37/2018 de 1 febrero. ARP 2018\280	Audiencia Provincial de Islas Baleares
15. Sentencia núm. 53/2018 de 1 febrero. JUR 2018\284873	Audiencia Provincial de Córdoba (Sección 3ª)
16. Sentencia núm. 81/2018 de 27 febrero. JUR 2018\137066	Audiencia Provincial de Albacete (Sección 2ª)
17. Caso La Manada. Sentencia núm. 38/2018 de 20 marzo. ARP 2018\149	Audiencia Provincial de Navarra (Sección 2ª)
18. Auto núm. 589/2018 de 11 abril. JUR 2018\157025	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 26ª)
19. Auto núm. 541/2018 de 12 abril. JUR	Audiencia Provincial de Madrid

2018\219790	(Sección 27ª)
20. Sentencia núm. 185/2018 de 16 abril. JUR 2018\249344	Audiencia Provincial de Almería (Sección 3ª)
21. Sentencia núm. 27/2018 de 19 abril. JUR 2018\160080	Audiencia Provincial de Segovia (Sección 1ª)
22. Sentencia núm. 312/2018 de 27 abril. ARP 2018\965	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 3ª)
23. Sentencia núm. 173/2018 de 7 mayo	Audiencia Provincial de Tarragona (Sección 4ª)
24. Sentencia núm. 235/2018 de 9 mayo	Audiencia Provincial de Valencia (Sección 5ª)
25. Auto núm. 393/2018 de 15 mayo. JUR 2018\273425	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 5ª)
26. Sentencia núm. 373/2018 de 16 mayo. JUR 2018\213671	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 26ª)
27. Sentencia núm. 359/2018 de 17 mayo. ARP 2018\1056	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 7ª)
28. Sentencia núm. 303/2018 de 29 mayo. JUR 2018\162447	Audiencia Provincial de Valencia (Sección 1ª)

29. Auto núm. 544/2018 de 31 mayo. JUR 2019\154892	Audiencia Provincial de Valencia (Sección 2ª)
30. Sentencia núm. 65/2018 de 5 junio. JUR 2018\232667	Audiencia Provincial de Pontevedra (Sección 4ª)
31. Sentencia núm. 449/2018 de 5 junio. ARP 2019\473	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 26ª)
32. Auto núm. 594/2018 de 19 junio. JUR 2019\117263	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 20ª)
33. Auto núm. 991/2018 de 26 junio. JUR 2018\220651	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 27ª)
34. Sentencia núm. 300/2018 de 11 julio. JUR 2019\198711	Audiencia Provincial de Cádiz (Sección 3ª)
35. Sentencia núm. 302/2018 de 13 julio. JUR 2018\281929	Audiencia Provincial de Córdoba (Sección 2ª)
36. Sentencia núm. 377/2018 de 23 julio. RJ 2018\3750	Tribunal Supremo (Sala de lo Penal)
37. Auto núm. 1383/2018 de 14 agosto. JUR 2018\282794	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 26ª)

38. Sentencia núm. 131/2018 de 12 septiembre.	Audiencia Provincial de Guadalajara (Sección 1ª)
39. Sentencia núm. 31/2018 de 25 septiembre. JUR 2018\303246	Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León, Burgos (Sala de lo Civil y Penal, Sección 1ª)
40. Sentencia núm. 671/2018 de 26 septiembre. JUR 2018\330613	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 26ª)
41. Sentencia núm. 400/2018 de 30 octubre. JUR 2019\4128	Audiencia Provincial de Albacete (Sección 2ª)
42. Auto núm. 734/2018 de 8 noviembre. JUR 2019\22871	Audiencia Provincial de Granada (Sección 2ª)
43. Sentencia núm. 471/2018 de 28 noviembre. JUR 2019\42554	Audiencia Provincial de Islas Baleares (Sección 2ª)
44. Sentencia núm. 90340/2018 de 30 noviembre. JUR 2019\53950	Audiencia Provincial de Vizcaya (Sección 6ª)
45. Sentencia núm. 806/2018 de 3 diciembre. ARP 2019\416	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 3ª)
46. Sentencia núm. 52/2018 de 4 diciembre	Tribunal Superior de Justicia de Islas Canarias, Las Palmas

47. Sentencia núm. 173/2018 de 13 diciembre. JUR 2019\144439	Audiencia Provincial de Pontevedra (Sección 4ª)
48. Sentencia núm. 10/2019 de 8 enero. JUR 2019\89546	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 22ª)
49. Sentencia núm. 51/2019 de 5 febrero. ARP 2019\1188	Audiencia Provincial de Santa Cruz de Tenerife (Sección 5ª)
50. Sentencia núm. 59/2019 de 18 febrero. JUR 2019\89278	Audiencia Provincial de A Coruña (Sección 1ª)
51. Sentencia núm. 65/2019 de 20 febrero. JUR 2019\90994	Audiencia Provincial de Ourense (Sección 2ª)
52. Sentencia núm. 107/2019 de 21 febrero. JUR 2019\159839	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 3ª)
53. Sentencia núm. 229/2019 de 1 marzo. JUR 2019\181328	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 20ª)
54. Sentencia núm. 98/2019 de 5 marzo. JUR 2019\159406	Audiencia Provincial de Asturias (Sección 3ª)
55. Sentencia núm. 79/2019 de 12 marzo. ARP 2019\634	Audiencia Provincial de Valladolid (Sección 4ª)

56. Sentencia núm. 132/2019 de 15 marzo. JUR 2019\129553	Audiencia Provincial de Islas Baleares (Sección 2ª)
57. Sentencia núm. 149/2019 de 19 marzo. RJ 2019\1159	Tribunal Supremo (Sala de lo Penal, Sección 1ª)
58. Sentencia núm. 91/2019 de 21 marzo. JUR 2019\129115	Audiencia Provincial de Valladolid (Sección 4ª)
59. Sentencia núm. 104/2019 de 26 marzo. JUR 2019\191113	Audiencia Provincial de Santa Cruz de Tenerife (Sección 2ª)
60. Sentencia núm. 181/2019 de 29 marzo. JUR 2019\180639	Audiencia Provincial de Tarragona (Sección 2ª)
61. Auto núm. 275/2019 de 30 abril. JUR 2019\201265	Audiencia Provincial de Jaén (Sección 2ª)
62. Sentencia núm. 154/2019 de 3 mayo. JUR 2019\190096	Audiencia Provincial de Murcia (Sección 3ª)
63. Sentencia núm. 157/2019 de 8 mayo. JUR 2019\232677	Audiencia Provincial de Las Palmas (Sección 2ª)
64. Sentencia núm. 18/2019 de 5 junio. JUR 2019\199819	Audiencia Nacional (Sala de lo Penal, Sección 1ª)

65. Sentencia núm. 332/2019 de 27 junio. RJ 2019\2792	Tribunal Supremo (Sala de lo Penal, Sección 1ª)
66. Auto núm. 1217/2019 de 8 julio. JUR 2019\253670	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 27ª)
67. Sentencia núm. 279/2019 de 11 julio. JUR 2019\270643	Juzgado de lo Penal núm. 6 de Granada
68. Sentencia núm. 497/2019 de 18 julio. JUR 2019\254333	Audiencia Provincial de Madrid (Sección 27ª)
69. Sentencia núm. 25/2019 de 23 julio. JUR 2019\262968	Audiencia Provincial de Segovia (Sección 1ª)
70. Sentencia núm. 112/2019 de 30 mayo. JUR 2019\206297	Audiencia Provincial de Toledo (Sección 2ª)
71. Sentencia núm. 92/2018 de 26 marzo. JUR 2018\208222	Audiencia Provincial de Santa Cruz de Tenerife (Sección 2ª)
72. Sentencia núm. 88/2018 de 27 febrero. JUR 2018\278519	Audiencia Provincial de Granada (Sección 2ª)
73. Sentencia núm. 232/2018 de 21 marzo. JUR 2018\159266	Audiencia Provincial de Barcelona (Sección 22ª)
74. Sentencia núm. 7/2018 de 7 marzo. JUR 2018\160599	Audiencia Provincial de Palencia

	(Sección 1ª)
--	--------------